

ΕΘΝΙΚΟ
ΚΕΝΤΡΟ
ΔΗΜΟΣΙΑΣ
ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΕΘΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΙΒ' ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΣΕΙΡΑ

ΤΜΗΜΑ ΓΕΝΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Θέμα Εργασίας:

**ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΩ-
ΘΗΣΗΣ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ**

Σπουδάστρια:

ΛΟΥΚΙΑ ΣΑΝΔΑΛΗ

Επιβλέπουσα:

ΑΣΠΑΣΙΑ ΜΑΡΟΥΓΚΑ

Σεμινάριο:

ΚΟΙΝΩΝΙΑ, ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗ

Συντονιστής:

Η. ΓΕΩΡΓΑΝΤΑΣ

ΑΘΗΝΑ-ΜΑΡΤΙΟΣ 2001

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός αυτής της εργασίας είναι να παρουσιαστεί το θεσμικό πλαίσιο και οι πολιτικές προώθησης της ισότητας των δύο φύλων στην Ελλάδα σήμερα.

Η αρχή της ισότητας των φύλων καθιερώνεται με το Σύνταγμα του 1975. Με αφετηρία αυτή τη συνταγματική αρχή ψηφίστηκαν σημαντικοί νόμοι που αφορούν τους τομείς Οικογένειας, Παιδείας, Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης, Μητρότητας, Υγείας, ΜΜΕ, Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, Βίας, Εγκληματικότητας. Οι νόμοι αυτοί που θεσπίστηκαν στο πλαίσιο της προσαρμογής της ελληνικής νομοθεσίας με Διεθνείς Συμβάσεις και Κοινοτικές Οδηγίες βελτίωσαν σημαντικά τη θέση της Ελληνίδας στην Κοινωνία.

Ταυτόχρονα δημιουργήθηκε ο εθνικός μηχανισμός προώθησης της ισότητας σε κεντρικό και περιφερειακό επίπεδο με σημαντικότερο τη Γενική Γραμματεία Ισότητας που αποτελεί τον αρμόδιο Κυβερνητικό φορέα για αυτό το σκοπό.

Η εθνική πολιτική για την προώθηση της Ισότητας των δύο φύλων έχει ως κεντρικό στόχο τον εκσυγχρονισμό του κοινωνικού προτύπου με σκοπό την εξάλειψη κάθε μορφής διάκρισης κατά των γυναικών έτσι ώστε να αξιοποιείται το σύνολο του ανθρώπινου δυναμικού. Περιλαμβάνει τέσσερις επιμέρους στόχους οι οποίοι αναφέρονται στις γενικές κατηγορίες της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής ζωής. Οι στόχοι αυτοί είναι σύμφωνοι με τις υποδείξεις των Κοινοτικών Οργάνων.

Για τους σκοπούς της εργασίας μελετήθηκε η εθνική και κοινοτική νομοθεσία καθώς και οι Διεθνείς Συμβάσεις σχετικά με την ισότητα.

Βασική πηγή πληροφοριών όσον αφορά την ακολουθούμενη εθνική πολιτική αποτέλεσε η Γενική Γραμματεία Ισότητας.

Το συμπέρασμα στο οποίο κατάληξε η εργασία είναι το ακόλουθο: Παρά την προοδευτική νομοθεσία και τη λήψη θετικών μέτρων υπέρ των γυναικών η ουσιαστική υλοποίηση της ισότητας δεν έχει επιτευχθεί εφόσον άνδρες και γυναίκες δεν απολαμβάνουν τα ίδια δικαιώματα στην πράξη.

Όλοι οι δείκτες της οικονομικής και κοινωνικής ζωής μαρτυρούν την ύπαρξη ανισοτήτων. Επομένως το προτεινόμενο πλαίσιο πολιτικής πρέπει να βασίζεται στην διάχυση της οπτικής του φύλου σε όλες τις πολιτικές και δράσεις (mainstreaming) και ταυτόχρονα στη λήψη θετικών μέτρων υπέρ των γυναικών για να περάσουμε από τη νομική (de jure) στην πραγματική (de facto) ισότητα των φύλων.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ:

Mainstreaming

Θετικές δράσεις

Γ.Γ.Ι.

Κ.Ε.Θ.Ι.

Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση (ΕΣΔΑ)

Εθνικό Πρόγραμμα Δράσης για την Ισότητα

Περιφερειακές Επιτροπές Ισότητας

SUMMARY

The purpose of this study is to present the institutional framework and promotion policies for the equality of sexes in Greece.

The principle of equality of sexes was established by means of the 1975 Constitution. Beginning from this constitutional principle, important laws were passed concerning the sectors of family, education, labour, social security, maternity, health, mass media, professional training, violence and criminality. These laws which were enacted in the context of adaptation of Greek legislation to International Conventions and Community Directives significantly contributed to the improvement of the position of Greek women in society.

At the same time the national mechanism for the promotion of equality was developed at a central and regional level, the most important fact being the establishment of the Secretariat General for the Equality of Sexes, the competent government agency for this purpose.

The national policy for the promotion of equality of sexes focuses on the modernization of social models aiming at the elimination of all manner of discrimination against women in order to make use of manpower in its whole. Four specific goals are included, referring to the general categories of economic, social and political life. These goals are in line with the recommendations of Community Institutions.

For the purposes of this study, national and community legislation was examined as well as the international conventions on equality.

The main source of information in relation to the national policy followed was the Secretariat General for the equality of sexes.

The conclusion of this study is that despite progressive legislation and preventive measures taken in favour of women, no substantial implementation of equality has been achieved. Since men and women do not enjoy the same rights in practice, all rates of economic and social life indicate the existence of inequalities.

Therefore, the proposed policy framework should be based on

conveying the perspective of gender to all policies and actions (mainstreaming) while taking positive measures in favour of women in order to pass from de jure to de facto equality of the sexes.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

SUMMARY

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ.....	4

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	7
Γενικά	7
1. ΓΕΝΙΚΕΣ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ	8
2. ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ	10
3. ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ.....	12
4. ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΟΜΕΙΣ	14
4.1 ΓΑΜΟΣ - ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ.....	14
4.2 ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ – ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ.....	17
4.3 ΜΗΤΡΟΤΗΤΑ - ΔΙΕΥΚΟΛΥΝΣΕΙΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΜΕ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΕΣ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ	29
4.4 ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ.....	31
4.5 ΥΓΕΙΑ – ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ	32
4.6 ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ – ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ	35
4.7 ΒΙΑ – ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	36
4.8 ΠΟΡΝΕΙΑ – ΕΜΠΟΡΙΑ ΓΥΝΑΙΚΩΝ.....	38
4.9 Μ.Μ.Ε.	39
4.10 ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΑ – ΙΘΑΓΕΝΕΙΑ.....	41
4.11 ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΣΤΙΣ ΕΝΟΠΛΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΑ ΣΩΜΑΤΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ.....	41
4.12 ΙΣΟΡΡΟΠΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΛΗΨΗΣ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ.....	42
5. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ	44
6. ΕΘΝΙΚΟΣ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ.....	47

6.1 ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ	47
6.1.1 Ιστορικά.....	47
6.1.2 ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΙΣΟΤΗΤΑΣ	48
6.1.3 ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΓΙΑ ΘΕΜΑΤΑ ΙΣΟΤΗΤΑΣ (ΚΕΘΙ)	50
6.2 ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ	51
6.2.1 ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΕΣ ΕΠΙΤΡΟΠΕΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΜΗΜΑΤΑ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΣΤΙΣ ΝΟΜΑΡΧΙΕΣ.....	51
6.2.2. ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΕΠΙΤΡΟΠΕΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ	52
6.3 ΜΗ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ (Μ.Κ.Ο.)	53

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΕΘΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ	54
A) ΔΙΥΠΟΥΡΓΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ	57
B) ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΙΣΟΤΗΤΑΣ	58
1. ΣΤΟΧΟΣ 1	58
1.1 ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ.....	58
1.1.1 (ΕΣΔΑ) Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση.....	59
1.1.2 Η κατάσταση των γυναικών σήμερα στην απασχόληση	64
1.2 ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΚΑΙ ΓΕΩΡΓΙΑ.....	66
1.2.1 Κοινωνική Ασφάλιση – Επιδόματα	67
1.2.2 Εκπαίδευση – Επαγγελματική Κατάρτιση.....	68
A) Επαγγελματική Κατάρτιση.....	68
B) Γεωργική Επαγγελματική Εκπαίδευση. Η Συμμετοχή των Αγροτισσών	70
Γ) Η Πανελλήνια Συνομοσπονδία Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών (ΠΑΣΕΓΕΣ)	74
1.2.3 Επιδοτήσεις	74
1.2.4 Γυναικείοι Συνεταιρισμοί	75
1.2.5 Κοινωνική Υποδομή.....	77
1.2.6 Δομές Στήριξης και Πληροφόρησης	78
A) Η Γενική Γραμματεία Ισότητας.....	78

B) Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ) - ΓΓΙ.....	79
Γ) Το Υπουργείο Γεωργίας	80
CARREFOUR – Σταυροδρόμι Αγροτικής Ανάπτυξης, Πληροφόρησης και Κινητοποίησης	80
2. ΣΤΟΧΟΣ 2	82
2.1 Συμμετοχή των γυναικών στα Κέντρα Λήψης Αποφάσεων (Κ.Λ.Α.).	82
2.1.1 Γυναίκες στην πολιτική και δημόσια ζωή της χώρας	82
2.1.2 Λόγοι ανάγκης αύξησης της συμμετοχής των γυναικών στα Κ.Λ.Α.....	83
2.1.3 Θετικές ενέργειες και μέτρα	84
1. Πολιτικός Σύνδεσμος Γυναικών.....	85
2. Πανελλήνιο Δίκτυο Αιρετών Γυναικών στην Τοπική Αυτοδιοίκηση	86
3. Ευρωπαϊκό Λόμπυ Γυναικών	86
4. ΚΕΓΜΕ (Κέντρο Ερευνών για τις Γυναίκες της Μεσογείου, 1995 - 1999).	87
3. ΣΤΟΧΟΣ 3	89
3.1 ΥΓΕΙΑ – ΠΡΟΝΟΙΑ.....	89
3.1.1 Μέτρα για την υγεία των γυναικών	90
3.1.2 Οικογενειακός Προγραμματισμός – Σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία.....	90
3.2 ΒΙΑ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ	92
3.2.1 Διυπουργική επιτροπή καταπολέμησης της βίας κατά των γυναικών	93
3.2.2 Μέτρα – δράσεις αντιμετώπισης της βίας κατά των γυναικών ..	93
3.2.3 Κοινωνική υποδομή.....	98
3.2.4 Πορνεία και εμπορία γυναικών.....	99
3.3. ΔΡΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΥΑΙΣΘΗΤΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ	101
3.3.1 Μονογονεϊκές οικογένειες.....	101
3.3.2 Μουσουλμάνες γυναίκες	102
3.3.3 Нарκομανείς	103

4. ΣΤΟΧΟΣ 4	104
4.1 ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΩΝ ΕΥΘΥΝΩΝ	104
Α. ΑΔΕΙΕΣ ΑΠΟΥΣΙΑΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ.....	104
Β. ΦΥΛΑΞΗ ΠΑΙΔΙΩΝ.....	105
Γ. ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΑΝΗΜΠΟΡΩΝ ΑΤΟΜΩΝ	107
ΔΡΑΣΕΙΣ ΜΚΟ - ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ.....	108
4.2 ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.....	108
4.3 ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ – ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ – ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗ ΓΙΑ ΘΕΜΑΤΑ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ.....	110
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	117
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι	122
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ	126
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ	127
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	135

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το αντικείμενο μελέτης, στο πλαίσιο της παρούσης εργασίας είναι το θεσμικό πλαίσιο και οι πολιτικές προώθησης της ισότητας των δύο φύλων στην Ελλάδα σήμερα.

Με τον όρο "ισότητα" εννοούμε την ίση ορατότητα, αυτονομία, ευθύνη και συμμετοχή των δύο φύλων σε όλους τους τομείς του δημόσιου και ιδιωτικού βίου. Η αντίληψη ισότητας μεταξύ των δύο φύλων αντιτίθεται στις ανομοιότητες των συνθηκών ζωής των γυναικών και των ανδρών και υποστηρίζει την αρχή μιας πλήρους συμμετοχής των γυναικών και των ανδρών στην κοινωνική ζωή.¹

Η δομή της εργασίας έχει ως εξής:

Στο πρώτο μέρος παρουσιάζεται το νομοθετικό πλαίσιο που ισχύει σήμερα στην Ελλάδα, σχετικά με την ισότητα των φύλων και την εξάλειψη κάθε μορφής διάκρισης σε βάρος των γυναικών. Θεμελιώθηκε με το Σύνταγμα του 1975 το οποίο ορίζει ότι "Έλληνες και Ελληνίδες είναι ίσοι απέναντι στο Νόμο και έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις". Με αφετηρία αυτή τη συνταγματική αρχή ψηφίστηκαν σημαντικοί νόμοι που αφορούν την οικογένεια, την εκπαίδευση, την ισότητα στις εργασιακές σχέσεις και την κοινωνική ασφάλιση. Οι νόμοι αυτοί, που θεσπίστηκαν στο πλαίσιο της προσαρμογής της ελληνικής νομοθεσίας με Διεθνείς Συμβάσεις και Κοινωνικές Οδηγίες, βελτίωσαν σημαντικά τη θέση της Ελληνίδας στην Κοινωνία.

Επίσης παρουσιάζεται ο εθνικός μηχανισμός, σε κεντρικό και περιφερειακό επίπεδο, που είναι αρμόδιος για την προώθηση της Ισότητας. Πρόκειται για τη Γενική Γραμματεία Ισότητας που είναι ο αρμόδιος κυβερνητικός φορέας γι' αυτό το σκοπό, το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας, οι Νομαρχιακές Επιτροπές Ισότητας, οι Περιφερειακές Επιτροπές Ισότητας και οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις.

¹ Βλέπε "Η ενσωμάτωση της Αρχής της Ισότητας μεταξύ Γυναικών και Ανδρών" ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ, Σεπτέμβρης 1999.

Στο δεύτερο μέρος αυτής της εργασίας παρουσιάζεται η εθνική πολιτική για την προώθηση της ισότητας των δύο φύλων. Κεντρικός στόχος της Εθνικής Πολιτικής είναι ο εκσυγχρονισμός του κοινωνικού προτύπου με σκοπό την αξιοποίηση του συνόλου του ανθρώπινου δυναμικού, ανεξαρτήτως φύλου, και η εξάλειψη κάθε μορφής διάκρισης κατά των γυναικών. Περιλαμβάνει τέσσερις επιμέρους στόχους οι οποίοι αναφέρονται στις γενικές κατηγορίες της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής ζωής. Βασικό εργαλείο για την εφαρμογή των πολιτικών ισότητας είναι το gender mainstreaming, που σημαίνει την ένταξη των πολιτικών ισότητας σε όλους τους τομείς πολιτικής δράσης. Η επιλογή των συγκεκριμένων στόχων για την εφαρμογή των πολιτικών Ισότητας είναι σύμφωνη με την Υπόδειξη της Επιτροπής Υπουργών του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου.

Τέλος, η παρούσα εργασία συγκλίνει στο συμπέρασμα ότι, παρά την προοδευτική νομοθεσία και τη λήψη θετικών μέτρων υπέρ των γυναικών, η ουσιαστική υλοποίηση της ισότητας δεν έχει ακόμη επιτευχθεί. Οι δείκτες σε όλους τους τομείς της οικονομικής και κοινωνικής ζωής του τόπου, παρ' όλο που είναι βελτιωμένοι σε σχέση με το παρελθόν ακόμη μαρτυρούν την ύπαρξη ανισοτήτων. Η ισότητα μεταξύ των φύλων στην καθημερινή ζωή εξακολουθεί να υπονομεύεται από το γεγονός ότι άνδρες και γυναίκες δεν απολαμβάνουν τα ίδια δικαιώματα στην πράξη.

Η κατάσταση αυτή αντιμετωπίζεται με την ενσωμάτωση του στόχου της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών σε όλες τις πολιτικές έτσι ώστε οι ανησυχίες, οι ανάγκες και οι φιλοδοξίες των γυναικών να λαμβάνονται υπόψη και να έχουν την ίδια σημασία με αυτές των ανδρών στο σχεδιασμό και στην εφαρμογή πολιτικών. Παράλληλα οι συνεχιζόμενες ανισότητες εξακολουθούν να απαιτούν την εφαρμογή ειδικών ενεργειών υπέρ των γυναικών. Επομένως το προτεινόμενο πλαίσιο πολιτικής πρέπει να βασίζεται σε αυτή τη διττή προσέγγιση.

Τα παραπάνω αποτελούν αντικείμενο εμπεριστατωμένης έρευνας βάσει των όσων προβλέπονται στην εθνική και κοινοτική νομοθεσία καθώς και στις Διεθνείς Συμβάσεις σχετικά με την ισότητα.

Βασικές πηγές πληροφοριών όσον αφορά την ακολουθούμενη εθνι-

κή πολιτική αποτέλεσαν η Γενική Γραμματεία Ισότητας ως το καθ' ύλην αρμόδιο εθνικό όργανο για την προώθηση της ισότητας των δύο φύλων, το Υπουργείο Εργασίας όσον αφορά τη θέση των γυναικών στην αγορά εργασίας, το Κέντρο Ερευνών για θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ) καθώς και η στρατηγική Πλαίσιο 2000-2005 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Εδώ θα ήθελα να ευχαριστήσω τους υπαλλήλους των παραπάνω υπηρεσιών που με βοήθησαν να συγκεντρώσω το υλικό γι' αυτή την εργασία. Και βέβαια είμαι υποχρεωμένη στην κα Ασπασία Μαρούγκα για την καθοριστική συμβολή της στην συγκέντρωση υλικού, στο σχεδιασμό της εργασίας, και τον διεξοδικό σχολιασμό των κειμένων. Η επίβλεψη που έκανε στην παρούσα εργασία στάθηκε πολύτιμη ώστε να ολοκληρωθεί εντός του ελάχιστου χρονικού διαστήματος που είχα στη διάθεσή μου.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Οι γυναίκες πρωτοκατέκτησαν ίσα δικαιώματα με τους άνδρες στις νέες χώρες (ΗΠΑ, Αυστραλία, Νέα Ζηλανδία), σε εκείνες δηλαδή που δεν είχαν παράδοση ανδροκρατική αλλά που άνδρες και γυναίκες ξεκίνησαν εξ αρχής να στήσουν κάποιο νέο κράτος, πολύ πιο πριν από την Ευρώπη.

Στην Ευρώπη το κίνημα των γυναικών άρχισε από τις σκανδιναβικές χώρες πριν εκατό περίπου χρόνια. Όμως το ρεύμα έγινε ισχυρότερο μετά το 2^ο παγκόσμιο πόλεμο όταν έγινε αντιληπτό ευρέως ότι πρέπει να γίνουν σεβαστά τα ανθρώπινα δικαιώματα, δηλ. ότι πρέπει να υπάρχει σεβασμός και προστασία της αξίας του ανθρώπου ανεξαρτήτου φύλου, φυλής, θρησκευμάτων.

Στην Ελλάδα έως το 1952 οι γυναίκες δεν είχαν πολιτικά δικαιώματα. Επίσης δεν γίνονταν δεκτές στους διαγωνισμούς για δικαστική σταδιοδρομία, για το Συμβούλιο της Επικρατείας, για το Νομικό Συμβούλιο του Κράτους, τη διπλωματική υπηρεσία. Οι πτυχιούχοι της Αρχαιολογίας αποκλείονταν από την Αρχαιολογική υπηρεσία και οι πτυχιούχοι Χημείας από το Χημείο του κράτους. Δηλαδή ο μισός πληθυσμός της χώρας στερούνταν ορισμένων θεμελιωδών δικαιωμάτων παρ' όλο που υπήρχε δημοκρατικό πολίτευμα. Τη διάκριση των δύο φύλων στήριξαν η νομοθεσία, η εκπαίδευση και οι κοινωνικές προκαταλήψεις, στοιχεία που για δεκαετίες ολόκληρες δε σημείωναν καμία πρόοδο.

Όμως μετά την Παγκόσμια Διακήρυξη Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του 1948 και στη συνέχεια με τις διάφορες συμβάσεις του ΟΗΕ και με την ανάληψη του αγώνα από τα Ηνωμένα Έθνη, τα οποία, εν συνεχεία, ακολούθησαν και άλλοι μεγάλοι διεθνείς οργανισμοί όπως το Συμβούλιο της Ευρώπης, η ΕΟΚ (σήμερα Ε.Ε.), τα αιτήματα των γυναικών για ισότητα σε όλους τους τομείς υιοθετήθηκαν πλέον ως επίσημη πολιτική όλων αυτών των μεγάλων διεθνών οργανισμών.

Από το 1952 λόγω του ότι ψηφίστηκε η διεθνής σύμβαση του ΟΗΕ για τα ίσα πολιτικά δικαιώματα των γυναικών και την ίση πρόσβαση σε

όλα τα δημόσια λειτουργήματα αναγκάστηκε η Ελλάδα να προχωρήσει προς αυτή την κατεύθυνση. Με την κύρωση αυτής της σύμβασης άνοιξαν όλα τα δημόσια επαγγέλματα για τις γυναίκες και αποκτήθηκαν ίσα πολιτικά δικαιώματα.

Εκείνη την εποχή θεσμοθετήθηκαν κανόνες προστατευτικοί της εργαζόμενης γυναίκας από το Διεθνές Γραφείο Εργασίας.² Οι κανόνες αυτοί όριζαν πρώτα απ' όλα ότι οι γυναίκες πρέπει να δουλεύουν υπό υγιεινές συνθήκες, να δουλεύουν ίσες ώρες με τους άνδρες, να είναι η αμοιβή τους ίση με των ανδρών για ίσης αξίας εργασία. Έβαλε όμως και μερικές διατάξεις ιδιαίτερες προστατευτικές, οι οποίες κρίθηκαν αναγκαίες για την εποχή εκείνη αλλά σήμερα με το νέο πνεύμα ισότητας τροποποιήθηκαν από το Διεθνές Γραφείο Εργασίας και από άλλους Διεθνείς Οργανισμούς. Συγκεκριμένα απαγόρευσε την εργασία της γυναίκας τη νύχτα. Στην πράξη όμως οι διατάξεις αυτές έφεραν ζημιά στις εργαζόμενες αφού όσες είχαν ανάγκη να εργαστούν νύχτα εργάζονταν κρυφά χωρίς κοινωνική ασφάλιση.

Η αρχή της ισότητας των δύο φύλων καθιερώθηκε στην Ελλάδα με το Σύνταγμα του 1975 και θεμελιώθηκε κατά την περίοδο 1981-1989 με νόμους που στόχευαν στην εξάλειψη των διακρίσεων σε βάρος των γυναικών σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής του τόπου.

Στα πλαίσια της εφαρμογής της Διεθνούς Σύμβασης CEDAW³ αλλά και άλλων Διεθνών Συμβάσεων, η ελληνική κυβέρνηση προώθησε στη Βουλή και ψήφισε νόμους που επέφεραν βαθιές μεταβολές στη θέση της Ελληνίδας. Οι νόμοι συνοδεύτηκαν από λήψη θετικών μέτρων για την προώθηση της ισότητας σε διάφορα επίπεδα.

Ταυτόχρονα δημιουργήθηκε το κατάλληλο θεσμικό πλαίσιο και ο αρμόδιος κυβερνητικός φορέας για την προώθηση της αρχής της ισότητας των δύο φύλων στην πράξη.

² Ανήκει στον ΟΗΕ.

³ Πρόκειται για τη Διεθνή Σύμβαση του ΟΗΕ του 1979 για την "Εξάλειψη των Διακρίσεων σε βάρος των Γυναικών" την οποία η κυβέρνηση υπέγραψε και η Ελληνική Βουλή επικύρωσε ήδη από το 1983.

Και βέβαια δεν μπορεί κανείς να ξεχάσει τη δράση των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (Μ.Κ.Ο.) που μεριμνούν για την προώθηση των θεμάτων της Ισότητας ο αριθμός των οποίων σήμερα ανέρχεται περίπου στις εβδομήντα (70). Οι οργανώσεις αυτές συνέβαλαν και συμβάλλουν ενεργά στην αφύπνιση των γυναικών.

Ωστόσο παρά την προοδευτική νομοθεσία και τη λήψη θετικών μέτρων υπέρ των γυναικών, η ουσιαστική υλοποίηση της ισότητας των δύο φύλων δεν έχει ακόμη επιτευχθεί. Οι δείκτες σε όλους τους τομείς της οικονομικής και κοινωνικής ζωής του τόπου μαρτυρούν την ύπαρξη σοβαρών ανισοτήτων μεταξύ ανδρών και γυναικών κάνοντας φανερό το γεγονός ότι οι κοινωνικές διακρίσεις λόγω φύλου που υπάρχουν δεν αίρονται μόνο με θεσμικά και νομοθετικά μέτρα.

Σήμερα το σημαντικότερο για την ουσιαστική πρόοδο της γυναίκας αφού πλέον είναι ανοιχτές όλες οι πόρτες γι' αυτήν από το **νόμο**, είναι να παραμεριστούν τα εμπόδια που υπάρχουν στην **πράξη**. Και αυτά μπορεί να παραμεριστούν με διάφορα μέτρα που προτείνονται, με σχέδια δράσης, προγράμματα κ.λπ. Αλλά κυρίως με τη συμμετοχή των ίδιων των γυναικών στα αρμόδια όργανα, μέσα στα οποία συζητούνται και λαμβάνονται μέτρα και γενικά με την συμμετοχή τους στα κέντρα λήψης αποφάσεων. Με άλλα λόγια, σήμερα, εκτός από τα νομοθετικά μέτρα, θεωρείται αναγκαία αυτή η συμμετοχή των γυναικών για να γίνει η νομοθεσία πραγματικότητα.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Γενικά

Η ελληνική νομοθεσία περιείχε πολλές διακρίσεις σε βάρος των γυναικών παρ' όλο που το Σύνταγμα του 1975 καθιερώνει την αρχή της ισότητας των φύλων. Γι' αυτό το λόγο ο θεσμικός τομέας ήταν ο πρώτος στον οποίον έγιναν σημαντικές αλλαγές προς την κατεύθυνση της ισότητας. Βέβαια εφαλτήριο αποτέλεσε το Σύνταγμα του 1975 που κατοχυρώνει την αρχή της ισότητας ανάμεσα στις Ελληνίδες και τους Έλληνες.

Έτσι η ελληνική νομοθεσία προσδιορίζοντας ξεχωριστά όλους τους τομείς όπου Άνδρες και Γυναίκες έχουν κοινά δικαιώματα και κοινές υποχρεώσεις, προχωρεί και εξελίσσεται, δημιουργώντας ένα θετικό, σταθερό και σύγχρονο πλαίσιο που στηρίζει τις προσπάθειες της σύγχρονης Ελληνίδας για ισότητα στις ευκαιρίες εξέλιξης.

Οι πολλές νομοθετικές ρυθμίσεις που μέχρι το 1975 και λίγο αργότερα έδιναν λύση στα προβλήματα των γυναικών, άλλαξαν μορφή, βελτιώθηκαν και προσαρμόστηκαν στις συνολικές επιταγές της Ευρωπαϊκής Κοινότητας που μέσα από τα κεντρικά της όργανα, προωθεί νέα πολιτική που στηρίζει την Ευρωπαία.

Έτσι από τη δεκαετία του 1980 και μέχρι σήμερα έχοντας αποδεχτεί όλες τις Οδηγίες και Συστάσεις της Κοινότητας και με την προσαρμογή της σ' αυτές τις επιταγές, η ελληνική νομοθεσία διαμορφώνεται σε μια από τις πλέον προηγμένες της Δύσης αφού βασικές ρυθμίσεις που αφορούν τους τομείς: Παιδείας, Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης, Μητρότητας, Υγείας, Μ.Μ.Ε., Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, Βίας, Εγκληματικότητας, Προνοιακής πολιτικής, προωθήθηκαν και προωθούνται σύμφωνα με τις Διεθνείς Συμβάσεις και τον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη που διασφαλίζουν όλα τα κοινωνικά δικαιώματα των Γυναικών.

1. ΓΕΝΙΚΕΣ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ

Οι γενικές νομοθετικές ρυθμίσεις για την προώθηση της ισότητας είναι:

Το Σύνταγμα του 1975 (άρθρο 4 § 2) το οποίο θέτει την αρχή της ισότητας των δύο φύλων: "Έλληνες και Ελληνίδες έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις".

Η Διεθνής Σύμβαση του Ο.Η.Ε. για την εξάλειψη όλων των Μορφών Διάκρισης κατά των Γυναικών (CEDAW) που υπογράφηκε από την Ελλάδα στις 2 Μαρτίου 1982, κυρώθηκε νομοθετικά από τη Βουλή χωρίς καμία επιφύλαξη και έγινε νόμος του κράτους στις 30 Απριλίου 1983 (Ν. 1342/83).

Ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης (Συμβούλιο της Ευρώπης) με τον οποίο διασφαλίζονται, χωρίς διάκριση φύλου, όλα τα κοινωνικά δικαιώματα (δικαίωμα στην εργασία, προστασία μητρότητας, δικαίωμα για επαγγελματικό προσανατολισμό και επαγγελματική εκπαίδευση, προστασία της υγείας, δικαίωμα στην κοινωνική ασφάλιση, κ.λπ.) ο οποίος κυρώθηκε από τη χώρα μας με το Νόμο 1426/84.

Η 122^η Διεθνής Σύμβαση Εργασίας για την πολιτική της απασχόλησης που επικυρώθηκε με το Νόμο 1423/84 σύμφωνα με την οποία παίρνονται μέτρα για την αντιμετώπιση της ανεργίας και της υποαπασχόλησης, τα οποία πρέπει να εξασφαλίζουν εργασία για όσους το επιθυμούν ανεξάρτητα από φύλο, φυλή, θρησκεία.

Η 111^η Διεθνής Σύμβαση Εργασίας για τη διάκριση στην απασχόληση και στο επάγγελμα, η οποία κυρώθηκε με το Νόμο 1424/84 και η οποία απαγορεύει κάθε διάκριση που βασίζεται στη φυλή, στο φύλο, στη θρησκεία κ.λπ.

Η Διεθνής Σύμβαση 103 (κυρώθηκε με το Νόμο 1302/83) που αναφέρεται στην προστασία της μητρότητας.

Η Διεθνής Σύμβαση Εργασίας 156/85 για την ισότητα των ευκαιριών και την ίση μεταχείριση των εργαζομένων και των δύο φύλων, που

αφορά ειδικότερα τους εργαζόμενους με οικογενειακές υποχρεώσεις (κυρώθηκε με το Νόμο 1576/85).

Το Προαιρετικό Πρωτόκολλο της Διεθνούς Σύμβασης του ΟΗΕ "Για την καταπολέμηση όλων των Μορφών Διάκρισης κατά των γυναικών" (CEDAW) που υπογράφηκε από την Ελλάδα στις 10-12-1999 και αναμένεται η επικύρωσή του από το Ελληνικό Κοινοβούλιο.

Το Πρωτόκολλο όπως και όλα τα Διεθνή Σύμφωνα για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα επαναβεβαιώνει:

α. Την πίστη στα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα, την αξιοπρέπεια και την αξία του ατόμου καθώς και τα ίσα δικαιώματα αντρών και γυναικών.

β. την απαγόρευση κάθε διάκρισης με βάση το φύλο.

Η Υ 316 (14/7/00) Απόφαση Πρωθυπουργού για τη **σύσταση Διυπουργικής Επιτροπής για την Ισότητα των Φύλων.**

2. ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ Υ- ΠΕΡ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα βάσισε την πολιτική της Ισότητας ευκαιριών μεταξύ ανδρών και γυναικών στην υιοθέτηση ενός κατάλληλου νομικού πλαισίου. Η αρχή της ίσης μεταχείρισης στηρίζεται κατά βάση στο **άρθρο 119 της Συνθήκης της Ρώμης**⁴ το οποίο κατοχυρώνει την ισότητα στη μεταχείριση ανδρών και γυναικών σχετικά με το θέμα της αμοιβής για ίδια εργασία. Αυτή τη δεκαετία υιοθετήθηκαν τρεις οδηγίες για να βελτιώσουν τη θέση των γυναικών στο χώρο εργασίας:

- Οδηγία 75/117⁵ του 1975 με την οποία τα κράτη μέλη της Κοινότητας υποχρεώνονται να εφαρμόσουν την αρχή της ίσης αμοιβής για ίση εργασία μεταξύ ανδρών και γυναικών.
- Οδηγία 76/207⁶ του 1976 με την οποία εξασφαλίζεται η εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών, όσον αφορά στην πρόσβαση στην απασχόληση, στην επαγγελματική εκπαίδευση και προώθηση και στις συνθήκες εργασίας.
- Οδηγία 79/77⁷ του 1978 με την οποία προβλέπεται η προοδευτική εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης μεταξύ ανδρών και γυναικών σε θέματα κοινωνικής ασφάλισης.

Οι τρεις αυτές οδηγίες θα συμπληρωθούν στη συνέχεια με την Οδηγία 86/378 για την αρχή της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε

⁴ Προσαρμογή στην ελληνική νομοθεσία με το Νόμο 1414/84.

⁵ Προσαρμογή στην ελληνική νομοθεσία με το Νόμο 1414/84.

⁶ Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας με τους Νόμους 1414/84, 1483/84, Π.Δ. 193/88, Εθνική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας του 1988, 1993.

⁷ Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας με τους Νόμους 1469/84, 1902/90, 2084/92, 1296/82, 1759/88.

ό,τι αφορά στην κοινωνική ασφάλιση στην εργασία.

Την Οδηγία 86/613⁸ του 1986 με την οποία προβλέπεται η εφαρμογή της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών που ασκούν ανεξάρτητη δραστηριότητα, συμπεριλαμβανομένης της γεωργικής, καθώς και την προστασία της μητρότητας.

Την Οδηγία 92/85⁹ του 1992 με την οποία προβλέπεται η εφαρμογή μέτρων που αποβλέπουν στη βελτίωση της υγείας και της ασφάλειας των γυναικών που εργάζονται κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης, της λοχείας και της γαλουχίας.

Στο πλαίσιο της **συνθήκης του Άμστερνταμ** η ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών περιλαμβάνεται στο **άρθρο 141** (πρώην άρθρο 119 της συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας). Όμως πραγματοποιήθηκαν δύο προσθήκες. Η μία αφορά το **άρθρο 2** σύμφωνα με την οποία "η προώθηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών συμπεριλαμβάνεται στο πλαίσιο αποστολής της Κοινότητας". Η άλλη αφορά το **άρθρο 3** στο οποίο προστέθηκε το ακόλουθο εδάφιο: "Σε όλες τις δραστηριότητες που αναφέρονται στο παρόν άρθρο η Κοινότητα επιδιώκει να εξαλειφθούν οι ανισότητες και να προαχθεί η ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών". Επίσης σύμφωνα με το **άρθρο 13** το Συμβούλιο μπορεί να λάβει τα αναγκαία μέτρα για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω φύλου, φυλετικής ή εθνικής καταγωγής κ.λπ.¹⁰

⁸ Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας με τους Νόμους 1541/85, 1759/88, 1790/88.

⁹ Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας με τους Νόμους 1568/85, 1483/84 και ΕΣΣΕ 1993.

¹⁰ Βλέπε συνθήκη του Άμστερνταμ άρθρα 2, 3, 13, 141

3. ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

Το Σύνταγμα του 1975 με το άρθρο 4 καθιέρωσε την αρχή της ισότητας των φύλων σύμφωνα με το οποίο άντρες και γυναίκες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου και έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις. Όμως το **άρθρο 116** του Συντάγματος όρισε στην **παρ. 1** μεταβατική περίοδο προσαρμογής της νομοθεσίας μέχρι 31-12-1982 και στην **παρ. 2** περιέλαβε διάταξη με την οποία επιτράπηκαν "αποκλίσεις" από την αρχή της ισότητας "για σοβαρούς λόγους και για συγκεκριμένες περιπτώσεις όπως ορίζει ο νόμος". Οι αποκλίσεις αυτές επιτράπηκαν γιατί υποτίθεται ότι θα λειτουργούσαν υπέρ των γυναικών, στην πραγματικότητα όμως λειτούργησαν συχνά εις βάρος τους παρά τις περιοριστικές παρεμβάσεις των δικαστηρίων.

Για τους λόγους αυτούς πάγιο αίτημα των γυναικείων οργανώσεων αποτέλεσε η αναθεώρηση του άρθρου 116 παρ. 1 του Συντάγματος εφ' όσον με δεδομένη την εγγύηση της ισότητας όπως ορίζει το Σύνταγμα και η νομοθεσία και με δεδομένες τις υποχρεώσεις που ορίζουν οι διεθνείς συνθήκες (Ηνωμένα Έθνη, Συμβούλιο της Ευρώπης, Ευρωπαϊκή Ένωση) δεν νοείται να γίνονται αποδεκτές οποιεσδήποτε "παρεκκλίσεις" από την αρχή της ισότητας αλλά αντιθέτως επιβάλλεται να ληφθούν θετικά μέτρα για την προαγωγή της ισότητας των δύο φύλων.

Η παραπάνω επιχειρηματολογία που υποβλήθηκε από τις γυναικείες οργανώσεις, αποτέλεσε πρόταση 58 βουλευτών για αναθεώρηση του άρθρου 116 παρ. 2 του Συντάγματος ώστε να απαλειφθούν οι "αποκλίσεις" και να προβλεφθεί μόνο η δυνατότητα λήψης παροδικών θετικών μέτρων στην έκταση που είναι αναγκαία για να εφαρμοστεί πραγματικά η αρχή της ισότητας. Αυτονόητο είναι ότι τα προστατευτικά μέτρα της μητρότητας δεν αποτελούν διάκριση λόγω φύλου.

Κατόπιν αυτού η Ελληνική Βουλή αποφάσισε ομόφωνα να τροποποιήσει το άρθρο 116 παρ. 2 σύμφωνα με την πρόταση των 58 βουλευτών.

Επίσης προτάθηκε ομόφωνα η αναθεώρηση της παρ. 1 του άρθρου 31, ώστε να αποτελέσει προσόν εκλογιμότητας του Προέδρου της Δημοκρατίας και η εκ μητρός ελληνική ιθαγένεια.

4. ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΟΜΕΙΣ

Η ισότητα των φύλων στην Ελλάδα σήμερα κατοχυρώνεται με διατάξεις υπερνομοθετικές (του Συντάγματος του 1975, του Ευρωπαϊκού Κοινοτικού Δικαίου και επικυρωμένων διεθνών συμβάσεων) και νομοθετικές.

Οι νομοθετικές διατάξεις πρέπει να είναι σύμφωνες προς τις υπερνομοθετικές, αλλιώς είναι ανίσχυρες και ανεφάρμοστες.

Πράγματι, σύμφωνα με το άρθρο 28 του Συντάγματος: "Οι γενικώς αποδεκτοί κανόνες και κανονισμοί της Διεθνούς Νομοθεσίας, καθώς και οι Διεθνείς Συμβάσεις από την ημερομηνία της υιοθέτησής τους νομοθετικά, αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της ελληνικής νομοθεσίας, και έχουν μεγαλύτερη ισχύ από οποιοδήποτε άλλο νομοθετικό κανόνα που έρχεται σε αντίθεση".

Το Σύνταγμα του 1975, λοιπόν, κατοχυρώνει την αρχή της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών.

Συγκεκριμένα οι παρ. 1, 2 του άρθρου 4 του Συντάγματος του 1975 επικυρώνουν και οριοθετούν την ισότητα των φύλων απέναντι στο νόμο και ορίζουν ότι:

- α) Οι Έλληνες και οι Ελληνίδες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου
- β) Οι Έλληνες και οι Ελληνίδες έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις.

4.1 ΓΑΜΟΣ - ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Με το **Νόμο 1329/83** εκσυγχρονίστηκε το **Οικογενειακό Δίκαιο** και προσαρμόστηκε στη συνταγματική επιταγή της αρχής της ισότητας των δύο φύλων. Σύμφωνα με το νόμο αυτό που επέφερε ιδιαίτερα σημαντικές αλλαγές σε διάφορους θεσμούς καταργήθηκαν:

- Η έννοια της πατριαρχικής οικογένειας στην οποία ο άνδρας ήταν η κεφαλή και ο αρχηγός της οικογένειας, και αποφάσιζε για το κάθε τι που αφορούσε το συζυγικό βίο και αντικαταστάθηκε

με την οικογένεια της ισότητας στην οποία ο άνδρας και η γυναίκα αποφασίζουν για όλα τα θέματα της συζυγικής και οικογενειακής τους ζωής.

- Ο θεσμός της προίκας που εμπορευματοποίησε για χρόνια τις ανθρώπινες σχέσεις και εμφάνιζε τη γυναίκα στην ελληνική κοινωνία σαν ένα "βάρος" που προκειμένου να μεταβιβαστεί με το γάμο από τον πατέρα στο σύζυγο απαιτούσε και την πληρωμή κάποιου αντιτίμου.

Ο άνδρας έπαυσε να φέρει τα "βάρη του γάμου", όπως οριζόταν με το παλιό δίκαιο και ορίστηκε ότι και οι δύο σύζυγοι υποχρεώνονται ο καθένας, ανάλογα με τις δυνάμεις τους, να συμβάλλουν για την αντιμετώπιση των αναγκών της οικογένειας. Με τις διατάξεις αυτές προτρέπεται η γυναίκα να εργάζεται και ο άνδρας να συμβάλλει και αυτός στη λειτουργία και στη συντήρηση του σπιτιού.

- Η υποχρέωση της γυναίκας να αλλάξει με το γάμο το επίθετό της και να δηλώνει ως νόμιμο επίθετο εκείνο του συζύγου της. Ορίστηκε ότι η γυναίκα με το γάμο δεν θα αλλάξει πλέον το επώνυμό της, όπως δεν το άλλαζε μέχρι σήμερα ο άντρας και ότι στις κοινωνικές σχέσεις ο καθένας από τους συζύγους μπορεί να χρησιμοποιεί το επώνυμο του άλλου συζύγου.
- Η υποχρέωση να παίρνει το παιδί το επώνυμο του πατέρα και καθιερώθηκε η υποχρέωση των μελλονύμφων να δηλώνουν στο λειτουργό που θα τελέσει το γάμο τους το επώνυμο που επιλέγουν για τα παιδιά που θα γεννηθούν από το γάμο τους. Το επώνυμο αυτό μπορεί να είναι, είτε το επώνυμο του ενός των συζύγων, είτε και των δύο.
- Καταργήθηκε το 21^ο έτος της ηλικίας ως χρόνος ενηλικίωσης των νέων και ορίστηκε το 18^ο έτος της ηλικίας ως χρόνος ενηλικίωσής τους. Επίσης η ηλικία των 18 ετών καθιερώθηκε ως κατώτατο όριο για την τέλεση γάμου και για τα δύο φύλα.

Με τον ίδιο νόμο καθιερώθηκαν για πρώτη φορά στην Ελλάδα νέες ρυθμίσεις όπως:

- Η ανατροφή και εκπαίδευση των παιδιών πρέπει να γίνεται "χωρίς διάκριση φύλου" και σύμφωνα μόνο με τις κλίσεις τους και το ταλέντο τους.
- Η δυνατότητα "αξίωσης συμμετοχής" του καθένα από τους συζύγους στην περιουσία που αποκτήθηκε κατά τη διάρκεια του γάμου. Έτσι δίνεται δικαίωμα και στη γυναίκα που δεν εργάστηκε έξω από το σπίτι (επηρεασμένη από κοινωνικά αίτια που δεν αφορούσαν τις ικανότητές της και που εμπόδισαν τις ελεύθερες επιλογές της) να διεκδικήσει, σε περίπτωση διαζυγίου, μέρος της περιουσίας που αποκτήθηκε από το σύζυγο, όσο εκείνη κλεισμένη στο σπίτι είχε αναλάβει, τις περισσότερες φορές αποκλειστικά την ανατροφή των παιδιών και τη φροντίδα του άντρα, καθώς και τη συντήρηση του κοινού τους σπιτιού.
- Η επιλογή του συστήματος κοινοκτημοσύνης σύμφωνα με το οποίο οι σύζυγοι μπορούν πριν από το γάμο ή κατά τη διάρκειά του να ρυθμίζουν με σύμβαση που καταρτίζεται με συμβολαιογραφικό έγγραφο τις επιπτώσεις του γάμου στην περιουσιακή τους κατάσταση.
- Ο εκσυγχρονισμός των διατάξεων του διαζυγίου. Θεσμοθετήθηκε στην Ελλάδα το συναινετικό διαζύγιο και η δυνατότητα μετά από τέσσερα χρόνια διάστασης να εκδίδεται διαζύγιο έστω και εάν ο ένας από τους δύο συζύγους διαφωνεί στην έκδοσή του.
- Η απόλυτη εξομοίωση των δικαιωμάτων των παιδιών που γεννήθηκαν "χωρίς γάμο" των γονιών τους με τα δικαιώματα των παιδιών που γεννήθηκαν "μέσα στο γάμο" και η νομική ενίσχυση της θέσης της ανύπαντρης μητέρας.

Από τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό ότι ο Νόμος 1329/83 του Υπ. Δικαιοσύνης επιχειρώντας την αναμόρφωση του οικογενειακού Δικαίου της χώρας πραγματοποίησε μια βαθιά κοινωνική αλλαγή στον τόπο μας που

όμως θα χρειαστεί αρκετό χρόνο για να γίνει κτήμα και βίωμα του λαού μας.

Με το Νόμο 1649/86 παρέχεται η δυνατότητα στις γυναίκες που παντρεύτηκαν πριν από την τροποποίηση του οικογενειακού Δικαίου να επανακτήσουν το πατρικό τους επώνυμο, εφόσον το επιθυμούν.

Με το Νόμο 2190/94 ορίζεται ότι αν μεταξύ των επιτυχόντων σε διαγωνισμό για την πλήρωση θέσεων στο δημόσιο είναι υποψήφια άγαμες μητέρες προστίθενται στο συνολικό βαθμό που έλαβαν 5/100 για κάθε παιδί.

4.2 ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ – ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ

Σύμφωνα με το **Σύνταγμα του 1975 (άρθρο 22)** η εργασία αποτελεί δικαίωμα και προστατεύεται από το κράτος: "Πάντες οι εργαζόμενοι, ανεξαρτήτως φύλου ή άλλης διακρίσεως, δικαιούνται ίσης αμοιβής δι' ίσης αξίας παρεχόμενη εργασία".

Με τη **Διεθνή Σύμβαση Εργασίας, αρ. 100** που κυρώθηκε με το Νόμο 45/1975 άνδρες και γυναίκες αμείβονται το ίδιο για εργασία ίσης αξίας.

Σύμφωνα με το **Δημοσιοϋπαλληλικό Κώδικα Π.Δ. 611/77** που αποτελεί την κατ' εξοχήν νομοθεσία για την πρόσβαση στην απασχόληση στο δημόσιο τομέα, καθώς επίσης και το Νόμο 3120/83, δεν υπάρχουν διακρίσεις για το διορισμό σε θέσεις στη δημόσια διοίκηση.

Σύμφωνα με τον **Αστικό Κώδικα** (άρθρο 288) ο εργοδότης έχει την υποχρέωση να μεταχειρίζεται με τον ίδιο ακριβώς τρόπο όλους τους εργαζόμενους, εκτός εάν η διαφορετική μεταχείριση προβλέπεται από το νόμο.

Οι κυριότερες διατάξεις για την ισότητα των φύλων στην απασχόληση περιέχονται στους νόμους 1414/1984 και 1483/1984.

Ο Νόμος 1414/84 "Εφαρμογή της αρχής της ισότητας των φύλων στις εργασιακές σχέσεις" έχει σκοπό την εφαρμογή στο πεδίο της απασχόλησης, των συνταγματικών και κοινοτικών διατάξεων της ισότητας. Ο Νόμος 1414/84 λοιπόν και σε εναρμόνιση με τις 75/117 και

76/207 οδηγίες της ΕΟΚ προβλέπει:

- Την εξάλειψη κάθε μορφής διάκρισης, άμεσης ή έμμεσης στις εργασιακές σχέσεις που βασίζεται στο φύλο.
- Τη δυνατότητα πρόσβασης στην απασχόληση με ίδιες προϋποθέσεις για άνδρες και γυναίκες.
- Την ίση αμοιβή για ίσης αξίας εργασία.
- Τον ίδιο επαγγελματικό προσανατολισμό για αγόρια και κορίτσια.
- Την απαγόρευση καταγγελίας της σχέσης εργασίας για λόγους που αναφέρονται στο φύλο.
- Με το νόμο αυτό ιδρύεται Γραφείο Ισότητας σε κάθε Επιθεώρηση Εργασίας.
- Με το νόμο αυτό ρυθμίζεται το όριο ηλικίας εισόδου στο επάγγελμα ενιαία και για τα δύο φύλα.

Με το **Νόμο 1483/1984** για την "**Προστασία και διευκόλυνση των εργαζομένων με οικογενειακές υποχρεώσεις - τροποποιήσεις και βελτιώσεις εργατικών νόμων**" προβλέπονται μεταξύ άλλων:

- Χορήγηση "γονικής άδειας" άνευ αποδοχών για ανατροφή παιδιού έως τρεις μήνες για κάθε γονέα, στο χρονικό διάστημα από τη λήξη της άδειας μητρότητας μέχρις ότου το παιδί συμπληρώσει την ηλικία των δύομισι ετών. Η άγαμη μητέρα δικαιούται γονική άδεια μέχρι έξι μήνες, αντίστοιχα.
- Σε περίπτωση ασθένειας παιδιών ή άλλων μελών της οικογένειας τη χορήγηση άδειας άνευ αποδοχών μέχρι έξι εργάσιμες ημέρες το χρόνο.
- Χορήγηση άδειας με αποδοχές για παρακολούθηση σχολικής επίδοσης παιδιών στη στοιχειώδη ή μέση εκπαίδευση μέχρι τέσσερις ημέρες το χρόνο.
- Για υπηρεσίες του Δημοσίου και βιομηχανικές επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα που απασχολούν περισσότερα από 300 άτομα, σε περίπτωση ανέγερσης κτιρίου για τη στέγαση των υπηρεσιών τους υποχρεούνται να προβλέψουν χώρο για τη λειτουργία βρε-

φονηπιακού σταθμού που θα καλύπτει τις ανάγκες του προσωπικού.

Με το Νόμο 1423/84 επικυρώνεται η **122^η Διεθνής Σύμβαση Εργασίας** για την πολιτική της απασχόλησης σύμφωνα με την οποία παίρνονται μέτρα για την αντιμετώπιση της ανεργίας και της υποαπασχόλησης τα οποία πρέπει να εξασφαλίζουν εργασία για όσους το επιθυμούν και ελεύθερη επιλογή επαγγέλματος, ανεξάρτητα από φύλο, φυλή, θρησκεία.

Με το Νόμο 1424/84 επικυρώθηκε η **111^η Διεθνής Σύμβαση Εργασίας** για τη διάκριση στην απασχόληση και στο επάγγελμα η οποία απαγορεύει κάθε διάκριση, αποκλεισμό ή προτίμηση που βασίζεται στη φυλή, φύλο, θρήσκευμα, πολιτικά φρονήματα, εθνική καταγωγή, κοινωνική προέλευση, που έχει σαν αποτέλεσμα την κατάργηση ή τη διαφοροποίηση της ισότητας ευκαιριών και της μεταχείρισης που αφορά στην απασχόληση ή στο επάγγελμα.

Κάθε κράτος για το οποίο ισχύει η Σύμβαση είναι υποχρεωμένο, με μεθόδους προσαρμοσμένες στις εθνικές συνήθειες, να διατυπώσει και να εφαρμόσει εθνική πολιτική που να αποβλέπει στην προαγωγή της ισότητας ευκαιριών και μεταχείρισης, σχετικά με την απασχόληση και το επάγγελμα, με σκοπό την εξάλειψη κάθε διάκρισης.

Με το Νόμο 1426/84 κυρώθηκε ο **Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης** με τον οποίο εξασφαλίζεται η χωρίς διάκριση φύλου απόλαυση όλων των κοινωνικών δικαιωμάτων, μεταξύ των οποίων και το δικαίωμα στην εργασία.

Με το Νόμο 1539/85 η άδεια μητρότητας αυξάνεται στον ιδιωτικό τομέα από δώδεκα σε δεκατέσσερις εβδομάδες ενώ στο δημόσιο τομέα γίνεται δεκαέξι εβδομάδες.

Με το νόμο 1541/85 χορηγείται επίδομα τοκετού και λοχείας στις αγρότισσες που είναι ασφαλισμένες στον ΟΓΑ.

Με την **2396/85 Απόφαση του Υπ. Εργασίας** τροποποιούνται και συμπληρώνονται διατάξεις του Κανονισμού Ασφάλισης του ΙΚΑ, ώστε να μπορούν πλέον να ασφαίζονται και εργαζόμενες όπως παραδουλεύτρες, baby sitters κ.λπ. οι οποίες πριν δεν είχαν αυτή τη δυνατότητα.

Με το Νόμο 1576/85 κυρώθηκε η **Διεθνής Σύμβαση Εργασίας 156** για την ισότητα ευκαιριών και μεταχείρισης των εργαζομένων και των δύο φύλων, ειδικότερα εκείνων με οικογενειακές υποχρεώσεις.

Με το Νόμο 1654/86 προβλέπεται ασφαλιστική κάλυψη των ατόμων που αμείβονται με το κομμάτι (φασόν) και εργάζονται για λογαριασμό μιας ή περισσότερων επιχειρήσεων.

Με το Νόμο 1759/88 προβλέπεται ασφαλιστική κάλυψη των εργαζομένων σε οικογενειακές επιχειρήσεις (συμβοηθούντα και αμειβόμενα μέλη) που στην πλειοψηφία τους είναι γυναίκες. Με τον ίδιο Νόμο (άρθρο 30) ο ανασφάλιστος σύζυγος, οι γονείς και αδελφοί αποκτούν δικαίωμα ασφάλισης σε Ταμείο ή σε Κλάδο Ασθενείας της ασφαλισμένης ή συνταξιούχου των οργανισμών αρμοδιότητας του Υπουργείου Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων.

Με το Προεδρικό Διάταγμα 193/88 επεκτείνονται οι διατάξεις του νόμου 1483/84 και παρέχονται διευκολύνσεις στους εργαζόμενους με οικογενειακές υποχρεώσεις στο Δημόσιο, τα Ν.Π.Δ.Δ. και τους ΟΤΑ, όπως γονική άδεια ανατροφής, άδεια απουσίας με ασθένεια ή αναπηρία μελών, μειωμένο ωράριο κ.λπ.

Με την Εθνική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας του 1988 ρυθμίζεται το θέμα της καταβολής του επιδόματος γάμου σε όλες τις έγγαμες εργαζόμενες γυναίκες, χωρίς προϋποθέσεις, σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου 1414/84.

Με το Νόμο 1849/89 εξασφαλίζεται χρόνος συνολικής άδειας μητρότητας 15 εβδομάδων στον ιδιωτικό τομέα και προβλέπεται χορήγηση επιδόματος γάμου στους άγαμους γονείς (άγαμη μητέρα), στους χήρους και διαζευγμένους.

Με το Νόμο 1892/90 καθιερώνεται η μερική απασχόληση και ρυθμίζονται τα θέματα που αφορούν στην κατοχύρωση των δικαιωμάτων των μερικώς απασχολούμενων στα ελάχιστα όρια αποδοχών, στις ετήσιες άδειες με αποδοχές στην κοινωνική ασφάλιση και γενικά στην εφαρμογή όλων των διατάξεων της εργατικής νομοθεσίας.

Σύμφωνα με το Νόμο 1892/90 (άρθρο 63) χορηγείται επίδομα επί

τριετία στη μητέρα που αποκτά τρίτο παιδί. Στη μητέρα που θεωρείται πολύτεκνη καταβάλλεται μηνιαίο επίδομα ίσο προς ενάμισι ημερομίσθιο ανεπίδικευτου εργάτη, πολλαπλασιαζόμενο με τον αριθμό των άγαμων παιδιών της μέχρι ηλικίας 25 ετών. Το επίδομα αυτό καταβάλλεται έως ότου παύσει η πολύτεκνη να έχει άγαμα παιδιά ηλικίας μέχρι 25 ετών. Επίσης στη μητέρα που δεν δικαιούται πλέον το παραπάνω επίδομα χορηγείται ισόβια σύνταξη ίση προς το τετραπλάσιο του ημερομισθίου του ανεπίδικευτου εργάτη. Τα παραπάνω επιδόματα καταβάλλονται στη μητέρα, ανεξάρτητα από κάθε άλλο επίδομα, μισθό, σύνταξη, αμοιβή κ.λπ.

Με το Νόμο 2085/92 χορηγείται στις μητέρες υπαλλήλους του δημόσιου τομέα και των Ν.Π.Δ.Δ. με παιδιά κάτω των έξι ετών άδεια άνευ αποδοχών μέχρι δύο χρόνια συνολικά και μέχρι ένα χρόνο για κάθε επιπλέον παιδί. Ο χρόνος αυτής της άδειας δεν αποτελεί χρόνο πραγματικής υπηρεσίας. Επίσης χορηγείται άδεια κυοφορίας με μισές αποδοχές σε υπαλλήλους του Δημοσίου και Ν.Π.Δ.Δ. που έχουν ανάγκη ειδικής κατ' οίκον θεραπείας.

Με το Νόμο 2085/92 για τη Δημόσια Διοίκηση προβλέπεται σε κάθε υπηρεσιακό συμβούλιο, για τη νόμιμη συγκρότησή του η συμμετοχή μιας τουλάχιστον γυναίκας που να διαθέτει τα απαραίτητα τυπικά και ουσιαστικά προσόντα.

Η Διεθνής Σύμβαση Εργασίας 89/51 που έχει κυρωθεί με το Α.Ν. 30/31.10.1955 και απαγορεύει τη νυχτερινή απασχόληση γυναικών στις βιομηχανικές επιχειρήσεις, εκτός από τις οικογενειακές, έχει ήδη καταγγελθεί από το 1992 και τα έννομα αποτελέσματά της άρχισαν από 25 Φεβρουαρίου 1993 (σύμφωνα με το άρθρο 15 της Σύμβασης).

Η Εθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας του 1993 βελτίωσε τη νομοθεσία τη σχετική με την ισότητα των φύλων και την προστασία της μητρότητας. Υλοποιεί επιταγές του Κοινοτικού Δικαίου και του Συντάγματος σε τομείς στους οποίους ο νομοθέτης δεν έχει ακόμη λάβει τα αναγκαία μέτρα.¹¹

¹¹ Βλέπε Σοφία Κουκούλη – Σπήλιου.

Ειδικότερα στη συλλογική σύμβαση έχουν συμπεριληφθεί διατάξεις που αφορούν την ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών, την ισότητα αμοιβών για ίδια εργασία, τη γονική άδεια ανατροφής που μπορεί να φτάσει μέχρι 3,5 μήνες για κάθε γονέα, συνολική άδεια μητρότητας δεκαέξι (16) εβδομάδων, άδεια θηλασμού και φροντίδας παιδιών την οποία μπορεί να ανταλλάξει και ο άνδρας εφόσον δεν κάνει χρήση η εργαζόμενη μητέρα, τη ρύθμιση θεμάτων που αφορούν τη νυκτερινή εργασία εγκύων γυναικών σύμφωνα με τη νέα Διεθνή Σύμβαση Εργασίας αρ. 171. Επίσης υπάρχει και σχετική αναφορά για τη μέριμνα που αφορά την αξιοπρεπή μεταχείριση και συμπεριφορά στους χώρους εργασίας σε ζητήματα που συνδέονται με το φύλο.

Ο Ν. 2434/96 "Μέτρα για την απασχόληση και την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση" συμβάλλει στην καταπολέμηση της ανεργίας με μία σειρά μέτρων όπως είναι:

- Η σύσταση ειδικού λογαριασμού για την απασχόληση και την επαγγελματική κατάρτιση.
- Η έκδοση κάρτας Απασχόλησης από τον Οργανισμό Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ) ως Εθνικού φορέα Απασχόλησης.
- Η ανάπτυξη στον ΟΑΕΔ ολοκληρωμένου μηχανογραφικού συστήματος προσφοράς και ζήτησης των θέσεων εργασίας.
- Ο συμψηφισμός επιδομάτων ανεργίας με προγράμματα κατάρτισης-απασχόλησης.
- Η σύνδεση προγραμμάτων κατάρτισης και απασχόλησης.
- Η επιχορήγηση προγραμμάτων προώθησης της απασχόλησης στις ιδιωτικές επιχειρήσεις.
- Η προώθηση μέτρων απόκτησης επαγγελματικής εμπειρίας νέων πτυχιούχων και η εποχιακή απασχόληση μακροχρόνιων ανέργων.
- Η κατάρτιση των εργαζομένων στα μεγάλα τεχνικά έργα.
- Η πρόβλεψη παροχών ασθένειας σε είδος σε ηλικιωμένους που υπήρξαν άνεργοι για μεγάλο διάστημα.
- Η επιχορήγηση εργοδοτών για την κάλυψη του μη μισθολογικού

κόστους εργασίας.

- Η εφαρμογή μέτρων για τη διευκόλυνση της κινητικότητας των ανέργων.
- Η σύσταση Περιφερειακών Παρατηρητηρίων Απασχόλησης.
- Η λειτουργία Γραφείων Ενημέρωσης Ανέργων κατόπιν προγραμματικών συμφωνιών του ΟΑΕΔ με τους Ο.Τ.Α, τα βιομηχανικά και Βιοτεχνικά Επιμελητήρια και τους Συνδικαλιστικούς φορείς των εργαζομένων και των εργοδοτών.
- Η πρόβλεψη παροχής ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης σε ανέργους ηλικίας μέχρι 25 ετών.

Με το Ν. 2470/1997 "Αναμόρφωση του μισθολογίου προσωπικού δημόσιας διοίκησης (Δημοσίου - ΝΠΔΔ - ΟΤΑ)" για την ενίσχυση της οικονομίας των υπαλλήλων προβλέπεται η χορήγηση μηνιαίας οικογενειακής παροχής εκτός από τους έγγαμους υπαλλήλους και στους χήρους, εν διαστάσει, διαζευγμένους και άγαμους γονείς, εφόσον τους έχει ανατεθεί νόμιμα η επιμέλεια των τέκνων και συγκατοικούν με αυτά.

Με τη διάταξη αυτή ρυθμίστηκε το θέμα της καταβολής επιδόματος γάμου στους άγαμους, χήρους και διαζευγμένους γονείς εργαζόμενους του δημοσίου τομέα που εκκρεμούσε (στον ιδιωτικό τομέα προβλέπεται η χορήγηση του με το Ν. 1849/1989).

Με το Προεδρικό Διάταγμα 176/1997 "Μέτρα για την βελτίωση της ασφάλειας και της υγείας κατά την εργασία των εγκύων, λεχώνων, και γαλουχουσών εργαζομένων σε συμμόρφωση με την οδηγία 92/85/ΕΟΚ" προβλέπεται μεταξύ άλλων ότι:

- Για κάθε δραστηριότητα που ενδέχεται να εγκλείει συγκεκριμένο κίνδυνο έκθεσης των εργαζομένων εγκύων, λεχώνων και γαλουχουσών εργαζομένων ο εργοδότης οφείλει να έχει στη διάθεση του μία γραπτή εκτίμηση των υφισταμένων κατά την εργασία κινδύνων. Στην εκτίμηση αυτή προσδιορίζεται η φύση, ο βαθμός και η διάρκεια της έκθεσης των εργαζομένων γυναικών ώστε να είναι δυνατό να αξιολογηθούν όλοι οι κίνδυνοι της ασφάλειας και της υγείας τους καθώς

και κάθε επίπτωση στην εγκυμοσύνη ή τη γαλουχία τους στη συγκεκριμένη περίπτωση. Οι γυναίκες που ενδέχεται να βρεθούν σε μία τέτοια κατάσταση καθώς και εκπρόσωποι των εργαζομένων πρέπει να ενημερώνονται για τα αποτελέσματα αυτής της αξιολόγησης. Οι έγκυες, λεχώνες και γαλουχούσες εργαζόμενες δεν υποχρεούνται να εκτελέσουν δραστηριότητες για την οποία η αξιολόγηση έχει δείξει ότι συνεπάγεται ενδεχόμενο κίνδυνο για την ασφάλεια και την υγεία τους. Αυτή η περίπτωση αντιμετωπίζεται με μόνιμη ή προσωρινή προσαρμογή των συνθηκών εργασίας ή και του χρόνου εργασίας, με αλλαγή θέσης της εργαζόμενης, ή απαλλαγή από την εργασία.

- Οι εργαζόμενες γυναίκες καθ' όλη τη διάρκεια της εγκυμοσύνης και για ένα χρόνο μετά τον τοκετό, με πλήρη ή μερική απασχόληση κατά τη νύχτα, μετακινούνται σε αντίστοιχη θέση ημέρας εφόσον υποβάλουν ιατρικό πιστοποιητικό που βεβαιώνει την ανάγκη λήψης αυτού του μέτρου για λόγους που αφορούν την ασφάλεια και την υγεία τους. Σε περίπτωση που η μετακίνηση είναι τεχνικά ή και αντικειμενικά αδύνατη απαλλάσσονται από την εργασία.
- Οι έγκυες εργαζόμενες απαλλάσσονται από την εργασία, χωρίς περικοπή αποδοχών, για να υποβάλλονται σε εξετάσεις προγεννητικού ελέγχου, εφόσον αυτές οι εξετάσεις πρέπει να γίνουν κατά τη διάρκεια του χρόνου εργασίας,

Με τον Ν. 2525/97 "Ενιαίο Λύκειο, πρόσβαση των αποφοίτων του στην Γ'βάθμια Εκπαίδευση, αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου και άλλες διατάξεις" προς διευκόλυνση των εργαζομένων με οικογενειακές υποχρεώσεις καθιερώθηκε η λειτουργία του ολοήμερου νηπιαγωγείου και του ολοήμερου δημοτικού σχολείου. Η ρύθμιση αυτή εκτός από εκπαιδευτικούς σκοπούς στοχεύει επίσης στην απελευθέρωση αφενός της εργαζόμενης μητέρας από την ανάγκη πρόωρης διακοπής της εργασίας της για την παραλαβή των νεαρών παιδιών της και αφ' ετέρου, δίνει την δυνατότητα στην μη εργαζόμενη μητέρα να εργασθεί.

Με το Ν. 2639/1998 "Ρύθμιση εργασιακών σχέσεων σύσταση Σώματος Επιθεώρησης εργασίας και άλλες διατάξεις" επιχειρείται να επανα-

ρυθμιστούν σημαντικά θέματα του εργατικού δικαίου όπως ο χρόνος εργασίας, οι άτυπες μορφές εργασίας, η διάκριση εξαρτημένης και ανεξάρτητης εργασίας κλπ.

Επειδή οι γυναίκες πολλές φορές όχι πάντα κατόπιν επιλογής τους αλλά υπό την πίεση του συνδυασμού των οικογενειακών και εργασιακών υποχρεώσεων τους επιλέγουν να απασχοληθούν μερικώς ή με ειδικές μορφές απασχόλησης, μία αναλυτικότερη αναφορά σε αυτόν τον νόμο είναι αναγκαία.

- ◆ Με το άρθρο 1 του νόμου αυτού θεσπίζεται αρνητικό τεκμήριο μη εξαρτημένης εργασίας για όσους παρέχουν ανεξάρτητες υπηρεσίες ή έργο, ως αυτοαπασχολούμενοι και ιδιαίτερα ως εργαζόμενοι με το κομμάτι (φασόν), ως τηλεεργαζόμενοι ή απασχολούμενοι κατ' οίκον. Το τεκμήριο ότι δεν υποκρύπτεται σχέση εξαρτημένης εργασίας ισχύει εφόσον η συμφωνία έχει περιβληθεί τον έγγραφο τύπο και έχει γνωστοποιηθεί εντός 15 ημερών στην επιθεώρηση εργασίας. Το τεκμήριο αυτό είναι μαχητό. Τέλος, με τη διάταξη αυτή δεν θίγεται η ασφάλιση στο ΙΚΑ των εργαζομένων εκτός του χώρου λειτουργίας των επιχειρήσεων του εργοδότη (οικιακοί μισθωτοί, τηλεεργαζόμενοι κλπ) βάσει του άρθρου 22 του Ν. 1902/90.
- ◆ Το άρθρο 2 αντικαθιστά το άρθρο 38 του Ν. 1892/90 περί μερικής απασχόλησης, με στόχο να δημιουργήσει ένα ενιαίο νομικό πλαίσιο για τη λειτουργία της στη χώρα μας. Παράλληλα καλύπτονται κάποια κενά της υφιστάμενης νομοθεσίας και κωδικοποιούνται ρυθμίσεις που περιλαμβάνονται αποσπασματικά σε νόμους ή συλλογικές συμβάσεις.
- ◆ Με τον ίδιο νόμο επανέρχονται οι Επιθεωρήσεις Εργασίας στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Εργασίας και συστήνεται Σώμα Επιθεωρητών Εργασίας που θα ελέγχει την εφαρμογή της εργατικής νομοθεσίας. Η επαναφορά και η αναδιοργάνωση τους σε ενιαίο σώμα και υπό κεντρικό έλεγχο κρίθηκε αναγκαία, γιατί η υπαγωγή τους στη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση στο πλαίσιο της αποκέντρωσης με το νόμο 2218/94, συνέβαλε στην αδρανοποίηση τους και στην παρακώ-

λυση του έργου τους.

- ◆ Επίσης το άρθρο 25 του ίδιου νόμου επεκτείνει το χρόνο της γονικής άδειας ανατροφής που ίσχυε με το ν. 1483/1984. Δηλαδή ο γονέας που έχει συμπληρώσει ένα χρόνο εργασίας στον ίδιο εργοδότη δικαιούται να λάβει γονική άδεια ανατροφής του παιδιού, στο χρονικό διάστημα από τη λήξη της άδειας μητρότητας μέχρις ότου το παιδί συμπληρώσει ηλικία τριών και μισό (3 ½) ετών. Η άδεια αυτή είναι χωρίς αποδοχές, η διάρκεια της μπορεί να φθάσει στους τρεις και μισό (3 ½) μήνες για κάθε γονέα εργαζόμενο στο δημόσιο ή ιδιωτικό τομέα. Η καταγγελία της σύμβασης εργασίας, που γίνεται εξαιτίας της άσκησης του δικαιώματος για λήψη γονικής άδειας ανατροφής, είναι άκυρη.

Με το Ν. 2643/1998 "Μέριμνα για την απασχόληση προσώπων αδικών κατηγοριών και άλλες διατάξεις" στις κατηγορίες των προστατευόμενων προσώπων περιλαμβάνεται και ο άγαμος γονέας τριών ανήλικων τέκνων.

Με το Ν. 2683/1999 "Κύρωση του Κώδικα Κατάστασης Δημοσίων Πολιτικών Διοικητικών Υπαλλήλων και Υπαλλήλων Ν. Π. Δ. Δ. και άλλες διατάξεις, μεταξύ άλλων προβλέπονται ότι:

- Στις υπαλλήλους οι οποίες κυοφορούν χορηγείται άδεια μητρότητας με πλήρεις αποδοχές δύο (2) μήνες πριν και τρεις (3) μήνες μετά τον τοκετό.
- Σε κυοφορούσες υπαλλήλους που έχουν ανάγκη ειδικής θεραπείας, μετά την εξάντληση της αναρρωτικής άδειας με αποδοχές, χορηγείται κανονική άδεια κυοφορίας με αποδοχές, μετά από βεβαίωση θεράποντος ιατρού και διευθυντή γυναικολογικής ή μαιευτικής κλινικής ή τμήματος δημόσιου νοσηλευτικού ιδρύματος.
- Στις υπαλλήλους που υιοθετούν τέκνο χορηγείται άδεια τριών (3) μηνών με πλήρεις αποδοχές εντός του πρώτου εξαμήνου μετά την περαίωση της διαδικασίας της υιοθεσίας, εφόσον το υιοθετημένο

- τέκνο είναι ηλικίας έως έξι (6) ετών.
- Οι υπάλληλοι έχουν δικαίωμα άδειας με αποδοχές πέντε (5) εργάσιμων ημερών σε περίπτωση γάμου και τριών (3) εργάσιμων ημερών σε περίπτωση θανάτου συζύγου τους ή και συγγενούς έως και β' βαθμού.
 - Υπάλληλοι που πάσχουν ή έχουν τέκνα που πάσχουν από νόσημα, το οποίο απαιτεί τακτικές μεταγγίσεις αίματος ή χρήζει περιοδικής νοσηλείας, δικαιούνται ειδική άδεια με αποδοχές έως είκοσι δύο (22) εργάσιμες ημέρες το χρόνο.
 - Στους υπαλλήλους επιτρέπεται η χορήγηση άδειας άνευ αποδοχών συνολικής διάρκειας έως δύο (2) ετών, ύστερα από αίτηση τους και γνώμη του υπηρεσιακού συμβουλίου, για σοβαρούς ιδιωτικούς λόγους. Η άδεια αυτή χορηγείται υποχρεωτικά, χωρίς γνώμη υπηρεσιακού συμβουλίου, όταν πρόκειται για ανατροφή παιδιού ηλικίας έως και έξι (6) ετών.
 - Υπάλληλος, του οποίου ο σύζυγος υπηρετεί στο εξωτερικό σε ελληνική υπηρεσία του Δημοσίου, νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου ή άλλου φορέα του δημόσιου τομέα ή σε υπηρεσία ή φορέα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή σε διεθνή οργανισμό, στον οποίο μετέχει και η Ελλάδα δικαιούται να πάρει άδεια χωρίς αποδοχές μέχρι έξι (6) έτη συνεχώς ή και τμηματικά, εφόσον έχει συμπληρώσει διετή πραγματική υπηρεσία.
 - Στις μητέρες υπαλλήλους ο χρόνος εργασίας μειώνεται κατά δύο (2) ώρες ημερησίως, εφόσον έχουν τέκνα ηλικίας έως δύο (2) ετών, και κατά μία (1) ώρα, εφόσον έχουν τέκνα ηλικίας από δύο (2) έως τεσσάρων (4) ετών. Η μητέρα υπάλληλος δικαιούται εννέα (9) μήνες άδεια με αποδοχές για ανατροφή παιδιού, εφόσον δεν κάνει χρήση του κατά το προηγούμενο εδάφιο μειωμένου ωραρίου.
 - Οι υπηρεσίες υποχρεούνται να διευκολύνουν τους υπαλλήλους που έχουν τέκνα τα οποία παρακολουθούν μαθήματα πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, για να επισκέπτονται το σχολείο των

παιδιών τους, με σκοπό την παρακολούθηση της σχολικής τους επίδοσης.

- Με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης ρυθμίζονται οι λεπτομέρειες εφαρμογής της προηγούμενης παραγράφου και καθορίζεται το ανώτατο όριο ημερών απουσίας.

Με την Εθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας ετών 2000 και 2001:

- Χορηγείται μία επιπλέον εβδομάδα αδειας στις εργαζόμενες μετά τον τοκετό (άδεια λοχείας). Η συνολική διάρκεια της άδειας μητρότητας αναπροσαρμόζεται κατ' αυτόν τον τρόπο σε δέκα επτά (17) εβδομάδες. Κατά τα λοιπά εξακολουθούν να ισχύουν οι ρυθμίσεις του άρθρου της Ε.Γ.Σ.Σ.Ε του 1993.
- Το δικαίωμα διακοπής ή καθυστερημένης προσέλευσης ή πρόωρης αποχώρησης της μητέρας και εναλλακτικά του πατέρα για την φροντίδα των παιδιών σύμφωνα με το άρθρο 9 της ΕΓΣΣΕ του 1993, έχουν και οι θετοί γονείς παιδιών ηλικίας έως έξι ετών.
- Η άδεια γάμου του άρθρου 6 της ΕΓΣΣΕ του 1993 προσαυξάνεται σε έξι (6) εργάσιμες ημέρες για όσους εργάζονται εξαήμερο και παραμένει σε πέντε (5) εργάσιμες ημέρες για όσους εργάζονται πενθήμερο. Σε περίπτωση γέννησης παιδιού ο πατέρας δικαιούται δύο (2) ημέρες άδεια με αποδοχές.
- Η άδεια του άρθρου 7 του Ν. 1483/84 σε περίπτωση ασθένειας εξαρτώμενων παιδιών καθορίζεται σε 12 εργάσιμες ημέρες κατ' έτος εφόσον ο/η εργαζόμενος/η έχει τρία παιδιά και πάνω.
- Οι συμβαλλόμενες εργοδοτικές οργανώσεις υπογραμμίζουν προς τα μέλη τους τις υποχρεώσεις που προκύπτουν για τις επιχειρήσεις από το νομοθετικό πλαίσιο καθόσον αφορά την προστασία του ατόμου σχετικά με θέματα προσωπικού χαρακτήρα που αποσκοπεί στην προστασία της προσωπικότητας των εργαζομένων.

- Φυσικά πρόσωπα που παρέχουν ανεξάρτητη εργασία πρέπει να απολαμβάνουν ίση ή αναλογική κατά περίπτωση μεταχείριση με τους άλλους εργαζομένους όποτε αυτό επιβάλλεται από τις συνθήκες παροχής υπηρεσιών τους. Η ισότητα μεταχείρισης οφείλεται ιδίως στα ζητήματα υγιεινής και ασφάλειας προστασίας από κάθε μορφής διάκρισης στην απασχόληση λόγω φύλου, εθνικότητας ή φυλής, πεπο-ιθήσεων, ελάχιστης ηλικίας απασχόλησης, προστασίας της μητρότητας, πρόσβασης στην εκπαίδευση ή μετεκπαίδευση, σεβασμού της ελευθερίας της συλλογικής τους οργάνωσης και δράσης, διευκόλυνσης της πρόσβασης τους στα εθνικά ασφαλιστικά και εκπαιδευτικά συστήματα.
- Τα συμβαλλόμενα μέρη συμφωνούν ότι πρέπει να καταβάλλεται κάθε δυνατή προσπάθεια, ώστε να γίνεται έμπρακτα σεβαστή η φυλετική, εθνική, θρησκευτική ή πολιτισμική ιδιαιτερότητα κάθε εργαζομένου και να διευκολύνεται η προσαρμογή του στο εργασιακό περιβάλλον.

4.3 ΜΗΤΡΟΤΗΤΑ - ΔΙΕΥΚΟΛΥΝΣΕΙΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΜΕ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΕΣ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ

- Με το **Ν. 1302/83** κυρώθηκε η **Διεθνής Σύμβαση Εργασίας 103** που αναφέρεται στην προστασία της μητρότητας.
- Για τις προβλέψεις του **Ν. 1483/84** βλέπε Τομέα Απασχόλησης – επαγγελματικής κατάρτισης.
- Με το Π.Δ. 193/88 επεκτείνονται οι διατάξεις του Ν. 1483/84 "για την προστασία και διευκόλυνση των εργαζομένων με οικογενειακές υποχρεώσεις" στον Δημόσιο Τομέα.
Για την **Εθνική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας του 1993** (στον ιδιωτικό τομέα) βλέπε Τομέα Απασχόλησης – επαγγελματικής κατάρτισης.
- Το Π.Δ. 176/1997 σε συμμόρφωση με την οδηγία 92/85/ΕΟΚ προβλέπει:

- Τη μετακίνηση των εγκύων, και λεχώνων (και γαλουχουσών) εργαζομένων γυναικών κατά τη νύχτα σε αντίστοιχη θέση ημέρας. Στην περίπτωση δε που η μετακίνηση αυτή είναι τεχνικά ή και αντικειμενικά αδύνατη απαλλάσσονται από την εργασία.
 - Απαγόρευση απόλυσης εγκύων, λεχώνων και γαλουχουσών, προκειμένου να εξασφαλιστούν σε περίπτωση άσκησης των δικαιωμάτων.
 - Απαλλαγή από την εργασία για προγεννητικές εξετάσεις των εγκύων εργαζομένων.
- Με το Ν. 2525/1997 του Υπουργού Παιδείας, καθιερώθηκε η λειτουργία του ολοήμερου νηπιαγωγείου και του ολοήμερου δημοτικού σχολείου για διευκόλυνση των εργαζομένων με οικογενειακές υποχρεώσεις.
- Με το Ν. 2639/1998 αυξάνεται ο χρόνος της γονικής άδειας ανατροφής που δικαιούται ο εργαζόμενος γονέας στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα (από 3 μήνες σε 3,5 μήνες) και το όριο ηλικίας του παιδιού (από 2,5 σε 3,5 ετών).
- Με το Ν. 2683/1999 που τέθηκε σε ισχύ ο νέος δημοσιοϋπαλληλικός κώδικας, προβλέπονται μεταξύ άλλων:
- Μειωμένο ωράριο για την μητέρα υπάλληλο κατά δύο (2) ώρες ημερησίως, εφόσον έχει τέκνα έως δυο ετών και κατά (1) ώρα εφόσον έχει τέκνα ηλικίας από δύο (2) έως τεσσάρων (4) ετών.
 - Αύξηση της άδειας μητρότητας των γυναικών υπαλλήλων από τέσσερις (4) σε πέντε (5) μήνες, η οποία κατανέμεται δύο (2) μήνες πριν και τρεις (3) μήνες μετά τον τοκετό.
 - Χορήγηση κανονικής άδειας κυοφορίας με αποδοχές στις κυοφορούσες υπαλλήλους που έχουν ανάγκη ειδικής θεραπείας.
 - Χορήγηση στις υπαλλήλους που υιοθετούν παιδί άδειας τριών (3) μηνών με αποδοχές εφόσον το παιδί είναι ηλικίας έως έξι (6) ετών.
 - Χορήγηση άδειας με αποδοχές μέχρι εννέα (9) μήνες στη μητέρα

υπάλληλο για ανατροφή παιδιού, εφόσον δεν κάνει χρήση μειωμένου ωραρίου.

- Χορήγηση ειδικής άδειας με αποδοχές έως είκοσι δύο (22) εργάσιμες ημέρες το χρόνο σε υπαλλήλους που έχουν τέκνα που πάσχουν από νόσημα το οποίο απαιτεί τακτικές μεταγγίσεις αίματος ή χρήζει περιοδικής νοσηλείας.
- Χορήγηση άδειας άνευ αποδοχών συνολικής διάρκειας έως δύο (2) ετών σε υπαλλήλους χωρίς γνώμη υπηρεσιακού συμβουλίου, όταν πρόκειται για ανατροφή παιδιού ηλικίας έως και έξι (6) ετών.

4.4 ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

Σύμφωνα με το Νόμο 1257/82 για τις συνεταιριστικές οργανώσεις δόθηκε η δυνατότητα να γίνουν μέλη αγροτικών συνεταιρισμών, εκτός από έγγαμες, διαζευγμένες και οι έγγαμες γυναίκες που έχουν δική τους αγροτική περιουσία και οι έγγαμες γυναίκες σύζυγοι συνεταιίρων, εφόσον έχουν κύριο ή δευτερεύον επάγγελμα τη γεωργία.

Με το Νόμο 1287/82 οι αγρότισσες δικαιούνται αυτοτελή σύνταξη ίση με τους ίδιους όρους με τους αγρότες.

Με το Νόμο 1329/83, ύστερα από την καθιέρωση της περιουσιακής αυτοτέλειας των συζύγων, η αγρότισσα αντιμετωπίζεται από την Αγροτική Τράπεζα πιστωτικά όπως ακριβώς ο αγρότης.

Με το Νόμο 1361/83 για τις αγροτικές συνδικαλιστικές οργανώσεις προβλέπεται η συμμετοχή των γυναικών στις αγροτικές και συνδικαλιστικές οργανώσεις και συλλόγους χωρίς προϋποθέσεις και καταργείται κάθε διάκριση σε βάρος των αγροτισσών.

Με το Νόμο 1541/85 χορηγήθηκε επίδομα τοκετού και λοχείας σε αγρότισσες που είναι ασφαλισμένες στον ΟΓΑ.

Με την 283169/86 Απόφαση του Υπουργού Γεωργίας που καθορίζει τις λεπτομέρειες εφαρμογής του Κανονισμού 797/85 της ΕΟΚ, προσδιορίζεται σαφέστατα ότι ουδεμία διαφορά υφίσταται μεταξύ των δύο συζύγων

ως προς την αρχηγία της γεωργικής εκμετάλλευσης η οποία είναι ενιαία στα πλαίσια της οικογένειας.

Με το Νόμο 1745/87 καθιερώνεται η πρόσθετη ασφάλιση των αγροτών. Πρόκειται για επιπλέον σύνταξη των αγροτών – αγροτισσών, που στηρίζεται στις εισφορές των ιδίων, επιπρόσθετη της σύνταξης του ΟΓΑ.

Με το Νόμο 1759/88 που προβλέπει την ασφαλιστική κάλυψη των εργαζομένων σε οικογενειακές επιχειρήσεις καλύπτονται ασφαλιστικά οι αγρότισσες που εργάζονται σε οικογενειακές γεωργικές εκμεταλλεύσεις (συμβοηθούντα και μη αμειβόμενα μέλη).

Με το νόμο 1790/88 αποκαθίσταται η διάκριση στο άρθρο 24 του Αγροτικού Κώδικα που εξαιρούσε τις άγαμες ενήλικες γυναίκες από τη γεωργική αποκατάσταση κατά τη διανομή των γαιών του Δημοσίου.

4.5 ΥΓΕΙΑ – ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ

Σύμφωνα με το **άρθρο 21** του **Συντάγματος του 1975** παρ. 3 ορίζεται ότι: "Το κράτος μεριμνά για την υγεία των πολιτών και λαμβάνει ειδικά μέτρα για την προστασία της νεότητας, του γήρατος της αναπηρίας και για την περίθαλψη των απόρων "χωρίς καμία διάκριση φύλου".

Με το Νόμο 1296/82 χορηγείται κάθε μήνα από ειδικό λογαριασμό του ΟΓΑ σύνταξη και παρέχεται υγειονομική περίθαλψη σε κάθε Έλληνα ή Ελληνίδα που έχει συμπληρώσει τα 70 χρόνια και δεν έχει σύνταξη ή οποιοδήποτε άλλο εισόδημα από άλλη πηγή.

Με το Νόμο 1397/83 καθιερώνεται το Εθνικό Σύστημα Υγείας και το κράτος αναλαμβάνει την παροχή υπηρεσιών υγείας ισότιμα σε κάθε πολίτη.

Με το Νόμο 1469/84 ο/η ανασφάλιστος/η διαζευγμένος/η έχει δικαίωμα για νοσοκομειακή και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη σαν άμεσα ασφαλισμένος/η στον ασφαλιστικό φορέα που ήταν ασφαλισμένος/η ο άλλος σύζυγος κατά το χρόνο λύσης του γάμου τους. Το ασφαλιστικό αυτό δικαίωμα ασκείται εντός έτους από την ημερομηνία της τελεσίδικης έκδοσης της απόφασης του διαζυγίου.

Με το Νόμο 1568/85 για την Υγιεινή και Ασφάλεια των εργαζομένων που έχει εφαρμογή σε όλες τις επιχειρήσεις του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα προβλέπεται:

- η σύσταση επιτροπών υγιεινής και ασφάλειας της εργασίας των επιχειρήσεων που απασχολούν περισσότερα από είκοσι άτομα.
- η υποχρέωση απασχόλησης τεχνικού ασφαλείας και γιατρού εργασίας στις επιχειρήσεις με περισσότερους από πενήντα εργαζόμενους.
- ειδική πληροφόρηση, ιατρικός έλεγχος και μέτρα προστασίας των εργαζομένων που εκτίθενται σε φυσικούς χημικούς και βιολογικούς παράγοντες.
- μέτρα προστασίας ειδικών κατηγοριών εργαζομένων, όπως εγκύων ή γυναικών που θηλάζουν.

Με το Νόμο 1609/86, νομιμοποιήθηκε η τεχνητή διακοπή της εγκυμοσύνης πριν από τη συμπλήρωση δώδεκα εβδομάδων κύησης, εκτός από ειδικές περιπτώσεις όπου η επέμβαση μπορεί να γίνει και μετά τη δωδέκατη εβδομάδα (περίπτωση βιασμού, αιμομιξίας, γενετικής ανωμαλίας του εμβρύου κ.λπ.). Οι δαπάνες νοσηλείας βαρύνουν τον ασφαλιστικό φορέα (δημοσίου ή ιδιωτικού τομέα) της εγκύου, εφόσον η άμβλωση γίνει σε κρατικό νοσοκομείο.

Με το Νόμο 1813/88 τροποποιούνται διατάξεις του Κώδικα Πολιτικών και Στρατιωτικών Συντάξεων και δικαιούνται δεκαπενταετή συντάξιμη υπηρεσία και οι άγαμες με ανήλικα παιδιά.

Με το Νόμο 1902/90 επέρχεται η σταδιακή εξομοίωση των ορίων ηλικίας συνταξιοδότησης γυναικών και ανδρών.

Με το Νόμο 2071/92 εκσυγχρονίζεται το Σύστημα Υγείας και το κράτος εξασφαλίζει το δικαίωμα και τη δυνατότητα του πολίτη να επιλύσει προληπτικά ή θεραπευτικά το πρόβλημα της υγείας του, μέσα από διαδικασίες που θα διασφαλίσουν στο ακέραιο την ελεύθερη επιλογή και το σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Επίσης με τον ίδιο νόμο ρυθμίζεται η σύσταση και λειτουργία μονάδων τεχνητής γονιμοποίησης υποχρεωτικά σε ειδικώς οργανωμένα νοσοκομεία, Ν.Π.Δ.Δ. και Μ.Π.Ι.Δ. ή ιδιωτικώς ορ-

γανωμένες ιδιωτικές κλινικές. Οι δαπάνες νοσηλείας μέχρι του ποσού των 120.000 δρχ. βαρύνουν τον ασφαλιστικό φορέα (δημοσίου ή ιδιωτικού τομέα)

Με το Νόμο 2082/92 ρυθμίζονται θέματα κοινωνικής πρόνοιας και καθιερώνονται νέοι θεσμοί κοινωνικής προστασίας, όπως η κατ' οίκον κοινωνική προστασία, η ημερήσια δημιουργική απασχόληση νηπίων και βρεφών κ.λπ.

Με το Νόμο 2084/92 καταργείται σταδιακά η δεκαπενταετία των γυναικών και εξασφαλίζεται η ισότητα στην κοινωνική ασφάλιση.

Με απόφαση της Ολομέλειας του Ελεγκτικού Συνεδρίου (υπ' αριθμ. 1273/96) ισχύουν οι ίδιες προϋποθέσεις και για τα δύο φύλα όσον αφορά στη συνταξιοδότηση χήρας ή χήρου συζύγου λόγω θανάτου του ή της συζύγου αντίστοιχα δημοσίου υπαλλήλου.

Με το Π.Δ. 176/97 που εκδόθηκε σε συμμόρφωση με την οδηγία 92/85/ΕΟΚ ρυθμίζονται θέματα που αφορούν στη βελτίωση της ασφάλειας και της υγείας κατά την εργασία εγκύων, λεχώνων και γαλουχουσών εργαζομένων.

Με το Νόμο 2519/97 "Ανάπτυξη και Εκσυγχρονισμός του Εθνικού Συστήματος Υγείας – Οργάνωση Υγειονομικών Υπηρεσιών – ρυθμίσεις για το Φάρμακο και άλλες διατάξεις" επανατοποθετείται η λειτουργία των Κέντρων Υγείας, δίνεται προτεραιότητα στην πρόληψη και αναβαθμίζεται η πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας με τη δημιουργία δικτύων.

Με το Νόμο 2458/97 ο Οργανισμός Γεωργικών Ασφαλίσεων (ΟΓΑ) μετατράπηκε σε ταμείο κύριας Ασφάλισης το οποίο παρέχει –χωρίς διάκριση φύλου– στις ασφαλισμένες αγρότισσες ένα σύγχρονο σύστημα κοινωνικής προστασίας το οποίο βασίζεται στη βελτίωση των παλαιών παροχών αλλά και στην καθιέρωση νέων.

Ο Νόμος 2646/98 "Οργάνωση και λειτουργία του εθνικού συστήματος κοινωνικής φροντίδας" έχει ως βασικό στόχο τη στήριξη της οικογένειας, με την προστασία που παρέχει σε άτομα ή ομάδες μέσω προγραμμάτων πρόληψης και αποκατάστασης. Τα προγράμματα αυτά έχουν σκοπό να δημιουργήσουν προϋποθέσεις ισότιμης συμμετοχής των ατόμων στην

οικονομική και κοινωνική ζωή και να τους εξασφαλίσουν αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης.

Με το Νόμο 2676/99 (άρθρο 62) χορηγήθηκε σύνταξη χηρείας επί ίσοις όροις στον επιζώντα σύζυγο.

4.6 ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ – ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Με το **Σύνταγμα του 1975 (άρθρο 16)** θεμελιώνεται η ισότητα στο δικαίωμα της δωρεάν παιδείας, σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης για όλους τους υπηκόους, ανεξαρτήτου φύλλου. Επιπλέον "η τέχνη και η επιστήμη, η έρευνα και η διδασκαλία είναι ελεύθερες, η δε ανάπτυξη και προαγωγή τους αποτελεί υποχρέωση του κράτους".

Με το Νόμο 309/76 θεσμοθετείται ο Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός με στόχο την ενημέρωση της νέας γενιάς για την αγορά εργασίας, με βάση τις αρχές της ισότητας των φύλων.

Με το Νόμο 1286/82 καταργήθηκαν και οι τελευταίες διακρίσεις σε νομοθετικό επίπεδο μεταξύ μαθητριών και μαθητών καθώς και στο διδακτικό προσωπικό (είσοδος ανδρών σπουδαστών στις σχολές Οικιακής Οικονομίας και Νηπιαγωγών).

Με το Νόμο 1304/82 καθιερώθηκε ο θεσμός των Σχολικών Συμβούλων των οποίων καθήκον είναι η στήριξη του διδακτικού προσωπικού, όχι μόνο από επιστημονική άποψη αλλά και για την ενημέρωσή του πάνω στις αρχές της ισότητας, με σκοπό την εξάλειψη των παραδοσιακών προτύπων μέσα από το εκπαιδευτικό σύστημα.

Με το Νόμο 2621/98 προβλέπεται ότι με κοινή απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων ιδρύεται σχολή γονέων, μετά από πρόταση του συλλόγου γονέων ή της ένωσης συλλόγων γονέων ή του Ο.Τ.Α. ή της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης. Με όμοια απόφαση καθορίζονται οι προϋποθέσεις, καθώς και η διαδικασία οργάνωσης και λειτουργίας των σχολών αυτών.

Με το Νόμο 2817/2000 ορίζεται ότι τα προγράμματα αγωγής υγείας

αποτελούν τμήμα του ωρολογίου και αναλυτικού προγράμματος της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Στα προγράμματα αυτά οι θεματικές ενότητες είναι οι εξής:

- Πρόληψη χρήσης εξαρτησιογόνων ουσιών
- Ψυχική υγεία – Διαπροσωπικές σχέσεις
- Κυκλοφοριακή αγωγή – ατυχήματα
- Σεξουαλική αγωγή – Διαφυλικές σχέσεις
- Καρδιαγγειακά νοσήματα – Φυσική άσκηση
- Στοματική υγιεινή
- Διατροφή – Διατροφικές συνήθειες.

4.7 ΒΙΑ – ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Η ελληνική νομοθεσία ρυθμίζει και αντιμετωπίζει τη βία κατά των γυναικών με διατάξεις που αναφέρονται γενικά στα εγκλήματα κατά της ζωής και της ακεραιότητας του ατόμου, στα εγκλήματα κατά της προσωπικής ελευθερίας της τιμής και της προσωπικότητας του ατόμου, καθώς και στα εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας.

Νομοθετικά, οι προβλεπόμενες μορφές βίας είναι αυτές που ρυθμίζονται από γενικές διατάξεις του Αστικού και Ποινικού Δικαίου αλλά και από άλλους ειδικούς νόμους (Εργατικό Δίκαιο) και κατατάσσονται:

- Στις σωματικές βλάβες
- Στα εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας και τα εγκλήματα οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής
- Στα εγκλήματα τιμής
- Στην προσβολή της προσωπικότητας
- Στο έγκλημα του βιασμού που ρυθμίζεται από το Νόμο 1419/1984 (βλέπε πιο κάτω).

Ειδικότερα για τη βία κατά των παιδιών υπάρχουν οι εξής επιπλέον διατάξεις στον Ποινικό Κώδικα:

- Αποπλάνηση παιδιών
- Κακοποίηση ανηλίκων με ασελγείς πράξεις

- Παρά φύση ασέλγεια
- Παραμέληση της εποπτείας ανηλίκων.

Με το Νόμο 1419/84 καθιερώνεται η αυτεπάγγελτη δίωξη για εγκλήματα βιασμού. Επίσης προβλέπεται και τιμωρείται ως ποινικό αδίκημα η πράξη εκείνου που προσβάλλει με άσεμνες χειρονομίες και προτάσεις την αξιοπρέπεια του άλλου (άρθρα 336, 337).

Η ισότητα στη μεταχείριση των κρατουμένων έχει ρυθμιστεί με το Νόμο 1851/89 με τον οποίο εξασφαλίζονται τα δικαιώματα των κρατουμένων γυναικών. Αναλυτικά προβλέπεται ότι:

- η κράτηση των γυναικών γίνεται σε καταστήματα γυναικών ή ιδιαίτερα σε τμήματα των καταστημάτων
- κατά τη διαδικασία κράτησης γυναικών υπηρετεί και γυναικολόγος
- οι μητέρες που έχουν μαζί τα βρέφη τους κρατούνται πάντοτε σε ατομικά κελιά χωρητικότητας τουλάχιστον 40 m² κατάλληλα διαρρυθμισμένα
- οι κρατούμενες μητέρες που ανατρέφουν τα παιδιά τους μέσα στο κατάστημα και οι έγκυες, όταν εργάζονται, απολαμβάνουν όλα τα πλεονεκτήματα που προβλέπονται από τη νομοθεσία που ισχύει και για τις ελεύθερες εργαζόμενες γυναίκες.

Από τις 24-12-1999 ισχύει ο νέος Σωφρονιστικός Κώδικας (Ν. 2776/99) ο οποίος όπως και ο προηγούμενος (Ν. 1851/89) επιβάλλει πλήρη ισότητα μεταχείρισης κρατουμένων ανδρών και γυναικών.

Ειδικότερα:

- Απαγορεύεται κάθε δυσμενής διακριτική μεταχείριση των κρατουμένων, ιδίως εκείνη που βασίζεται στη φυλή, το χρώμα, την εθνική ή κοινωνική καταγωγή, το θρήσκευμα, την περιουσία ή τις ιδεολογικές πεποιθήσεις. Ειδική μεταχείριση των κρατουμένων επιφυλάσσεται, όταν δικαιολογείται από τη νομική ή πραγματική κατάσταση τους, όπως υποδίκων και καταδίκων, εγγάμων και αγάμων, ανηλίκων και ενηλίκων, γυναικών και ανδρών, ατόμων με ειδικές ανάγκες ή για τις θρησκευτικές ή άλλες πεποιθήσεις, εφόσον γίνεται υπέρ του κρατουμένου και προς εξυπηρέτηση των ειδικών αναγκών που απορρέουν

από την κατάσταση στην οποία ευρίσκεται.

- Οι γυναίκες διαβιούν σε καταστήματα κράτησης γυναικών ή σε ιδιαίτερα τμήματα άλλων καταστημάτων. Στη περίπτωση αυτή απαγορεύεται η επικοινωνία τους με κρατούμενους άλλων κατηγοριών.
- Στα καταστήματα ή στα ιδιαίτερα τμήματα κράτησης γυναικών οι κανόνες διαβίωσης και τα προγράμματα που εφαρμόζονται σε αυτά προσαρμόζονται στις ανάγκες του φύλου τους.
- Ειδικός χώρος του καταστήματος ή του τμήματος στο οποίο κρατούνται διαμορφώνεται κατάλληλα για τη διαβίωση κρατουμένων μητέρων που έχουν μαζί τα παιδιά τους μέχρι τριών ετών. Παιδιά άνω των τριών ετών εισάγονται σε ιδρύματα παιδικής μέριμνας που λειτουργούν υπό την εποπτεία των Υπουργείων Υγείας και Πρόνοιας και Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, εφόσον στερούνται του κατάλληλου συγγενικού περιβάλλοντος, κατά την κρίση του αρμοδίου δικαστικού λειτουργού και έπειτα από ακρόαση των γονέων.
- Οι μητέρες που έχουν μαζί τα βρέφη τους κρατούνται πάντοτε σε ατομικά κελιά χωρητικότητας τουλάχιστον 40 κυβικών μέτρων, κατάλληλα διαρρυθμισμένα.
- Κατά τη διαδικασία εισαγωγής στο κατάστημα κράτησης ο νεοεισγόμενος υποβάλλεται σε έρευνα σωματική και των ατομικών ειδών του, η οποία διεξάγεται σε ιδιαίτερο χώρο και κατά τρόπο που δεν θίγει την αξιοπρέπεια του. Η έρευνα διενεργείται από δύο τουλάχιστον υπαλλήλους του ίδιου φύλου με τον κρατούμενο.
- Στα καταστήματα κράτησης γυναικών υπηρετεί και γυναικολόγος.

4.8 ΠΟΡΝΕΙΑ – ΕΜΠΟΡΙΑ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

Στην Ελληνική Νομοθεσία η πορνεία καθαυτή δεν είναι αξιόποινή πράξη. Οι ισχύοντες νόμοι που αφορούν την πορνεία δεν έχουν απαγορευτικό χαρακτήρα αλλά προσδιοριστικό των προϋποθέσεων άσκησής της.

Ο ισχύων Ποινικός Κώδικας για την καταστολή της εκμετάλλευσης των γυναικών, ανηλίκων ή ενηλίκων, περιλαμβάνει μια σειρά διατάξεων

(άρθρα 348, 349, 350, 351) με τις οποίες τιμωρούνται η διευκόλυνση ακολασίας άλλων, η μαστροπία, η εκμετάλλευση πορνών και η σωματεμπορία.

Με το Νόμο 1193/81 "περί των αφροδισίων νόσων προστασίας και ρυθμίσεων συναφών θεμάτων" υπάρχει σειρά σχετικών διατάξεων που προσδιορίζουν τις προϋποθέσεις άσκησης της πορνείας.

Με το Νόμο 1291/82 προβλέπεται και τιμωρείται η άσεμνη ύλη, τα χειρόγραφα, έντυπα, εικόνες και λοιπά αντικείμενα, όταν σύμφωνα με το κοινό αίσθημα προσβάλλουν την αιδώ.

Με το Νόμο 2676/99 προβλέπεται η υποχρεωτική ασφαλιστική κάλυψη των γυναικών που εκδίδονται με αμοιβή.

Με τις διατάξεις του Ν. 2734/99 "εκδιδόμενα με αμοιβή πρόσωπα άλλες διατάξεις", καθορίζονται οι όροι, οι προϋποθέσεις, οι περιορισμοί και οι απαγορεύσεις άσκησης της συγκεκριμένης δραστηριότητας, ρυθμίζονται τα μέτρα ιατρικού ελέγχου, στα οποία υποχρεούνται να υπόκεινται τα εκδιδόμενα με αμοιβή πρόσωπα και θεσπίζονται ποινικές και διοικητικές κυρώσεις με σκοπό τον αποτελεσματικότερο έλεγχο των προσώπων αυτών.

4.9 Μ.Μ.Ε.

Ο **Νόμος 2328/95** σε συνδυασμό με το **Προεδρικό Διάταγμα 100/2000**¹² αποτελεί σήμερα το βασικό πλαίσιο λειτουργίας των ραδιοτηλεοπτικών μέσων. Σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 3 του Ν. 2328/95 η τηλεοπτική διαφήμιση δεν πρέπει να εισάγει διακρίσεις λόγω φυλής, φύλου, θρησκείας ή ιθαγένειας. Επίσης σύμφωνα με την παρ. 14 του ίδιου άρθρου οι τηλεοπτικοί φορείς δεν πρέπει να μεταδίδουν προγράμματα τα οποία παροτρύνουν την ανάπτυξη σχέσεων μίσους μεταξύ των πολιτών λόγω διαφορετικής φυλής, θρησκείας, ιθαγένειας ή φύλου.

Σύμφωνα με το Ν. 1730/87 η ΕΡΤ Α.Ε. μπορεί να αρνηθεί τη μετά-

¹² Με αυτό το Π.Δ. εναρμονίσθηκε η ραδιοτηλεοπτική νομοθεσία της χώρας μας με τις διατάξεις της Οδηγίας "τηλεόραση χωρίς Σύνορα" 97/36/ΕΚ.

δοση οποιασδήποτε διαφήμισης και οφείλει να μη μεταδίδει διαφημίσεις οι οποίες είναι αντίθετες με τις αρχές του σεβασμού της προσωπικότητας της γυναίκας.

Στον Κώδικα Δημοσιογραφικής Δεοντολογίας του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης (Ε.Σ.Ρ.) και σύμφωνα με το άρθρο 5 "δεν επιτρέπεται η παρουσίαση προσώπων με τρόπο που να μπορεί, υπό τις συγκεκριμένες συνθήκες να ενθαρρύνει τον εξευτελισμό, την κοινωνική απομόνωση ή τις δυσμενείς διακρίσεις εις βάρος του εκ μέρους του κοινού, βάσει ιδίως του φύλου, της φυλής, της εθνικότητας, της γλώσσας, της θρησκείας, της ιδεολογίας, της ηλικίας, της ασθένειας ή της αναπηρίας, του γενετήσιου προσανατολισμού ή του επαγγέλματος.

Σύμφωνα με τον "**Κώδικα Επαγγελματικής Ηθικής και Κοινωνικής Ευθύνης των δημοσιογράφων μελών της Ένωσης Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων ΕΣΗΕΑ**" ο δημοσιογράφος δικαιούται και οφείλει: Να αντιμετωπίζει ισότιμα τους πολίτες, χωρίς διακρίσεις εθνικής καταγωγής, φύλου, φυλής, θρησκείας, πολιτικών φρονημάτων, κ.ά.

Αντίστοιχα στο άρθρο 7 του "**Σχεδίου Κώδικα Τιμής Τύπου**" της Ένωσης Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών, αναφέρεται ότι ο Τύπος δεν πρέπει να υιοθετεί θέσεις που συνιστούν ευθεία και έντονη προσβολή των θεμελιωδών δικαιωμάτων ή αποτελούν κατάφωρη αρνητική διάκριση σε βάρος ομάδων ανθρώπων η οποία στηρίζεται στο φύλο, εθνικότητα, φυλή κ.ά.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι το, υπό επικύρωση, σχέδιο **Κώδικα Δεοντολογίας της Δημόσιας Ραδιοτηλεόρασης (ΕΡΤ Α.Ε.)** περιλαμβάνει ειδική αναφορά ως προς τον τρόπο παρουσίασης των γυναικών στα τηλεοπτικά προγράμματα, τα οποία πρέπει να αντανακλούν την κοινωνική πραγματικότητα και να αποδίδουν χωρίς στερεότυπα τους ρόλους των δύο φύλων. Οι ιδιωτικοί ραδιοτηλεοπτικοί σταθμοί δεν διαθέτουν έως σήμερα κώδικες δεοντολογίας, και σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία, συμμορφώνονται προς τους κώδικες που έχει συντάξει το Ε.Σ.Ρ., ήδη από το 1991.

4.10 ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΑ – ΙΘΑΓΕΝΕΙΑ

Με τους Νόμους 1438/84, 1832/89 και 1250/82 (καθιέρωση πολιτικού γάμου) τροποποιήθηκε ο Κώδικας της Ελληνικής Ιθαγένειας και καθιερώθηκε η πλήρης ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών, όσον αφορά την απόκτηση, αλλαγή και διατήρηση της Ελληνικής υπηκοότητας. Όλες οι διακρίσεις που προϋπήρχαν στον παλιό νόμο περί ιθαγένειας καταργήθηκαν. Παράλληλα αποδεδμεύθηκε η κτήση ή η απώλεια της ελληνικής ιθαγένειας από την τέλεση του γάμου.

Ο Νόμος 2130/1993 ο οποίος ορίζει τους όρους και τις προϋποθέσεις απόκτησης της ελληνικής ιθαγένειας με πολιτογράφηση δεν περιέχει διακρίσεις μεταξύ ανδρών και γυναικών.

4.11 ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΣΤΙΣ ΕΝΟΠΛΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΑ ΣΩΜΑΤΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Σύμφωνα με το Νόμο 705/77 επιτρέπεται η εθελουσία κατάταξη στις Ένοπλες Δυνάμεις Ελληνίδων από 18 έως 32 ετών, είτε για εκπλήρωση στρατιωτικής υποχρέωσης είτε για επαγγελματική σταδιοδρομία. Οι κατατασσόμενες στις Ένοπλες Δυνάμεις έχουν την ίδια στρατιωτική ιδιότητα όμοια με αυτή των στρατευόμενων ανδρών.

Με το Π.Δ. 636/78 κατοχυρώνεται η διοικητική και στρατιωτική εξέλιξη των γυναικών στο στράτευμα, ακριβώς όπως και των ανδρών.

Με το Νόμο 1009/80 (αρθρ. 4) προβλέπεται η πρόσληψη γυναικών σε ποσοστό 10% στην Αστυνομία.¹³

Με το Νόμο 1489/85 πραγματοποιήθηκε η αποκατάσταση στο Σώμα των Αξιωματικών Νοσοκόμων όσων είχαν απολυθεί επειδή τέλεσαν γάμο ή απέκτησαν παιδιά και καταργήθηκαν οι σχετικές απαγορευτικές διατάξεις.

Με το Νόμο 1911/90 επιτρέπεται η εισαγωγή γυναικών στις Ένοπ-

¹³ Η θέσπιση ποσοστού κρίθηκε αντισυνταγματική από το Συμβούλιο της Επικρατείας (βλέπε Γενική Αξιολόγηση Εφαρμογής των Νόμων).

λες Δυνάμεις στα εξής τμήματα ανωτάτων στρατιωτικών σχολών:

- Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων, Τμήμα Σωμάτων.
- Σχολή Ικάρων σε όλα τα τμήματα πλην του Σώματος Ιπταμένων.
- Στρατιωτική Σχολή Αξιωματικών Σωμάτων, σε όλα τα τμήματα.
- Επιτρέπεται αντίστοιχα η εισαγωγή ανδρών στη Σχολή Αξιωματικών Νοσηλευτικής.

4.12 ΙΣΟΡΡΟΠΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΛΗΨΗΣ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ

Η Ελληνική Βουλή ψήφισε νομοθετική διάταξη με την οποία επιδιώκεται η ισόρροπη συμμετοχή αντρών και γυναικών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων στο Δημόσιο, στα ΝΠΔΔ, ΝΠΙΔ καθώς επίσης και στους ΟΤΑ α' και β' βαθμού.

Πρόκειται για το **Νόμο 2839/2000 άρθρο 6** σύμφωνα με τον οποίο:

α) Σε κάθε υπηρεσιακό συμβούλιο των δημοσίων υπηρεσιών, των ΝΠΔΔ και των ΟΤΑ, ο αριθμός των οριζόμενων από τη Διοίκηση μελών κάθε φύλου, ανέρχεται σε ποσοστό ίσο τουλάχιστον με το 1/3 των οριζόμενων, σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις, εφόσον στην οικεία υπηρεσία υπηρετεί επαρκής αριθμός υπαλλήλων που συγκεντρώνει τις νόμιμες προϋποθέσεις για ορισμό και εφ' όσον τα μέλη που ορίζονται είναι πάνω από (1). Τυχόν δεκαδικός αριθμός στρογγυλοποιείται στην επόμενη ακέραιη μονάδα εφ' όσον το κλάσμα είναι ίσο με το μισό τουλάχιστον της μονάδας.

β) Στις περιπτώσεις διορισμού ή υπόδειξης από το Δημόσιο, τα ΝΠΔΔ και τους ΟΤΑ, μελών διοικητικών συμβουλίων ή άλλων συλλογικών οργάνων διοίκησης ΝΠΔΔ ή ΝΠΙΔ, ο αριθμός των διοριζόμενων ή υποδεικνυομένων προσώπων από κάθε φύλο ανέρχεται σε ποσοστό ίσο τουλάχιστον με το 1/3 των διοριζόμενων ή υποδεικνυομένων σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις, εφόσον τα μέλη που διορίζονται ή υποδεικνύονται είναι πάνω από (1). Τυχόν δεκαδικός αριθμός στρογγυλοποιείται στην επόμενη ακέραιη μονάδα, εφόσον το κλάσμα είναι ίσο με το μισό τουλάχιστον της

μονάδας.

Οι διατάξεις των περιπτώσεων α) και β) εφαρμόζονται στα υπηρεσιακά συμβούλια, στα διοικητικά συμβούλια και στα συλλογικά όργανα διοίκησης που συγκροτούνται μετά την έναρξη ισχύος του παρόντος νόμου.

5. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ

Το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο της Ελλάδας σχετικά με την προώθηση της ισότητας των δύο φύλων θεωρείται ένα από τα πιο προοδευτικά του Δυτικού κόσμου. Έως σήμερα έχουν πραγματοποιηθεί σημαντικές αλλαγές προς αυτή την κατεύθυνση όπως η τροποποίηση και αναθεώρηση του Οικογενειακού Δικαίου καθώς και η εισαγωγή νέων νόμων σχετικά με την εξάλειψη των διακρίσεων στην πρόσβαση των γυναικών στην εκπαίδευση, την επαγγελματική κατάρτιση, την απασχόληση και τις εργασιακές σχέσεις.

Τα ελληνικά δικαστήρια εφαρμόζουν την αρχή της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε περιπτώσεις προσφυγών σ' αυτά κατά τρόπο ικανοποιητικό και σύμφωνα με τις επιταγές της εθνικής νομοθεσίας και του κοινοτικού δικαίου. Τα Ανώτατα Ακυρωτικά Δικαστήρια (Άρειος Πάγος, Συμβούλιο της Επικρατείας), πρόσφατα έχουν εκδώσει αποφάσεις που αποτελούν επιτυχή παραδείγματα παροχής αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, κατά τρόπο σύμφωνο τόσο προς τις σχετικές με τις κυρώσεις επιταγές της εθνικής νομοθεσίας (άρθρα 4 και 22 του Συντάγματος, Ν. 1414/84, Ν. 1483/84 κ.λπ.) όσο και με τις επιταγές του Κοινοτικού Δικαίου (Δ.Σ.Ε. 100, άρθρο 119 Συνθ. ΕΟΚ, οδηγίες 75/117 και 76/207 ΕΟΚ). Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι δύο από αυτές τις αποφάσεις (657 και 658/1992 του Αρείου Πάγου) αφορούν την κατά παράβαση της αρχής της ισότητας αμοιβών ανδρών και γυναικών, άρνηση καταβολής οικογενειακού επιδόματος. Δύο άλλες (1360/1992 και 79/1993 του Αρείου Πάγου) έχουν ως αντικείμενο τη διάκριση λόγω φύλου κατά την πρόσβαση στην απασχόληση¹⁴.

Επίσης οι υπ' αριθμ. 1917/1998 και 1933/1998 αποφάσεις της

¹⁴ Βλέπε 4^η και 5^η Εθνική Έκθεση της Ελλάδος προς την Επιτροπή του ΟΗΕ (1994-2000).

Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας έκριναν η μεν πρώτη ότι το ποσοστό των γυναικών που θα εισήγοντο στις σχολές Αστυφυλάκων και Αξιωματικών της Ελληνικής Αστυνομίας κατά το έτος 1995 σε 10% του αριθμού των εισαγομένων αποτελεί θέσπιση περιορισμών κατά παρέκκλιση από την αρχή της ισότητας των δύο φύλων όπως ορίζεται στο Σύνταγμα (αρθ. 4 παρ. 1 και 2) η δε δεύτερη ότι η ρύθμιση του άρθρου 29 του Ν. 2085/92 που όριζε την υποχρεωτική συμμετοχή μιας τουλάχιστον γυναίκας στα Υπηρεσιακά Συμβούλια των δημοσίων υπηρεσιών εφόσον είχε τα νόμιμα προσόντα, δεν ήταν αντίθετη αλλά εναρμονιζόταν προς το άρθρο 4 του Συντάγματος, υπαγορευθείσα από την ανάγκη να ληφθούν υπέρ των γυναικών θετικά μέτρα διαρθρωτικά μιας υφιστάμενης στην πράξη άνισης σε βάρος τους κατάστασης. Η διάταξη αυτή έχει ήδη καταργηθεί με το άρθρο 38 παρ. 10 του Ν. 2190/94¹⁵.

Βέβαια ο αριθμός των δικαστικών αποφάσεων είναι σχετικά περιορισμένος αν ληφθούν υπ' όψη οι άμεσες και προφανείς διακρίσεις που υπάρχουν (κυρίως στις συλλογικές συμβάσεις) καθώς και οι έμμεσες διακρίσεις στην πράξη. Οι λόγοι θα μπορούσαν να αναζητηθούν τόσο στην έλλειψη επαρκούς και σωστής ενημέρωσης των ενδιαφερομένων ως προς τα δικαιώματά τους όσο και στο φόβο εκδικητικών μέτρων από τον εργοδότη (απόλυση, δυσμενής μεταχείριση κ.λπ.)¹⁶.

Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι υπάρχουν περιπτώσεις για τις οποίες δεν είναι εφικτή η εφαρμογή της ίσης μεταχείρισης είτε γιατί δεν καλύπτονται καθόλου από την υπάρχουσα νομοθεσία είτε γιατί δεν καλύπτονται ικανοποιητικά. Τέτοιες περιπτώσεις αφορούν κυρίως την ενδοοικογενειακή βία και την σεξουαλική παρενόχληση στους χώρους εργασίας για τις οποίες δεν υπάρχει αντίστοιχο νομικό καθεστώς που να τις ρυθμίζει. Μια άλλη περίπτωση αφορά το Ν. 1483/84 με τον οποίο δίνονται διευκολύνσεις στους εργαζομένους με οικογενειακές υποχρεώσεις (γονική άδεια ανατ-

¹⁵ Βλέπε 4^η και 5^η Εθνική Έκθεση της Ελλάδος προς την Επιτροπή του ΟΗΕ (1994-2000).

¹⁶ Βλέπε Εθνική Έκθεση της Ελλάδος προς την Επιτροπή του ΟΗΕ (1986-1994).

ροφή, άδεια για ασθένεια εξαρτώμενων μελών κ.λπ.). Η χρήση αυτών των αδειών είναι περιορισμένη εφόσον είναι άνευ αποδοχών.

6. ΕΘΝΙΚΟΣ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ

Η πλήρης και ουσιαστική ισότητα γυναικών και αντρών δεν μπορεί να επιτευχθεί μόνο με αλλαγές στο νομοθετικό πλαίσιο εφόσον αποτελεί δύσκολο στόχο που προϋποθέτει αλλαγή κατεστημένων αντιλήψεων και νοοτροπιών. Η αλλαγή αυτή δηλαδή δεν μπορεί να επέλθει με μηχανικό τρόπο ή απλώς με τη θέσπιση νόμου για την αλλαγή της κοινωνικής θέσης των γυναικών στη σύγχρονη κοινωνία αλλά απαιτεί μια πολυμέτωπη επίθεση σε διάφορα επίπεδα η οποία εκτός από τις νομοθετικές πρωτοβουλίες και ρυθμίσεις περιλαμβάνει θεσμικές παρεμβάσεις, δημιουργία υποδομών και μηχανισμών υποστήριξης, διεξαγωγή ερευνών και μελετών κ.λπ.

Για να πραγματοποιηθούν όλα αυτά έγινε γρήγορα αντιληπτό ότι χρειάζεται να δημιουργηθεί ένας εθνικός μηχανισμός προκειμένου να υλοποιηθεί τα προγράμματα που προωθούν τα θέματα ισότητας των δύο φύλων. Έτσι εκτός από τις μη κυβερνητικές οργανώσεις, που έχουν συσταθεί και λειτουργούν με σημαντικό έργο και πλούσια δράση σε θέματα προώθησης των γυναικείων προβλημάτων, δημιουργήθηκαν διάφοροι κρατικοί μηχανισμοί τόσο σε κεντρικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο με σημαντικότερο τη Γενική Γραμματεία Ισότητας που αποτελεί τον αρμόδιο κρατικό φορέα για την προώθηση της ισότητας των δύο φύλων στην Ελλάδα.

6.1 ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ

6.1.1 Ιστορικά

- Το 1982 δημιουργήθηκε **θέση Ειδικού Συμβούλου για θέματα Ισότητας** στον πρωθυπουργό.
- Με το Ν. 1288/82 ιδρύθηκε το **Συμβούλιο Ισότητας των Δύο Φύλων**, ως γνωμοδοτικό όργανο, το οποίο υπαγόταν απευθείας στον πρωθυπουργό και λειτουργούσε ως αυτοτελής υπηρεσιακή μονάδα του Υπουργείου Προεδρίας της Κυβέρνησης. Το Συμβούλιο αυτό α-

ριθμούσε 9 μέλη και πλαισιωνόταν από Γραμματεία και Ειδικούς Συνεργάτες.

- Με το Ν. 1558/85 το Συμβούλιο Ισότητας των Δύο Φύλων αναβαθμίστηκε σε **Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων** του Υπουργείου Προεδρίας και αποτελεί έως σήμερα τον αρμόδιο κυβερνητικό φορέα για θέματα ισότητας των φύλων.
- Με το Ν. 1835/89 και στη συνέχεια με το Ν. 2266/94 ιδρύθηκε και λειτουργεί το **Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ)**. Είναι Ν.Π.Ι.Δ. εποπτεύεται από το Υπουργείο Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και επιχορηγείται από τον προϋπολογισμό της Γ.Γ.Ι.
- Με Υπουργική Απόφαση το 1989 συγκροτήθηκε 7μελές Συμβούλιο Ισότητας των Φύλων ως γνωμοδοτικό όργανο επί θεμάτων της Γ.Γ.Ι. Αυτό το όργανο έχει καταργηθεί.

6.1.2 ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΙΣΟΤΗΤΑΣ

Αποτελεί τον **αρμόδιο κυβερνητικό φορέα** για την προώθηση της ισότητας και γενικά είναι αρμόδια για να προωθήσει και να πραγματοποιήσει την νομική και ουσιαστική ισότητα των δύο φύλων σε όλους τους τομείς (πολιτικό, κοινωνικό, πολιτιστικό, οικονομικό).

Ο σκοπός αυτός της Γ.Γ.Ι. προωθείται:

- με την ενσωμάτωση της αρχής της ισότητας των δύο φύλων στο σύνολο των εθνικών πολιτικών δράσεων
- με την ανάπτυξη εξειδικευμένων παρεμβάσεων με στόχο να εξαλειφθούν οι ανισότητες και να εξασφαλισθούν ίσες ευκαιρίες, μεταξύ ανδρών και γυναικών.
- με την κατάρτιση μελετών και διεξαγωγή ερευνών ώστε να καθοριστούν οι γενικές επιλογές και τα πλαίσια μέσα στα οποία οι αρμόδιοι φορείς εφαρμόζουν την κυβερνητική πολιτική για την ισότητα των δύο φύλων.
- με την κατάρτιση και εφαρμογή ολοκληρωμένων παρεμβάσεων με

ενέργειες ανίχνευσης αναγκών, μελέτες - έρευνες σχεδιασμού υλοποίησης δράσεων, παρακολούθησης και αξιολόγησης, καθώς και την οργάνωση ενεργειών διάδοσης και ευαισθητοποίησης, όπως εκδηλώσεις, επιμορφώσεις, σεμινάρια, ημερίδες, συνέδρια, κ.λ.π.

- με την επιχορήγηση και κάθε είδους ενίσχυση και ενθάρρυνση της γυναικείας πρωτοβουλίας σε όλους τους τομείς έκφρασης της ανθρώπινης δραστηριότητας και ιδιαίτερα σε ότι αφορά την οργάνωση μεθόδων αξιοποίησης του γυναικείου ανθρώπινου δυναμικού στην ανάπτυξη συλλογικών δράσεων και άλλων μορφών από κοινού προσπάθειας.
- με την προώθηση, την ενίσχυση και την επιβράβευση με κάθε πρόσφορο μέσο της καλλιτεχνικής, πνευματικής και επιχειρηματικής κίνησης που έχει σχέση με την ισότητα των δύο φύλων.
- με τη συνεργασία με άλλους αρμόδιους κυβερνητικούς φορείς και τη συμμετοχή στη μελέτη και κατάρτιση, καθώς και στην προώθηση νομοθετικών μέτρων και άλλων κανονιστικών ρυθμίσεων για την πραγματοποίηση της ισότητας των δύο φύλων σε όλους τους τομείς έκφρασης της ανθρώπινης προσωπικότητας.
- με τη μελέτη και την εισήγηση προτάσεων, που αφορούν θέματα Ισότητας, σε όλους τους αρμόδιους Υπουργούς για την άσκηση νομοθετικής πρωτοβουλίας, στη διαμόρφωση της οποίας η Γενική Γραμματεία Ισότητας καλείται να συμμετέχει στην κατάρτιση των νομοσχεδίων των Υπουργείων, που θίγουν θέματα αρμοδιότητας της και μέσα σ' αυτό το πλαίσιο προτείνει μέτρα και τροποποιήσεις για την επίτευξη των σκοπών της.
- με την κατάρτιση μελετών και διεξαγωγή ερευνών, που αποσκοπούν στην προώθηση μέτρων θεσμικών και κοινωνικών, για την εξασφάλιση Ίσων Ευκαιριών κοινωνικής προόδου για άνδρες και γυναίκες σε τομείς όπως η απασχόληση, η εργασιακή εξέλιξη, η παιδεία, η κατάρτιση, η εκπαίδευση, η κοινωνική πολιτική, η οικονομική ανάπτυξη και τα κέντρα λήψης αποφάσεων.

6.1.3 ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΓΙΑ ΘΕΜΑΤΑ ΙΣΟΤΗΤΑΣ (ΚΕΘΙ)

Το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ), Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου ιδρύθηκε το 1994, λειτουργεί με έδρα την Αθήνα και έχει παραρτήματα στη Θεσσαλονίκη, την Πάτρα και τον Βόλο και το Ηράκλειο υπό την εποπτεία της Γενικής Γραμματείας Ισότητας και του Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης & Αποκέντρωσης.

Βασικός άξονας ανάπτυξης των δραστηριοτήτων του ΚΕΘΙ είναι: η προώθηση των γυναικών σε όλους τους τομείς της πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής ζωής μέσα στο πλαίσιο της πολιτικής που καθορίζεται από τη Γενική Γραμματεία Ισότητας.

Το ΚΕΘΙ στοχεύει:

- στην πραγματοποίηση ερευνών και επιστημονικών μελετών για θέματα Ισότητας των Φύλων.
- στη δημιουργία και λειτουργία πειραματικών θεσμών που υποστηρίζουν και προωθούν γυναίκες.
- στην τεκμηρίωση και παροχή πληροφόρησης για ζητήματα Ισότητας των φύλων στην απασχόληση.
- στην υποστήριξη γυναικών για την προώθηση στην αγορά εργασίας.
- στην υποστήριξη γυναικών που υφίσταται κακοποίηση, περιθωριοποίηση και κοινωνικό αποκλεισμό.
- στην εκπαίδευση και επιμόρφωση ατόμων, φορέων ομάδων και οργανισμών σε θέματα της ισότητας των φύλων.
- στην ανάληψη πρωτοβουλιών για την προώθηση της ισότητας των φύλων, ιδιαίτερα σε συνθήκες πολυπολιτισμικότητας.
- στον σχεδιασμό, στην υλοποίηση, στην παρακολούθηση και στην αξιολόγηση προγραμμάτων που προωθούν τους στόχους για την Ισότητα.
- στην ενημέρωση σε θέματα Ισότητας των φύλων με την έκδοση και δημοσίευση μελετών και ερευνών και άλλου ενημερωτικού υλικού, καθώς και με την παραγωγή οπτικοακουστικού υλικού.

Στο ΚΕΘΙ λειτουργεί:

Κέντρο Πληροφόρησης γυναικών που αποτελείται από :

- 1. Μονάδα Πληροφόρησης ή Συμβουλευτικής Στήριξης Γυναικών για την Απασχόληση**
- 2. Μονάδα Πληροφόρησης και Συμβουλευτικής Στήριξης Γυναικών για την Κοινωνική Ένταξη και**
- 3. Μονάδα Τεκμηρίωσης για την Ισότητα των φύλων.**

Το ΚΕΘΙ δραστηριοποιείται:

- στην επιμόρφωση και ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών σε θέματα Ισότητας των Φύλων στην εκπαίδευση.
- στην ενίσχυση της λειτουργίας των Κέντρων Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών.
- στη δικτύωση των δομών στήριξης της γυναικείας απασχόλησης στην Ελλάδα και στην Ευρωπαϊκή Ένωση.
- στην πληροφόρηση σε θέματα πολιτικής για την Ισότητα των φύλων.
- στην αμφίδρομη πληροφόρηση-ενημέρωση για θέματα ισότητας των φύλων με διεθνείς οργανισμούς με διαλέξεις, ημερίδες, συνέδρια, λειτουργία κόμβου στο διαδίκτυο και με την έκδοση μελετών και ερευνών.

6.2 ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ

6.2.1 ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΕΣ ΕΠΙΤΡΟΠΕΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΜΗΜΑΤΑ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΣΤΙΣ ΝΟΜΑΡΧΙΕΣ

Σε επίπεδο Νομαρχιών θεσμοθετήθηκαν οι **Νομαρχιακές Επιτροπές Ισότητας** (Ν.Ε.Ι.) και τα **Νομαρχιακά Γραφεία Ισότητας** (Π.Δ. 370/89 για την καλύτερη ενημέρωση των πολιτών σε περιφερειακό επίπεδο. Μετά την ίδρυση της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης και με το Νόμο 2218/94 «για την Ίδρυση της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης» τα τμήματα Ισότητας και οι Νομαρχιακές Επιτροπές Ισότητας, υπάγονται στην αποκλειστική αρμοδιό-

τητα του κάθε Νομάρχη, και αποτελούν τμήμα του αυτοτελούς Οργανισμού κάθε Νομού.

Ήδη σε πολλές Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις με τους νέους οργανισμούς έχουν συσταθεί και λειτουργούν τμήματα Ισότητας και Νομαρχιακές Επιτροπές Ισότητας με πολύπλευρες δράσεις και παρεμβάσεις σε όλους τους τομείς της κοινωνικής και πολιτιστικής ζωής.

6.2.2. ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΕΠΙΤΡΟΠΕΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ

Στα πλαίσια της δημιουργίας θεσμικών οργάνων πολιτικής Ισότητας σε περιφερειακό επίπεδο αρχικά συστάθηκαν το 1999 με απόφαση του Γενικού Γραμματέα κάθε Περιφέρειας και λειτούργησαν δεκατρία (13) Περιφερειακά κέντρα Ισότητας στις Γενικές Γραμματείες των δέκα τριών Περιφερειών της Ελλάδας. Όμως με το Νόμο 2839/2000 αρθ. 6 αντικαταστάθηκαν από τις **Περιφερειακές Επιτροπές Ισότητας** που έχουν στόχο την πληρέστερη και ουσιαστικότερη λειτουργία τους.

Ο νόμος προβλέπει ότι:

Σε κάθε Περιφέρεια συγκροτείται με απόφαση του Γενικού Γραμματέα, Περιφερειακή Επιτροπή Ισότητας που αποτελείται από :

- α) τον Γενικό Γραμματέα της Περιφέρειας ως πρόεδρο
- β) δύο εκπροσώπους της Γενικής Γραμματείας Ισότητας του Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης & Αποκέντρωσης.
- γ) Έναν εκπρόσωπο της Ε.Ν.Α.Ε. (Ένωση Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων Ελλάδας)
- δ) Έναν εκπρόσωπο της ΚΕΔΚΕ (Κεντρική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων Ελλάδας)

Οι εκπρόσωποι της Γενικής Γραμματείας Ισότητας και τα μέλη που υποδεικνύονται από την ΕΝΑΕ και την ΚΕΔΚΕ ορίζονται με τους αναπληρωτές-τους για διετή θητεία.

Στόχος των Περιφερειακών Επιτροπών Ισότητας είναι:

- Η εφαρμογή μιας αποτελεσματικής πολιτικής για την Ισότητα Ευκαιριών μεταξύ γυναικών και ανδρών η οποία απαιτεί ουσιαστική συ-

νεργασία και συμμετοχή όλων των τοπικών και περιφερειακών παραγόντων.

- Η προώθηση της αρχής της Ισότητας η οποία απαιτεί μια στρατηγική επικοινωνίας, ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης όλων των τοπικών κοινωνικών φορέων κάθε περιφέρειας.

6.3 ΜΗ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ (Μ.Κ.Ο.)

Από τις αρχές του αιώνα άρχισαν να εμφανίζονται μη κυβερνητικές γυναικείες οργανώσεις για την προώθηση των θεμάτων ισότητας των φύλων. Από τη δεκαετία του 1970 οι οργανώσεις αυτές έως και σήμερα ανέρχονται σε περίπου 70 και ασχολούνται με θέματα νομοθετικής ισότητας γυναικείας εργασίας και επιχειρηματικότητας, παιδικής μέριμνας, εξάλειψης των προκαταλήψεων, της βίας κατά των γυναικών, της σωματεμπορίας.

Οι μεγαλύτερες από τις οργανώσεις αυτές έχουν παραρτήματα σε πολλές περιφέρειες και ορισμένες είναι τοπικού χαρακτήρα και αντιμετωπίζουν τα ιδιαίτερα προβλήματα των γυναικών της περιοχής τους.

Συνέβαλαν και εξακολουθούν να συμβάλουν αποφασιστικά στην προώθηση των θεμάτων που απασχολούν την σύγχρονη γυναίκα.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΕΘΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ

Η εθνική πολιτική για την προώθηση της ισότητας των δύο φύλων έχει ως κεντρικό στόχο τον εκσυγχρονισμό του κοινωνικού προτύπου με σκοπό την αξιοποίηση του συνόλου του ανθρώπινου δυναμικού ανεξαρτήτως φύλου καθώς και την εξάλειψη κάθε μορφής διάκρισης κατά των γυναικών.

Η **εθνική στρατηγική – πλαίσιο** περιλαμβάνει τέσσερις στόχους, οι οποίοι αναφέρονται στις γενικές κατηγορίες της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής ζωής. Οι στόχοι αυτοί περιλαμβάνουν τόσο τις βασικές Αρχές της Διακήρυξης του ΟΗΕ στην Επιτροπή για την εξάλειψη των διακρίσεων σε βάρος των γυναικών (CEDAW), την Πλατφόρμα Δράσης του Πεκίνου 1995 όσο και την Κοινοτική Στρατηγική – Πλαίσιο για την ισότητα των φύλων (2001-2005)¹⁷ που παρουσιάστηκε από την επιτροπο απασχόλησης και Κοινωνικών Υποθέσεων στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή τον Ιούλιο του 2000.

Η Ε.Ε. έχει ως πρωταρχικό σκοπό την προάσπιση και ενίσχυση των κεκτημένων στον τομέα της ισότητας των φύλων ο οποίος στη νέα φάση που εγκαινιάστηκε με τη συνθήκη του Άμστερνταμ διαθέτει και σημαντική νομική βάση για την ανάπτυξη των πολιτικών για την ισότητα των φύλων (άρθρα 2, 3, 13, και 141).

Το 5^ο πρόγραμμα έχει σχεδιαστεί στη βάση της ολοκληρωμένης προσέγγισης της καθημερινής ζωής των γυναικών και περιλαμβάνει τις όψεις της Ισότητας των φύλων στην οικονομική, κοινωνική, πολιτική και

¹⁷ Πρόκειται για το 5^ο Κοινοτικό Μεσοπρόθεσμο Πρόγραμμα Δράσης το οποίο αποτελεί συνέχεια των προηγούμενων και τα οποία σηματοδοτούν τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ισότητα των φύλων.

πολιτισμική ζωή.

Το βασικό εργαλείο για την εφαρμογή πολιτικών Ισότητας στην Κοινωνική και Εθνική πολιτική είναι το **gender mainstreaming**¹⁸ που σημαίνει την ένταξη των πολιτικών ισότητας σε όλους τους τομείς πολιτικής δράσης.

Οι στόχοι της εθνικής πολιτικής για την προώθηση της ισότητας που αποτελούν την εθνική στρατηγική-πλαίσιο που περιλαμβάνεται στο Εθνικό Πρόγραμμα Δράσης για την Ισότητα 2001-2006 είναι οι εξής:

Στόχος 1: Προώθηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών στην οικονομική ζωή.

Στόχος 2: Προώθηση της ίσης συμμετοχής και εκπροσώπησης στον πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό τομέα.

Στόχος 3: Προώθηση της ίσης πρόσβασης και ίσης εφαρμογής των κοινωνικών δικαιωμάτων για άνδρες και γυναίκες.

Στόχος 4: Προώθηση της αλλαγής του ρόλου και των στερεοτύπων των δύο φύλων.

Η επιλογή αυτών των συγκεκριμένων στρατηγικών στόχων για την

¹⁸ Η νέα αυτή έννοια – εργαλείο, που είναι δύσκολο να μεταφραστεί σε πολλές γλώσσες, εμφανίστηκε σε διάφορα διεθνή έγγραφα από το 1985, όμως επικυρώθηκε στο Πεκίνο το 1995 και εγκρίθηκε ρητά από το πρόγραμμα δράσης που υιοθετήθηκε στο τέλος της διάσκεψης. Μάλιστα η Ομάδα ειδικών, που συστάθηκε το 1995 με πρωτοβουλία του Συμβουλίου της Ευρώπης για την ενσωμάτωση της αρχής της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών, τέθηκε υπέρ του ακόλουθου ορισμού του mainstreaming.

"Η ένταξη συνίσταται στην αναδιοργάνωση, στη βελτίωση, στην εξέλιξη και στην εκτίμηση των διαδικασιών λήψης αποφάσεως με σκοπό να ενσωματώσει την προοπτική της ισότητας μεταξύ των γυναικών και των ανδρών σε όλους τους τομείς και σε όλους γενικά τους εμπλεκόμενους μετόχους στην υλοποίηση πολιτικών".

Ο ορισμός της ένταξης δηλαδή υπογραμμίζει το σκοπό, τη διαδικασία, το αντικείμενο και τα ενεργητικά υποκείμενα του "mainstreaming". Τα αντικείμενα του "mainstreaming" είναι όλες οι πολιτικές σε όλα τα επίπεδα και σε όλα τα στάδια ενώ τα ενεργητικά υποκείμενα του "mainstreaming" είναι γενικά οι εμπλεκόμενοι μέτοχοι αυτού του τομέα (Βλέπε "Η ενσωμάτωση της Αρχής της Ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών" ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ, Σεπτέμβρης 1999).

εφαρμογή πολιτικών ισότητας είναι σύμφωνη με την Υπόδειξη (R(98)14), της Επιτροπής Υπουργών του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της 8^{ης} Οκτωβρίου 1998. Σύμφωνα με την παραπάνω Υπόδειξη:

- Η θέση των γυναικών και των ανδρών σε μια δεδομένη οικονομία είναι με πολλούς τρόπους ενδεικτική της ισορροπίας ή της ανισότητας των εξουσιών μεταξύ των φύλων.
- Η υποεκπροσώπηση των γυναικών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων σε όλα τα επίπεδα και σε όλους τους τομείς αποτελεί σημαντικό πρόβλημα που σχετίζεται με την ανάπτυξη της δημοκρατίας.
- Η αναγνώριση και ο πλήρης σεβασμός των δικαιωμάτων των γυναικών είναι αναπόσπαστο μέρος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αυτό προϋποθέτει το σεβασμό στην ελευθερία και αξιοπρέπεια των γυναικών (μέτρα και πολιτικές κατά της βίας, της εμπορίας, της πορνείας και της σεξουαλικής κακοποίησης), το σεβασμό στην ελεύθερη επιλογή σε θέματα αναπαραγωγής και τρόπου ζωής, το σεβασμό στις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες των απόδημων γυναικών.
- Η αλλαγή των στερεοτυπικών ρόλων που αποδίδονται στα δύο φύλα αποτελεί βασική προϋπόθεση για την εφαρμογή της πραγματικής ισότητας στις σύγχρονες κοινωνίες. Είναι απαραίτητο τα εκπαιδευτικά συστήματα να φροντίζουν να διορθώνουν τις υπάρχουσες ιεραρχίες των φύλων. Οι επαγγελματίες των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας πρέπει να συμβάλλουν στην αλλαγή των κοινωνικών στερεοτύπων.

Για την εφαρμογή της Εθνικής Στρατηγικής Πλαίσιο για την ισότητα των φύλων ενισχύθηκε το θεσμικό πλαίσιο με την Σύσταση Διυπουργικής Επιτροπής για την Ισότητα (Υ 316/14-7-00).

Α) ΔΙΥΠΟΥΡΓΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ

Με την υπ' αριθμόν Υ 316/14-7-00 (ΦΕΚ 870/17-7-00 τευχ. Β') απόφαση του Πρωθυπουργού συστήθηκε διυπουργική Επιτροπή για την ισότητα των φύλων.

Έργο της Επιτροπής είναι:

- Η λήψη αναγκαίων αποφάσεων για την προώθηση της Εθνικής πολιτικής για την ισότητα των δύο φύλων στο πλαίσιο των κατευθύνσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των πολιτικών ισότητας των Διεθνών Οργανισμών, με στόχο να ενταχθεί η διάσταση του φύλου σε όλες τις πολιτικές (mainstreaming).
- Ο συντονισμός των Υπουργείων και των φορέων του δημόσιου τομέα στο σχεδιασμό νομοθετικών πρωτοβουλιών και την υλοποίηση μέτρων που αφορούν ειδικά τις γυναίκες.
- Η υποστήριξη των Υπουργείων και των φορέων του δημόσιου τομέα στο σχεδιασμό νομοθετικών πρωτοβουλιών και την υλοποίηση μέτρων που αφορούν ειδικά τις γυναίκες.
- Η προετοιμασία και κατάρτιση του Ετήσιου Προγράμματος Δράσης για την Ισότητα, με στόχο τη διαμόρφωση μιας ολοκληρωμένης πολιτικής στο πλαίσιο του Γ' ΚΠΣ, καθώς και η παρακολούθηση της υλοποίησης, των δράσεων και των μέτρων του εν λόγω προγράμματος.
- Η εποπτεία, η παρακολούθηση καθώς και η ποιοτική και ποσοτική αποτίμηση των ασκούμενων πολιτικών.
- Η προβολή των αποφάσεων για θέματα ισότητας των δύο φύλων.

B) ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΙΣΟΤΗΤΑΣ

1. ΣΤΟΧΟΣ 1: Προώθηση της Ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών στην οικονομική ζωή

Ο στόχος αυτός περιλαμβάνει ενέργειες και δράσεις στους τομείς της απασχόλησης, της κοινωνίας της πληροφορίας, της κατάρτισης, της προώθησης της επιχειρηματικότητας των γυναικών, της ίσης αμοιβής και της εναρμόνισης επαγγελματικών και οικογενειακών ευθυνών.

1.1 ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

Στην Ελλάδα ήδη από το 1983, ισχύει μια από τις πιο προοδευτικές νομοθεσίες στα θέματα ισότητας των δύο φύλων στον εργασιακό τομέα. Όμως η πολιτική για την ισότητα δεν εξαντλείται όταν αίρονται τα νομικά εμπόδια που βασίζονται στο φύλο αλλά πρέπει να είναι σταθερά προσανατολισμένη στη διασφάλιση της μετάβασης από τα ίσα δικαιώματα στην πραγματική ισότητα των ευκαιριών.

Η βασική αρχή της ελληνικής πολιτικής για την απασχόληση βασίζεται στην εφαρμογή και υλοποίηση ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης και προστασίας των ανέργων. Η πολιτική για την απασχόληση δηλαδή έχει σκοπό να καταπολεμήσει την ανεργία, να ενισχύσει την απασχόληση και να δημιουργήσει νέα διάσταση στη συμμετοχή στην κοινωνική ζωή. Γι' αυτό το λόγο, τα Προγράμματα Απασχόλησης προσανατολίστηκαν στις ειδικές ανάγκες των "Ομάδων Στόχων" στην προκειμένη περίπτωση των γυναικών.

Οι πολιτικές απασχόλησης ενισχύθηκαν με τις "ολοκληρωμένες παρεμβάσεις" που συνδυάζουν την προσφορά υπηρεσιών επανειδίκευσης, πρόνοιας και προώθησης στην εργασία, κατά θύλακα ανεργίας και σε τοπικό επίπεδο. Η πιο σημαντική πολιτική στρατηγική είναι η συνεργασία της κεντρικής διοίκησης με την Τοπική Αυτοδιοίκηση.

Ο βασικός προσανατολισμός της ελληνικής πολιτικής για την απασ-

κόληση είναι ο σταδιακός επαναπροσδιορισμός των πολιτικών απασχόλησης από τη λογική των επιδοτήσεων στην προληπτική δράση. Σκοπός δηλαδή είναι το πέρασμα από τις παθητικές πολιτικές επιδότησης της ανεργίας σε ενεργά μέτρα προώθησης της απασχόλησης, στη βάση της εξατομικευμένης προσέγγισης και της ισότητας στην πρόσβαση.

1.1.1 (ΕΣΔΑ) Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση

Μετά τη συμφωνία στη σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Άμστερνταμ τον Ιούνιο του 1997 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπέβαλε προτάσεις κατευθυντηρίων γραμμών για τις πολιτικές απασχόλησης των κρατών μελών το 1998 και το 1999, οι οποίες εγκρίθηκαν από τους αρχηγούς των κρατών μελών και κυβερνήσεων. Εν συνεχεία τα κράτη-μέλη ενσωμάτωσαν τις κατευθυντήριες γραμμές για την απασχόληση στα Εθνικά Σχέδια Δράσης (Ε.Σ.Δ.). Η Ελλάδα, σε συνεργασία με όλους τους κοινωνικούς φορείς, συγκρότησε ΕΣΔΑ στο οποίο ο ένας από τους τέσσερις πυλώνες είναι αφιερωμένος στις δράσεις για την ισότητα των φύλων. Το Ε.Σ.Δ.Α. καταρτίζεται σε ετήσια βάση και αποτελεί βασικό εργαλείο προσανατολισμού και συντονισμού.

Το Ε.Σ.Δ.Α. αποτελείται από 22 κατευθυντήριες γραμμές που συνιστούν τους παρακάτω τέσσερις πυλώνες:

ΠΥΛΩΝΑΣ Ι: Βελτίωση της απασχολησιμότητας

Στόχος των μέτρων και δράσεων όλων των κατευθυντηρίων γραμμών του Πυλώνα Ι είναι να αντιμετωπιστεί η ανεργία όλων των ομάδων που εντάσσονται στο εργατικό δυναμικό και να προληφθεί η μακροχρόνια ανεργία. Σ' αυτόν τον πυλώνα οι γυναίκες συμμετέχουν κατά προτεραιότητα στα μέτρα ενίσχυσης της απασχολησιμότητας μέχρι να συμπληρωθούν οι θέσεις από γυναίκες που αντιστοιχούν στο ποσοστό συμμετοχής τους στην ανεργία.

Μέτρα – Δράσεις:

Στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα "Συνεχιζόμενη κατάρτιση και προώ-

θηση της Απασχόλησης" του Υπουργείου Εργασίας για την περίοδο 1994-1999 το 49% του συνόλου των ωφελουμένων του προγράμματος είναι γυναίκες.

- Ενέργειες υπέρ ανέργων – ποσοστό συμμετοχής γυναικών 57%
- Ενέργειες υπέρ εργαζομένων – ποσοστό συμμετοχής γυναικών 40%.

ΠΥΛΩΝΑΣ II: Ανάπτυξη του επιχειρηματικού πνεύματος.

Διευκόλυνση της δημιουργίας και λειτουργίας των επιχειρήσεων

Εδώ δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στην εξάλειψη των εμποδίων για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και αυτοαπασχόλησης των γυναικών με ειδικά προγράμματα που διευκολύνουν τις γυναίκες να ξεκινήσουν τη λειτουργία επιχειρήσεων και να εκσυγχρονίσουν υφιστάμενες επιχειρήσεις.

Μέτρα – Δράσεις:

- Πρόγραμμα ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας των γυναικών το οποίο προσπαθεί να αντιμετωπίσει την περιορισμένη συμμετοχή των γυναικών στην επιχειρηματική δραστηριότητα.

ΠΥΛΩΝΑΣ III: Η ενθάρρυνση της προσαρμοστικότητας των επιχειρήσεων και των απασχολουμένων τους.

Ο εκσυγχρονισμός της εργασίας.

Στον τρίτο πυλώνα λαμβάνονται μέτρα ώστε να εξασφαλισθεί η ασφάλεια των εργαζομένων (ανδρών και γυναικών) που απασχολούνται σε ευέλικτες μορφές εργασίας

ΠΥΛΩΝΑΣ IV: Ενίσχυση των πολιτικών ίσων ευκαιριών για γυναίκες και άνδρες

Η προσέγγιση της ενσωμάτωσης της διάστασης της ισότητας των φύλων.

Με στόχο την αντιμετώπιση των ιδιαίτερων προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες στην αγορά εργασίας, η Ελληνική Κυβέρνηση και

οι Κοινωνικοί Εταίροι αποφάσισαν εκτός των επιμέρους μέτρων που λαμβάνονται, να εγκρίνουν την ενσωμάτωση της διάστασης των φύλων στις πολιτικές και των τεσσάρων αξόνων του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Απασχόληση.

Μέτρα -Δράσεις

- Διυπουργική Επιτροπή σε επίπεδο Υπουργών η οποία ασχολείται με το συντονισμό του Κυβερνητικού έργου για την προώθηση του θέματος της ισότητας των φύλων σε όλες τις πολιτικές και τον απολογισμό και αποτίμηση των δράσεων προς τον πρωθυπουργό. Τη λειτουργία της Επιτροπής θα βοηθήσει η σύσταση διϋπηρεσιακής ομάδας για την παρακολούθηση και αξιολόγηση των σχετικών πολιτικών για την απασχόληση (ανά Υπουργείο). Ιδιαίτερη βαρύτητα θα δοθεί στην ανάπτυξη εργαλείων για την παρακολούθηση και αξιολόγηση των πολιτικών.
- Ενίσχυση Εθνικού Μηχανισμού για την Ισότητα (Γενική Γραμματεία Ισότητας)
- Αναβάθμιση Κέντρου Ερευνών για θέματα Ισότητας και λειτουργία νέων παραρτημάτων.
- Μελέτες ΚΕΘΙ για τη θέση των γυναικών στην αγορά εργασίας, για τα προβλήματα ένταξης στην αγορά εργασίας ευπαθών ομάδων γυναικών, για την αξιολόγηση υφιστάμενων πολιτικών για δείκτες που αφορούν τη θέση των γυναικών στην αγορά εργασίας και για τις μη αναγνωρισμένες εμπειρίες και δεξιότητες των γυναικών.

Η αντιμετώπιση των διαφορών στην απασχόληση μεταξύ των φύλων

Μέτρα – Δράσεις

- Μονάδες πληροφόρησης και συμβουλευτικής Γυναικών του ΚΕΘΙ σε πέντε νομούς της χώρας για θέματα απασχόλησης.
- Δομές στήριξης της γυναικείας απασχόλησης

Από το 1995 μέχρι σήμερα μέσω της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ-NOW έχουν δημιουργηθεί περίπου πενήντα δομές σε όλη τη χώρα οι οποίες παρέχουν:

Ενημέρωση – πληροφόρηση – συμβουλευτική υποστήριξη σε θέματα απασχόλησης, κατάρτισης, επαγγελματικού προσανατολισμού και τεχνικής στήριξης για τη δημιουργία επιχειρήσεων.

- **Ενίσχυση της γυναικείας επιχειρηματικότητας**
Το Πρόγραμμα του Υπουργείου Ανάπτυξης με το οποίο ενισχύεται η αυτοαπασχόληση και η επιχειρηματικότητα των γυναικών είχε ιδιαίτερη επιτυχία κατά το 1999 και συνεχίστηκε και το 2000. Μέσω του προγράμματος αυτού χρηματοδοτήθηκαν 198 επιχειρήσεις σε 33 νομούς της χώρας μας. Πρέπει να επισημανθεί ότι με το πρόγραμμα δεν ενισχύεται απλώς η γυναικεία απασχόληση, αλλά και η απασχόληση των γυναικών σε έναν τομέα στον οποίο παραδοσιακά υποεκπροσωπούνται.

Ο συνδυασμός επαγγελματικού και οικογενειακού βίου.

Μέτρα- δράσεις

- Πρόγραμμα Υπουργείου Εργασίας για τη δημιουργία Κέντρων Δημιουργικής Απασχόλησης παιδιών, Βρεφονηπιακών, Βρεφικών και παιδικών σταθμών. Δημιουργήθηκαν 198 δομές συνολικής δυναμικότητας 6.900 παιδιών και προβλέπεται να απασχοληθούν περί τους 1.150 άνεργους, εκ των οποίων το 89% είναι γυναίκες.
- Πρόγραμμα Υπουργείου Εργασίας για τη δημιουργία 191 Μονάδων Κοινωνικής Μέριμνας. Τα προγράμματα Κοινωνικής Μέριμνας αναφέρονται στη φροντίδα ηλικιωμένων και άλλων εξαρτημένων ατόμων. Στις εν λόγω μονάδες προβλέπεται ότι θα απασχοληθούν συνολικά 920 άνεργοι, εκ των οποίων το 95% είναι γυναίκες.
- Λειτουργία του θεσμού του ολοήμερου σχολείου, από το Υπουρ-

γείο Παιδείας, ο οποίος προβλέπεται να επεκταθεί σε όλη τη χώρα. Σήμερα λειτουργούν 700 Νηπιαγωγεία και 1500 Δημοτικά σχολεία με ειδικά προγράμματα διευρυμένου ωραρίου, στα οποία οι μικροί μαθητές έχουν τη δυνατότητα να παραμείνουν στο σχολείο και να μελετούν τα μαθήματα τους, υποβοηθούμενοι από εκπαιδευτικό προσωπικό και να ασχολούνται με καλλιτεχνικές, παιδαγωγικές και αθλητικές δραστηριότητες. Η συμβολή του ολόημερου σχολείου στη διευκόλυνση ένταξης των γυναικών στην αγορά εργασίας αναμένεται να είναι σημαντική.

Η διευκόλυνση της Επανένταξης στην αγορά εργασίας.

Μέτρα -Δράσεις

- Πρόγραμμα Κοινωνικής ένταξης Μουσουλμάνων γυναικών της περιοχής του Μεταξουργείου 1998- 2000.
- Πιλοτικό Πρόγραμμα για την απόκτηση επαγγελματικής εμπειρίας για 5000 γυναίκες 35-50 ετών ανεξαρτήτου επιπέδου εκπαίδευσης, με στόχο την ενίσχυση των δεξιοτήτων και την αναβάθμιση των προσόντων που απαιτούνται για την ένταξη στην αγορά εργασίας. (2000). Γ.Γ.Ι- ΟΑΕΔ.
- Πιλοτικό πρόγραμμα για 5000 γυναίκες αγροτικών, ορεινών ή νησιωτικών περιοχών. Στόχος του προγράμματος αυτού , είναι η ενίσχυση των δεξιοτήτων που απαιτούνται στον πρωτογενή τομέα στη μεταποίηση αγροτικών προϊόντων και στις υπηρεσίες αγροτουρισμού. Υπ. Γεωργίας - Γ.Γ.Ι (2000)

1.1.2 Η κατάσταση των γυναικών σήμερα στην απασχόληση¹⁹

ΒΑΣΙΚΕΣ ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ (1993-1999)

Την περίοδο 1993-1999 τα βασικότερα στοιχεία μεταβολής της απασχόλησης των γυναικών είναι:

- Η αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στο εργατικό δυναμικό.
- Η απόλυτη μείωση του μη ενεργού πληθυσμού των γυναικών από 15 έως 64 χρόνων (η μεταβολή στους άνδρες είναι θετική).
- Η αύξηση της απασχόλησης των γυναικών.
- Η αύξηση της ανεργίας των γυναικών.
- Η μείωση των συμβοηθούτων και μη αμειβομένων γυναικών στις οικογενειακές επιχειρήσεις κατά 19%.
- Η όλο και μεγαλύτερη συμμετοχή των γυναικών στον τριτογενή τομέα και η παράλληλη μείωση της απασχόλησής τους στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα.
- Η βελτίωση του ήδη ανώτερου επιπέδου εκπαίδευσης των οικονομικά ενεργών γυναικών.
- Η αύξηση της απασχόλησης των γυναικών σε όλες τις επαγγελματικές κατηγορίες που παρουσιάζουν αύξηση με ρυθμούς ταχύτερους από τους ρυθμούς των ανδρών.
- Η αύξηση του ποσοστού των γυναικών σε όλους τους τομείς του δημόσιου τομέα και η αναλογική υπεροχή των γυναικών πτυχιούχων ΑΕΙ σε όλες τις κατηγορίες κατά έτη υπηρεσίας, εκτός της κατηγορίας από 31 έως 35 έτη.
- Η μεγάλη είσοδος μεταναστών στη χώρα την εξεταζόμενη περίοδο και η αυξημένη, παράνομη και ανασφάλιστη εργασία τους.

¹⁹ Τα στοιχεία είναι από την 4^η και 5^η ΕΘΝΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ (1994-2000) προς την Επιτροπή του ΟΗΕ.

Βασικοί Δείκτες Απασχόλησης 1999			
		Άνδρες	Γυναίκες
Ποσοστό Συμμετοχής στο Εργατικό Δυναμικό		63,2	39,2
Δείκτης απασχόλησης		58,4	32,2
Ανεργία		7,6	17,9
Ανεργία ΜΔ (ποσοστό επί των ανέργων)		52,6	62,1
	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες
Εργατικό Δυναμικό	100	59,8	40,2
Απασχολούμενοι	100	62,6	37,4
Άνεργοι	100	38,6	61,4
Άνεργοι ΜΔ	100	34,7	65,3
Μη οικονομικά Ενεργοί	100	35,8	64,2

Πηγή: ΕΣΥΕ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού 1993, 1999 Επεξεργασία: ΚΕΘΙ

Οι γυναίκες αποτελούν το 1999 περισσότερο από το 40% του Εργατικού Δυναμικού και το 37% των απασχολουμένων. Επίσης αποτελούν το 61% των ανέργων, το 65% των Ανέργων Μακράς Διάρκειας και το 64% των μη οικονομικά ενεργών. Η ανεργία των γυναικών, 17,9%, είναι υπερδιπλάσια αυτής των ανδρών (7,6%).

Η θέση της γυναίκας στην αγορά εργασίας παρουσιάζεται ποσοτικά βελτιωμένη, σχεδόν σε όλους τους δείκτες την περίοδο 1993-1999. Παρά την ποσοτική αύξηση στο εργατικό δυναμικό και την ποιοτική άνοδο των τυπικών προσόντων των εργαζομένων γυναικών, δεν παρατηρείται ανάλογη μεταβολή στην αναλογία των γυναικών διευθυνόντων και ανωτέρων διοικητικών στελεχών. Επίσης οι αποδοχές των γυναικών είναι σημαντικά χαμηλότερες από τις αποδοχές των αντρών (βλέπε ΠΙΝΑΚΕΣ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΟΣ Ι).

1.2 ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΚΑΙ ΓΕΩΡΓΙΑ

Η συμβολή της γυναίκας αγρότισσας στη γεωργική παραγωγή και στην οικονομική ανάπτυξη είναι πολύ μεγάλη και έχει αναγνωριστεί στο πλαίσιο της αποκεντρωτικής και κοινωνικής πολιτικής. Επιπλέον οι γυναίκες της υπαίθρου αποτελούν το κατάλληλο δυναμικό για τη διατήρηση, αξιοποίηση και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και της παραδοσιακής κουλτούρας. Τέλος οι γυναίκες αυτές διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην οικονομική επιβίωση των οικογενειών τους κυρίως με την εργασία τους στους μη εγχρήματους τομείς της οικονομίας.

Βέβαια, σύμφωνα με στοιχεία του Υπουργείου Γεωργίας, το γεωργικό ανθρώπινο δυναμικό είναι μεγάλης ηλικίας ενώ οι αγροτικές περιοχές της χώρας χαρακτηρίζονται από χαμηλούς ρυθμούς αύξησης του πληθυσμού. Το γεγονός αυτό οφείλεται στις γενικότερες προβληματικές συνθήκες παραγωγής και διαβίωσης, στην απομάκρυνση των νέων, στα χαμηλά ποσοστά γεννητικότητας και στη γήρανση.

Εκείνο όμως που έχει τις δυσμενέστερες συνέπειες είναι η επιλεκτική μετανάστευση των φύλων από την ύπαιθρο. Στα αγροτικά νοικοκυριά της υπαίθρου το έλλειμμα θηλέων είναι διαπιστωμένο ενώ η κατάσταση δε φαίνεται εύκολα αναστρέψιμη. Οι δύσκολες συνθήκες εργασίας για τις αγρότισσες καθώς και η επιφόρτισή τους επιπλέον με την ανατροφή των παιδιών, το νοικοκυριό, την περιποίηση των ηλικιωμένων μελών της οικογένειας έσπρωξαν τα νεαρά μέλη των οικογενειών σε φυγή από την ύπαιθρο. Επιβοηθητικός παράγοντας σε αυτή την τάση ήταν και οι πιέσεις που υφίσταται ο αγροτικός χώρος από την παγκοσμιοποίηση η οποία δημιουργεί συνθήκες ανεργίας και υποαπασχόλησης κυρίως στις γυναίκες.²⁰

Ο βασικός στόχος της Εθνικής πολιτικής στον τομέα αυτό είναι να διαμορφωθούν οι όροι και οι προϋποθέσεις που, μέσα από τη συντονισμένη δράση με όλους τους αρμόδιους δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς, θα στηρίξουν τις αγρότισσες και τις γυναίκες της υπαίθρου στην ιδιωτική και επαγγελματική τους ζωή, με συγκεκριμένα μέτρα και δράσεις. Οι παρεμ-

²⁰ Βλέπε τον πίνακα του παραρτήματος II.

βάσεις σε αυτό τον τομέα αφορούν τόσο μέτρα που θα αυξήσουν το εισόδημα των γυναικών όσο και κοινωνικούς στόχους που βελτιώνουν την ποιότητα της ζωής τους.

Συγκεκριμένα οι τομείς παρέμβασης αφορούν:

- Τη σύνδεση της πολιτικής για την ισότητα με τους νέους τομείς ανάπτυξης που αφορούν την πολιτική για το περιβάλλον, τον τουρισμό και τις νέες τεχνολογίες.
- Την ανάπτυξη νέων μορφών απασχόλησης και κυρίως της αυτοαπασχόλησης των γυναικών σε όλους τους επαγγελματικούς τομείς.
- Την αναζωογόνηση της περιφέρειας με την εφαρμογή πολιτικών προώθησης του συνεταιριστικού πνεύματος.
- Τη λήψη συγκεκριμένων μέτρων που προωθούν νέες μορφές παραγωγής, τυποποίησης και διανομής των προϊόντων, λαμβανομένου υπόψη του διεθνούς ανταγωνιστικού περιβάλλοντος.

Οι πολιτικές και δράσεις για τις γυναίκες της υπαίθρου και των αγροτικών περιοχών στοχεύουν:

- σε πιο ενεργό συμμετοχή των γυναικών της υπαίθρου στα Σχέδια Τοπικής Ανάπτυξης.
- στο να γίνει ο αγροτικός χώρος εξίσου ελκυστικός με τα αστικά κέντρα.
- στην εφαρμογή διαρθρωτικών πολιτικών.
- στην πληροφόρηση και στήριξη των γυναικών της υπαίθρου που υλοποιούνται από τους αρμόδιους κρατικούς φορείς, τη Γενική Γραμματεία Ισότητας, το Υπουργείο Γεωργίας, το Υπουργείο Εργασίας, ΟΑΕΔ με τη συνεργασία των κοινωνικών εταίρων (ΠΑΣΕ-ΓΕΣ, ΓΕΣΑΣΕ, Ένωση των Γυναικών Αγροτικών Συνεταιρισμών) και των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων.

1.2.1 Κοινωνική Ασφάλιση – Επιδόματα

Ο ΟΓΑ μετατράπηκε με το Ν. 2558/1997 σε ταμείο κύριας ασφάλι-

σης το οποίο παρέχει –χωρίς διάκριση φύλου– στις ασφαλισμένες αγρότισσες ένα σύγχρονο σύστημα κοινωνικής προστασίας το οποίο βασίζεται στη βελτίωση των παλαιών παροχών αλλά και στην καθιέρωση νέων (για περισσότερα βλέπε ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ – Αγροτικός τομέας).

1.2.2 Εκπαίδευση – Επαγγελματική Κατάρτιση

Τα τελευταία χρόνια έχει παρατηρηθεί βελτίωση στο ποσοστό αναλφαβητισμού και ημιαλφαβητισμού στον πληθυσμό της Ελλάδας.

Το ποσοστό των αναλφάβητων γυναικών, σύμφωνα με τα στοιχεία απογραφής της χώρας το 1991, παραμένει υψηλότερο από το αντίστοιχο των αντρών και παρατηρείται κυρίως σε αγροτικές και απομακρυσμένες ορεινές ή νησιωτικές περιοχές και σε ομάδες μεγαλύτερης ηλικίας.

Για την αντιμετώπιση του, η Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης έχει πάρει συγκεκριμένα μέτρα, όπως, προγράμματα επιμόρφωσης, έκδοση ειδικών φυλλαδίων και μεθόδου εκμάθησης των νέων ελληνικών ως ξένης γλώσσας.

A) Επαγγελματική Κατάρτιση

Για την περίοδο 1996 -1999, περίοδο εφαρμογής και του 2^{ου} Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης, επιλογή της Γενικής Γραμματείας Ισότητας ήταν να αναδείξει τις γυναίκες σε ομάδα στόχο, τόσο σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο. Η ΓΓΙ συμμετείχε, με τους αρμόδιους φορείς - Υπουργείο Εργασίας και Υπουργείο Γεωργίας - στον σχεδιασμό και τη χρηματοδότηση Εθνικών και Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων και Κοινοτικών Πρωτοβουλιών.

Οι γενικές κατηγορίες των προγραμμάτων που υλοποιούνται κατά την εξεταζόμενη χρονική περίοδο είναι οι ακόλουθες:

- Συνεχιζόμενη Κατάρτιση Αυτοαπασχολουμένων στον πρωτογενή τομέα
- Επαγγελματική Κατάρτιση και Προώθηση της Απασχόλησης Ανέργων

- Καταπολέμηση του Αποκλεισμού από την Αγορά Εργασίας
- Κοινωνική Πρωτοβουλία Απασχόληση - Άξονας NOW (New Opportunities for Women)

Στο πλαίσιο αυτών των προγραμμάτων υλοποιήθηκαν:

Δράσεις για αυτοαπασχολούμενες στον πρωτογενή τομέα (επαγγελματική κατάρτιση και επιδότηση για ανάπτυξη επαγγελματικών δραστηριοτήτων).

- ειδικές καταρτίσεις των αγροτισσών.
- ολοκληρωμένες παρεμβάσεις που περιλαμβάνουν πληροφόρηση, προκατάρτιση, κατάρτιση, παροχή Συνοδευτικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών και Προώθηση της Απασχόλησης.
- ολοκληρωμένα σχέδια παρέμβασης για την προώθηση των ίσων ευκαιριών μεταξύ γυναικών και αντρών στην απασχόληση, τη δημιουργία και βελτίωση δομών που παρέχουν υπηρεσίες συμβουλευτικής - προσανατολισμού και προκατάρτισης σε θέματα απασχόλησης, την επιδότηση νέων θέσεων εργασίας και την ενίσχυση για την ανάληψη επιχειρηματικής πρωτοβουλίας και δημιουργία συνεταιρισμών.

Τα προγράμματα και οι δράσεις που υλοποιήθηκαν την περίοδο 1996-1999 είχαν σαν αποτέλεσμα να μειωθούν οι ανισότητες μεταξύ γυναικών και αντρών στον τομέα της απασχόλησης με τη βελτίωση των επαγγελματικών δεξιοτήτων των γυναικών, να δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίας για τις αγρότισσες, να μειωθεί η ανεργία και να προωθηθεί η αυτοαπασχόληση και η επιχειρηματικότητα των αγροτισσών, να δημιουργηθούν νέοι συνεταιρισμοί και τέλος, να δημιουργηθούν νέες υποστηρικτικές δομές.

Τη χρονική περίοδο 1994-30/6/2000, στο πλαίσιο της παρεχόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης για Αυτοαπασχολούμενους στον Πρωτογενή Τομέα (Ε.Π. "Συνεχιζόμενη Επαγγελματική Κατάρτιση και Προώθηση της Απασχόλησης") σε σύνολο 111.245 ωφελουμένων, οι γυναίκες κατέχο-

υν το 46%, δηλαδή ωφελήθηκαν 50.771 γυναίκες (πίνακας 1).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1				
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ				
"ΣΥΝΕΧΙΖΟΜΕΝΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΚΑΙ ΠΡΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ"				
ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1994-30/6/2000				
ΥΠΟΠΡΟΓΡΑΜΜΑ / ΤΙΤΛΟΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ				
ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΔΡΕΣ	%	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	%
Υποπρόγραμμα αυτοαπασχολουμένων στον πρωτογενή τομέα				
111.245	60.474	54	50.771	46

Πηγή: Υπουργείο Εργασίας, Σύμβουλος διαχείρισης Ε.Π. Επεξεργασία: Γενική Γραμματεία Ισότητας

Τη χρονική περίοδο 1996-1997, στο πλαίσιο του Ε.Π. "Καταπολέμηση του Αποκλεισμού από την Αγορά Εργασίας" υλοποιήθηκαν προγράμματα ανέργων για την Ομάδα-στόχο "Ατομα ορεινών και απομακρυσμένων νησιωτικών περιοχών". Σε σύνολο 1.700 ωφελουμένων, οι γυναίκες κατέχουν το 57%, δηλαδή ωφελήθηκαν 965 γυναίκες (πίνακας 2).

Για τα προγράμματα που υλοποιήθηκαν το 1999 και των οποίων οι δράσεις ολοκληρώθηκαν το 2000, σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία, το ποσοστό των γυναικών που ωφελήθηκαν ανέρχεται σε 45%.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2				
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ				
"ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ"				
ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1996-1997				
ΥΠΟΠΡΟΓΡΑΜΜΑ / ΤΙΤΛΟΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ				
ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΔΡΕΣ	%	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	%
Υποπρόγραμμα 2/ Κατάρτιση αυτοαπασχολουμένων στον πρωτογενή τομέα				
1.700	735	43	965	57

Πηγή: Υπουργείο Εργασίας, Σύμβουλος διαχείρισης Ε.Π. Επεξεργασία: Γενική Γραμματεία Ισότητας

Β) Γεωργική Επαγγελματική Εκπαίδευση. Η Συμμετοχή των Αγροτισσών

Επίσημος φορέας για την παροχή γεωργικής επαγγελματικής εκπα-

ίδευσης είναι το Υπουργείο Γεωργίας.

Παράλληλα, όμως, επαγγελματική κατάρτιση και επιμόρφωση στον πρωτογενή τομέα προσφέρουν και άλλοι φορείς, είτε της Τοπικής Αυτοδιοίκησης είτε του Ιδιωτικού Τομέα (Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης – ΚΕΚ), κάνοντας χρήση εθνικών και κοινοτικών πόρων, σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο.

Η αγρότισσα συμμετέχει ισότιμα με τον αγρότη σε όλα τα προγράμματα του Υπουργείου, είτε αυτά αναφέρονται στη συνεχιζόμενη κατάρτιση των εργαζομένων στον πρωτογενή τομέα, είτε στον Κανονισμό 866/99 είτε στον προηγούμενο 950/97 και τώρα 1257/99, είτε στη Κοινοτική Πρωτοβουλία Leader, είτε στα προγράμματα αλιείας, προστασίας δασών, κ.λπ.

Το Υπουργείο Γεωργίας, με στόχο τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας και τον συντονισμό των δραστηριοτήτων που αναπτύσσονται στους τομείς της εκπαίδευσης, της κατάρτισης και της ενημέρωσης - πληροφόρησης του αγροτικού πληθυσμού και των κατοίκων της υπαίθρου, ίδρυσε το 1997 τον Οργανισμό Γεωργικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης Κατάρτισης Απασχόλησης (ΟΓΕΕΚΑ) "ΔΗΜΗΤΡΑ" (Ν. 2520/97), Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου που το εποπτεύει το Υπουργείο Γεωργίας.

Η παρεχόμενη Γεωργική Εκπαίδευση θα μπορούσε να σχηματοποιηθεί ως εξής:

1. Τεχνικές Επαγγελματικές σχολές ΠΕΣ). Από το 1998 οι ΤΕΣ μετατράπηκαν σε Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια Α' κύκλου τα οποία υπάγονται στον ΟΓΕΕΚΑ (Ν. 2640/98). Ανήκουν στη Β' βάρθμια Εκπαίδευση, είναι διετούς διάρκειας, φοιτούν σ' αυτές νέοι/ες ηλικίας 16-25 χρόνων απόφοιτοι/ες υποχρεωτικής εκπαίδευσης και υπάγονται στο Υπουργείο Γεωργίας. Στις περισσότερες ΤΕΣ/ΤΕΕ λειτουργούν οικοτροφεία για να διευκολύνεται η φοίτηση των εκπαιδευομένων από όλη τη χώρα.

2. Πρακτικά Γεωργικά Σχολεία. Πρόκειται για περιφερειακές υπηρεσίες του Υπουργείου Γεωργίας και έχουν ενταχθεί στις δραστηριότητες των ΚΕΓΕ.

3. Κέντρα Γεωργικής Εκπαίδευσης (ΚΕΓΕ). Σ' αυτά εφαρμόζεται το

πρόγραμμα της Συνεχιζόμενης Κατάρτισης.

Σημειώνουμε ότι τα προγράμματα κατάρτισης αυτοαπασχολουμένων στον πρωτογενή τομέα υλοποιούνται σε ετήσια βάση, σε όλη τη χώρα, στα ΚΕΓΕ ή σε άλλες εκπαιδευτικές δομές του Υπουργείου Γεωργίας.

- Το διάστημα 1995 -1999, σύμφωνα με τα στοιχεία του Υπουργείου Γεωργίας, η Δ/νση Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας πραγματοποίησε σε αγρότισσες 759 εκπαιδεύσεις επαγγελματικής κατάρτισης που αφορούσαν θέματα Αγροτουρισμού, (πρώην Κ. 950/97 και τώρα 1257/99) Οικοτεχνίας, Τεχνολογίας Τροφίμων, Γεωργικών Μηχανημάτων, Ενδυμασίας, Χρήσης Η/Υ, Οργάνωσης και Διοίκησης μικρών Επιχειρήσεων, Φροντίδα Παιδιών, Φροντίδα Ατόμων Τρίτης Ηλικίας. Συνολικά εκπαιδεύτηκαν 17.996 γυναίκες στα ΚΕΓΕ (Κέντρα Γεωργικής Εκπαίδευσης), ΠΓΣ (Πρακτικά Γεωργικά Σχολεία) και στους Δήμους όλης της χώρας (Πίνακας 3).
- Στις εκπαιδεύσεις που έγιναν από τη Δ/νση Γεωργικών Εφαρμογών το διάστημα 1997-1999 εκπαιδεύτηκαν 22.473 αγρότισσες σε θέματα φυτικής και ζωικής παραγωγής, ποιοτικής - ποσοτικής βελτίωσης της αγροτικής εφαρμογής ολοκληρωμένων προγραμμάτων προστασίας του φυτικού και ζωικού κεφαλαίου, θέματα ανάπτυξης και προστασίας των δασών, προστασίας και καταστολής δασικών πυρκαγιών, αναδάσωσης κατεστραμμένων δασικών περιοχών.
- Πραγματοποιήθηκαν επίσης εκπαιδεύσεις σε ειδικά θέματα που είναι απαραίτητα για να βελτιωθεί το αγροτικό εισόδημα. Τα θέματα περιλάμβαναν την οργάνωση -διαχείριση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και τη λογιστική παρακολούθησή τους, τη σωστή μεταποίηση - τυποποίηση - εμπορία των αγροτικών προϊόντων, τη διαδικασία ένταξης των γεωργικών εκμεταλλεύσεων στο καθεστώς των εθνικών και κοινοτικών επιδοτήσεων, την αλλαγή των συνθηκών της αγροτικής παραγωγής από την εφαρμογή της ΚΑΠ, GATT και την ισότητα των δύο φύλων. Τέλος, υπήρξαν και

εκπαιδεύσεις που απευθύνθηκαν σε νέους/νέες αγρότες/ισσες ή σε αγρότες/ισσες ενταγμένους/ες σε κάποιον Κοινοτικό Κανονισμό.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3				
ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΕΞΩΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ				
ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΑΓΡΟΤΙΣΣΩΝ ΑΝΑ ΘΕΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ*				
ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1995-1999				
A/A	ΘΕΜΑ	ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΙΣ	ΑΤΟΜΑ	%
1	ΟΙΚΟΤΕΧΝΙΑ	329	7.739	43.3
2	ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ	173	4.300	22.8
3	ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΤΡΟΦΙΜΩΝ	136	3.118	17.9
4	ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	107	2.449	14.1
5	ΧΡΗΣΗ Η/Υ	5	109	0.7
6	ΔΙΟΙΚΗΣΗ – ΟΡΓ. ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	3	62	0.4
7	ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΑΤΟΜΩΝ 3 ^{ης} ΗΛΙΚΙΑΣ	3	59	0.4
8	ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΠΑΙΔΙΩΝ	1	25	0.1
9	ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΑ	2	65	0.3
	<u>ΣΥΝΟΛΟ</u>	735	17.307	100

Πηγή: Υπουργείο Γεωργίας, Διεύθυνση Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας.

*Τα προγράμματα υλοποιήθηκαν στο πλαίσιο του προγράμματος "Συνεχιζόμενη κατάρτιση εργαζομένων στον πρωτογενή τομέα".

- Το Υπουργείο Γεωργίας, επιδιώκοντας να συμπληρώσει το εισόδημα των αγροτικών οικογενειών, να δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας, να συγκρατήσει τον αγροτικό πληθυσμό στην ύπαιθρο, να ενθαρρύνει τις γυναίκες στη δημιουργία εισοδήματος και τη βελτίωση της θέσης τους στην τοπική κοινωνία:
 - α. Οργάνωσε εργαστήρια οικογενειακής ή συνεταιριστικής μορφής με στόχο την ίδρυση και λειτουργία αγροβιοτεχνιών βάσει της ισχύουσας Νομοθεσίας για την παραγωγή, τυποποίηση, εμ-

πορία ποιοτικών παραδοσιακών προϊόντων που θα είναι ασφαλή για τον καταναλωτή στα πλαίσια του Καν. 950/97.

β. Ίδρυσε εργαστήρια παραγωγής προϊόντων οικοτεχνίας (ξυλογλυπτική, υφαντική, κεραμική κ.λπ.) στα πλαίσια του Καν. 950/97.

Γ) Η Πανελλήνια Συνομοσπονδία Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών (ΠΑΣΕΓΕΣ)

Η ΠΑΣΕΓΕΣ, μέσα από το Κέντρο Επαγγελματικής Κατάρτισης που λειτουργεί από το 1995 και με παραρτήματα σε όλη τη χώρα, παρέχει εκπαίδευση σε τομείς που σχετίζονται με τον πρωτογενή τομέα.

Το διάστημα 1996-1999 υλοποίησε 140 προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης στα οποία συμμετείχαν 2.000 γυναίκες (ποσοστό 65%). Παράλληλα υλοποιήθηκαν δράσεις πληροφόρησης και ευαισθητοποίησης του αγροτικού πληθυσμού, πολλές από τις οποίες αφορούσαν ειδικά θέματα αγροτισσών και Γυναικείων Συνεταιρισμών.

1.2.3 Επιδοτήσεις

1. Πρόγραμμα "ΝΕΟΙ ΑΓΡΟΤΕΣ" (Νόμος 2590/97 - Καν. ΕΕ 950/97). Το πρόγραμμα παρέχει κίνητρα και οικονομικές ενισχύσεις στους νεοεισερχόμενους νέους/νέες αγρότες/ισσες. Την πρώτη περίοδο εφαρμογής του προγράμματος (1994 -1999) εντάχθηκαν στο πρόγραμμα 12.665 νέοι αγρότες.

2. Πρόγραμμα Αγροτουριστικών, Αγροβιοτεχνικών Δραστηριοτήτων (Καν. Ε.Ε. 950/97), του Υπουργείου Γεωργίας. Το πρόγραμμα ενισχύει τους/τις γεωργούς ώστε να πραγματοποιήσουν Αγροτουριστικές, Αγροβιοτεχνικές Δραστηριότητες στη γεωργική τους εκμετάλλευση με στόχο να αυξηθεί το οικογενειακό τους εισόδημα και να αναπτυχθούν οι ορεινές και μειονεκτικές περιοχές. Από το πρόγραμμα μπορούν να ωφεληθούν και γυναίκες γεωργοί, εφόσον πληρούν τους όρους του δικαιούχου.

3. Πρόγραμμα επιχορήγησης Νέων Ελεύθερων Επαγγελματιών (ΝΕ-

Ε) του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ). Από το πρόγραμμα αυτό μπορούν να ωφεληθούν και νέες αγρότισσες. Τα οικονομικά κίνητρα που δίνονται ανέρχονται από 1.660.000 δρχ. έως 4.800.000, ανάλογα με την κατηγορία του ανέργου, την περιοχή που δημιουργεί την επιχείρηση και το φύλο. Οι γυναίκες επαγγελματίες επιχορηγούνται με ένα επιπλέον ποσό των 300.000 δρχ.

4. Ο ΟΑΕΔ, μέσω της Υπηρεσίας Ειδικών Κοινωνικών Ομάδων και στο πλαίσιο υλοποίησης της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας Απασχόληση - Άξονας NOW, βοηθά, με την επιχορήγηση του ποσού των 2.800.000 δρχ., στη δημιουργία και στήριξη των γυναικείων επιχειρήσεων (ατομική ή συνεταιριστική επιχείρηση). Στο πρόγραμμα αυτό εντάσσονται γυναίκες που έχουν καταρτιστεί, στο πλαίσιο της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας Απασχόληση - Άξονας NOW από άλλους φορείς, (πιστοποιημένα Κέντρα Επαγγελματικής κατάρτισης) και στη συνέχεια δημιουργούν δική τους επιχείρηση. Στο πρόγραμμα αυτοαπασχόλησης, η διάρκεια της επιχορήγησης είναι 12 μήνες. Σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία για το 1999, 170 γυναίκες δημιούργησαν τις δικές τους επιχειρήσεις, μεταξύ των οποίων και 10 Συνεταιρισμούς (στη Σύρο, τη Νάξο, τον Βόλο, τη Ζαγορά κ.λπ.).

1.2.4 Γυναικείοι Συνεταιρισμοί

Στον ελληνικό αγροτικό χώρο τη δεκαετία του '90, το γυναικείο συνεταιριστικό κίνημα γνωρίζει νέα άνθιση, με κορύφωση το 1999 (βλέπε την 4^η και 5^η εθνική έκθεση της Ελλάδας 1994-2000). Οι γυναικείοι συνεταιρισμοί εμπνέουν ως μοντέλο τις γυναίκες αλλά και τις Περιφέρειες, τις Νομαρχίες και τις Τοπικές Αυτοδιοικήσεις σε όλη την Ελλάδα που βλέπουν στους γυναικείους συνεταιρισμούς ένα εργαλείο τοπικής Ανάπτυξης και ενεργοποίησης του γυναικείου πληθυσμού.

Η πλειονότητα των συνεταιρισμών είναι αγροτικοί και ο λόγος θα πρέπει να είναι μάλλον τα φορολογικά κυρίως κίνητρα που προβλέπει ο Νόμος περί αγροτικών Συνεταιριστικών Οργανώσεων αλλά και το γεγονός ότι οι αγροτικοί συνεταιρισμοί παρακολουθούνται και υποστηρίζονται από

το Υπουργείο Γεωργίας, τη Γενική Γραμματεία Ισότητας, την ΠΑΣΕΓΕΣ και πρόσφατα από την Ένωση Αγροτουριστικών, Βιοτεχνικών Συνεταιρισμών Ελλάδος.

Σήμερα, σύμφωνα με τα στοιχεία της καταγραφής και Έρευνας "Για την αποτύπωση της εικόνας των γυναικείων Συνεταιρισμών" (πραγματοποιήθηκε από την ΓΓΙ, την ΠΑΣΕΓΕΣ και το Υπουργείο Γεωργίας) υφίστανται τυπικά εβδομήντα γυναικείοι συνεταιρισμοί, από τους οποίους ενεργοί είναι περίπου οι πενήντα και αριθμούν περίπου 2.015 μέλη. Από την επεξεργασία των στοιχείων προκύπτει ότι ένα ποσοστό 18% είναι μικτοί συνεταιρισμοί, αν και σε όλα τα Δ.Σ. (με εξαίρεση ένα) την πλειοψηφία τη διαθέτουν γυναίκες.

Οι συνεταιρισμοί αυτοί εδρεύουν σε χωριά και κωμοπόλεις της υπαίθρου και καλύπτουν το σύνολο σχεδόν των περιφερειών της ηπειρωτικής και νησιωτικής Ελλάδας.

Από τους ενεργούς συνεταιρισμούς, δέκα έχουν κύριο τομέα δραστηριότητας τον τουρισμό (καταλύματα). Οι υπόλοιποι είναι παραγωγικοί, δηλαδή παράγουν είδη διατροφής (γλυκά, μαρμελάδες, παραδοσιακά ζυμαρικά, τουρσιά κ.λπ.) και είδη παραδοσιακής χειροτεχνίας και λαϊκής τέχνης (υφαντά, παραδοσιακές στολές, κεντήματα κ.λπ.). Αρκετοί συνεταιρισμοί –περίπου 23– διαθέτουν και πωλητήριο των προϊόντων τους, ενώ, σε μικρό βαθμό και σε περιοχές με περιορισμένη τουριστική κίνηση, τα πωλητήρια αποτελούν και εργαστήρια.

Τα μέλη των συνεταιρισμών συμμετέχουν, με αυξητική τάση, σε εκπαιδευτικά προγράμματα σχετικά με τις δραστηριότητες του συνεταιρισμού. Όσο για την παρεχόμενη κατάρτιση, μεγάλο ποσοστό πιστεύει ότι είναι ελλιπής, και θα επιθυμούσε τα αντικείμενα κατάρτισης να είναι περισσότερο προσαρμοσμένα στις ανάγκες και τις δραστηριότητες του συνεταιρισμού.

Αν και η έλλειψη κεφαλαίων είναι συχνά ένα σημαντικό πρόβλημα για την ανάπτυξη των συνεταιρισμών, εντούτοις, σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας, είναι πολύ μικρό το ποσοστό των συν/σμών που έχουν χρησιμοποίησει δάνεια για επενδύσεις ή κεφάλαια κίνησης. Αιτία πρέπει να

είναι και το μέγεθος της επιχείρησης αλλά και η συντηρητική ως προς αυτό το θέμα νοοτροπία των γυναικών, που δεν θέλουν "μπλεξίματα", όπως χαρακτηριστικά δηλώνουν, με τις Τράπεζες.

Η λειτουργία των συνεταιρισμών δεν γίνεται χωρίς προβλήματα. Οι γυναίκες -μέλη, εκτός από τα προβλήματα που είχαν να αντιμετωπίσουν ώσπου να καθιερωθούν οι συνεταιρισμοί στις τοπικές κοινωνίες και να γίνουν αποδεκτοί στην πορεία αντιμετώπισαν πρακτικά και λειτουργικά προβλήματα.

1.2.5 Κοινωνική Υποδομή

Τα μέτρα που έχουν ληφθεί και τα δημόσια έργα που έχουν υλοποιηθεί κατά την εξεταζόμενη περίοδο έχουν βοηθήσει να βελτιωθούν σημαντικά οι συνθήκες διαβίωσης του αγροτικού πληθυσμού.

Η βελτίωση του επαρχιακού οδικού δικτύου, ο εκσυγχρονισμός των μέσων μαζικής μεταφοράς, η ηλεκτροδότηση και η ύδρευση όλων των περιοχών της χώρας και η εύκολη πρόσβαση σε πολλαπλές υπηρεσίες υγείας και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης αποτελούν θετικά στοιχεία στην εκτίμηση του επιπέδου διαβίωσης.

Παράλληλα:

- Στις αγροτικές περιοχές, εκτός από τους κρατικούς και ιδιωτικούς βρεφονηπιακούς σταθμούς, ένα μέρος των αναγκών το καλύπτουν και οι παιδικοί σταθμοί που οργανώνει το ΠΙΚΠΑ και ο ΕΟΠ.
- Η Διεύθυνση Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας του Υπουργείου Γεωργίας προσπαθεί να λύνει τα προβλήματα που παρουσιάζονται σε περιόδους έντασης των γεωργικών εργασιών με τη λειτουργία προσωρινών, εποχιακών παιδικών σταθμών διάρκειας 1-3 μηνών σε αγροτικές περιοχές όπου δεν λειτουργούν παιδικοί σταθμοί.
- Η λειτουργία 222 βρεφονηπιακών, παιδικών σταθμών και Κέντρων Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών (ΚΔΑΠ) στους Δήμους

και στις Κοινότητες της χώρας που δρομολογήθηκε από το 1999 καλύπτει και τις ανάγκες των αγροτισσών.

- Οι 191 Μονάδες Κοινωνικής Μέριμνας για την Τρίτη Ηλικία που δημιουργούνται σε όλη τη χώρα - πολλές από αυτές είναι ήδη σε λειτουργία – ελευθερώνουν σημαντικό χρόνο για την αγρότισσα η οποία έχει όλο το βάρος της οικογενειακής φροντίδας.
- Με τη συνεργασία της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και του Υπουργείου Υγείας είναι σε εξέλιξη ένα πρόγραμμα υποβοήθησης των γυναικών "Βοήθεια στο Σπίτι".
- Σε ό,τι αφορά τον Οικογενειακό Προγραμματισμό, επειδή τα περισσότερα Κέντρα λειτουργούν σε αστικές περιοχές, είναι δύσκολη η πρόσβαση των αγροτισσών. Έτσι, η ενημέρωση καλύπτεται από κινητές μονάδες και από συνεργεία κρατικών και ιδιωτικών μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, φορέων υγειονομικής περίθαλψης και ενημέρωσης.

1.2.6 Δομές Στήριξης και Πληροφόρησης

A) Η Γενική Γραμματεία Ισότητας

Η Γενική Γραμματεία Ισότητας (ΓΓΙ), στα πλαίσια της προσπάθειας για στήριξη και ένταξη των αγροτισσών στην παραγωγή ώστε να βελτιωθεί η θέση τους στην τοπική κοινωνία και να δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίας,

- παρέχει νομική ενημέρωση στις γυναίκες-μέλη των υπό σύσταση Συνεταιρισμών, αλλά και κατά τη λειτουργία τους.
- συμμετέχει σε συνεργασία με το Υπουργείο Εργασίας και τον ΟΑΕΔ στη διαμόρφωση των προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης και επιδότησης γυναικών.
- συνδιοργανώνει με άλλους αρμόδιους φορείς ημερίδες σ' όλη την Ελλάδα για να ενημερωθεί και να ευαισθητοποιηθεί το κοινό.
- παρεμβαίνει σε άλλους φορείς, όπου αυτό κρίνεται απαραίτητο για την υποστήριξη των αιτημάτων των αγροτισσών.

Παράλληλα, η διάχυση της πληροφόρησης και η συμβουλευτική στήριξη των αγροτισσών πραγματοποιείται μέσα από ένα ευρύ πλέγμα δομών του κρατικού και ιδιωτικού τομέα που έχουν δημιουργηθεί με εθνικούς και κοινοτικούς πόρους. Οι δομές που μέχρι σήμερα έχουν δημιουργηθεί και παρέχουν και στις γυναίκες της υπαίθρου μια σειρά ολοκληρωμένων υπηρεσιών εντάσσονται στις παρακάτω κατηγορίες:

- Γραφεία Ισότητας, στις Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις και τα Περιφερειακά Κέντρα Ισότητας.
- Κέντρα πληροφόρησης και έρευνας για την απασχόληση.
- Κέντρα συμβουλευτικής και υποστήριξης γυναικών.
- Κέντρα στήριξης της γυναικείας επιχειρηματικότητας.

B) Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ) - ΓΓΙ

Στα πλαίσια του Κέντρου Ερευνών για θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ), λειτουργούν η Μονάδα Πληροφόρησης και Συμβουλευτικής Γυναικών σε θέματα Απασχόλησης και Επαγγελματικής Κατάρτισης καθώς και οι Μονάδες Παρέμβασης σε Εθνικό Επίπεδο - σε Πάτρα, Θεσσαλονίκη, Βόλο και Ηράκλειο, (εντός του 2000 αναμένεται και η λειτουργία Κινητών Μονάδων).

Οι Μονάδες παρέχουν πληροφόρηση για ειδικά προγράμματα ενίσχυσης της γυναικείας επιχειρηματικότητας καθώς επίσης ατομική και ομαδική συμβουλευτική στήριξη.

Ο κύκλος της συμβουλευτικής στήριξης στο επιχειρηματικό σχέδιο ολοκληρώνεται με τη χορήγηση βεβαίωσης που βοηθά τις γυναίκες να ενταχθούν στο πρόγραμμα Επιχορήγησης Νέων Ελεύθερων Επαγγελματιών του ΟΑΕΔ. Ενδεικτικά, για το 1999 αναφέρουμε την επιδότηση τριών γυναικείων συνεταιρισμών παραγωγής παραδοσιακών προϊόντων, στον Άγιο Αντώνιο Θεσσαλονίκης, στον Μεσότοπο και στον Ανώματο Μυτιλήνης.

Τα θέματα που αφορούν τη νομική και συμβουλευτική στήριξη των γυναικών της υπαίθρου και των αγροτισσών είναι ειδικότερα τα εξής:

- αυτοαπασχόληση - δημιουργία επιχειρήσεων
- δημιουργία γυναικείων συνεταιρισμών με αντικείμενο τον τουρισμό, τη χειροτεχνία, την παραγωγή και τυποποίηση προϊόντων, κ.α.
- κοινωνική ασφάλιση
- θεσμικό και νομικό πλαίσιο που αφορά τις διατάξεις για την ενίσχυση της γυναικείας επιχειρηματικότητας, επενδυτικών κινήτρων και τη νομοθεσία περί συνεταιρισμών
- ευρωπαϊκά προγράμματα

Γ) Το Υπουργείο Γεωργίας

- Η ενημέρωση των αγροτισσών στην περιφέρεια παρέχεται από τις Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις Γεωργικής Ανάπτυξης - Γραφείο Οργάνωσης και Διαχείρισης Γεωργικών Εκμεταλλεύσεων και το Γραφείο Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας,
- Επίσης, το 1999 ξεκίνησε η λειτουργία Γραφείων Αγροτικής Ανάπτυξης με στόχο να καλυφθούν όλοι οι αγροτικοί Καποδιστριακοί Δήμοι της χώρας.
- Παράλληλα, προχωρά η ίδρυση Γραφείων Νέων Αγροτών/ισσών σε όλους τους Καποδιστριακούς Δήμους προκειμένου να διευκολύνουν την ένταξη των νέων αγροτών/ισσών στα εθνικά και κοινοτικά προγράμματα.

CARREFOUR – Σταυροδρόμι Αγροτικής Ανάπτυξης, Πληροφόρησης και Κινητοποίησης

Τα CARREFOUR, που είναι το Δίκτυο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τον αγροτικό χώρο, συμβάλλουν στην αμφίδρομη ενημέρωση του πληθυσμού των αγροτικών περιοχών και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και στην ανταλλαγή πληροφοριών και εμπειριών μεταξύ των περιοχών της Ένωσης.

Στην Ελλάδα λειτουργούν πέντε CARREFOUR, σε Μακεδονία, Ήπειρο, Θεσσαλία, Δυτική Ελλάδα και Κρήτη.

Η πρόσβαση των γυναικών των αγροτικών περιοχών προς τις υπηρεσίες που παρέχουν τα CARREFOUR είναι ελεύθερη και μπορούν εύκολα να ενημερωθούν για θέματα που τις αφορούν.

Το 1999 πραγματοποιήθηκε στη Θεσσαλονίκη, από το CARREFOUR Μακεδονίας, η συνάντηση οκτώ ευρωπαϊκών CARREFOUR με θέμα:

"Ίσες ευκαιρίες μεταξύ αντρών και γυναικών στην Ευρωπαϊκή Ύπαιθρο".

Παράλληλα, στο πλαίσιο της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας Απασχόληση - Άξονας NOW με τη συγχρηματοδότηση της Γενικής Γραμματείας Ισότητας έχουν δημιουργηθεί κέντρα πληροφόρησης και δίκτυα για την ενημέρωση των αγροτισσών.

Ενδεικτικά αναφέρουμε το:

ARTISTI NET γραφείο που λειτουργεί στο Εκπαιδευτικό Κέντρο της Αγροτικής Τράπεζας στην Αθήνα, με σκοπό τη στήριξη της γυναικείας επιχειρηματικότητας στην ελληνική ύπαιθρο. Το γραφείο ARTISTI NET είναι ένα κέντρο που δικτυώνει τους αγροτουριστικούς συνεταιρισμούς και στηρίζει τη γυναικεία επιχειρηματικότητα στη Ρόδο ενώ και στο Νότιο Αιγαίο λειτουργεί το αντίστοιχο Κέντρο Καλλιπάτειρα.

DIONI, DIONI INTRA NET. Λειτουργούν 10 Κέντρα Ισότητας, Πληροφόρησης Επιχειρηματικού Προσανατολισμού, σε 10 περιοχές της Ηπείρου καθώς και τηλεματικό δίκτυο και Τράπεζα πληροφοριών. Ένας κύριος στόχος είναι να προωθηθούν οι γυναίκες στον αγροτουριστικό και πολιτιστικό τουρισμό καθώς και να δημιουργηθεί φιλικό χρηματοπιστωτικό σύστημα και πιστωτικός μηχανισμός γι' αυτές.

2. ΣΤΟΧΟΣ 2: Προώθηση της ίσης συμμετοχής και εκπροσώπησης στον πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό τομέα.

Γενικά ο στόχος αυτός περιλαμβάνει νομοθετικές ρυθμίσεις για την καθιέρωση ποσοτώσεων, δράσεις και ενέργειες με σκοπό την προώθηση των γυναικών στα κέντρα λήψης πολιτικών και οικονομικών αποφάσεων, στα όργανα διοίκησης του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα, στα συνδικαλιστικά όργανα και τους επαγγελματικούς φορείς.

2.1 ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΑ ΚΕΝΤΡΑ ΛΗΨΗΣ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ (Κ.Λ.Α.)

2.1.1 Γυναίκες στην πολιτική και δημόσια ζωή της χώρας

Στην Ελλάδα παρ' όλες τις συνταγματικές και τις νομοθετικές κατοχυρώσεις των δικαιωμάτων των γυναικών υπάρχει ανισότητα στην παρουσία των δύο φύλων στα Κέντρα Λήψης Αποφάσεων (Κ.Λ.Α.) τόσο στην πολιτική όσο και στην δημόσια ζωή της χώρας σε κεντρικό και περιφερειακό επίπεδο (βλέπε πίνακες ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΟΣ ΙΙΙ). Η συμμετοχή των γυναικών σε ανώτερες θέσεις στην κυβέρνηση, στο συνδικαλισμό, στις επαγγελματικές ενώσεις, στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα είναι ανεπαρκής παρόλο που διαχρονικά έχει σημειωθεί κάποια πρόοδος. Να σημειωθεί ότι έως και το 1974 ο χώρος της πολιτικής αποτελούσε αποκλειστική σχεδόν σφαίρα δράσης των ανδρών. Μετά την πτώση της δικτατορίας οι γυναίκες άρχισαν να συμμετέχουν περισσότερο ενεργά στα κόμματα και γενικά στην πολιτική. Σ' αυτή την εξέλιξη συνετέλεσε η επαναδραστηριοποίηση του γυναικείου κινήματος.

Από τα προηγούμενα γίνεται αντιληπτό ότι οι γυναίκες απουσιάζουν την κρίσιμη ώρα των αποφάσεων συμμετέχοντας με ποσοστά κάτω του 10% στο Εθνικό Κοινοβούλιο και την Τοπική Αυτοδιοίκηση.²¹ Αυτή η υ-

²¹ Βλέπε πίνακες ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΟΣ ΙΙΙ.

ποεκπροσώπηση στα Κ.Λ.Α. οφείλεται σε πολλούς παράγοντες²² αλλά κυρίως μπορεί να αποδοθεί στον άνισο καταμερισμό των ευθυνών μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον. Οι σύγχρονες γυναίκες καλούνται να ανταποκριθούν σε πολλαπλούς ρόλους ενώ η παραδοσιακή αντίληψη που κυριαρχεί δεν επιτρέπει στις γυναίκες να εναρμονίσουν εύκολα τις οικογενειακές και τις επαγγελματικές υποχρεώσεις τους. Επιπλέον οι άντρες στην Ελλάδα δεν έχουν αποδεχτεί πλήρως την ευθύνη τους να συμμετέχουν και να μοιράζονται τις υποχρεώσεις της οικογενειακής ζωής.

2.1.2 Λόγοι ανάγκης αύξησης της συμμετοχής των γυναικών στα

Κ.Λ.Α.

Πολλοί συγκλίνουν στην άποψη ότι η πολιτική παραμένει το πιο αυθεντικό οχυρό της πατριαρχίας. Σύμφωνα με την έκθεση της επιτροπής του Ευρωκοινοβουλίου για τα δικαιώματα της γυναίκας (27.1.94) βασικά επιχειρήματα που απαντούν στο γιατί περισσότερες γυναίκες στην πολιτική είναι τα εξής:

- Μία από τις βασικές αρχές των δημοκρατικών συστημάτων είναι ότι οι πολίτες πρέπει να μπορούν να ασκούν επιρροή στη λήψη των αποφάσεων που τους αφορούν με βάση την ισότητα και ότι τα όργανα λήψης αποφάσεων πρέπει να είναι προσιτά σε όλους τους πολίτες. Αυτό όμως δεν συμβαίνει όταν το 50% της ανθρωπότητας που αποτελούν οι γυναίκες, εκπροσωπείται συστηματικά σε μικρότερο βαθμό με αποτέλεσμα να μη λαμβάνονται πλήρως υπόψη τα συμφέροντα και οι ανάγκες του συνόλου του πληθυσμού.
- Το έλλειμμα δημοκρατίας που αφορά τις γυναίκες αναδεικνύει την αδυναμία ενός συστήματος που, παρά τη θέσπιση της ισονομίας και της καθολικής ψήφου, αποκλείει από την πλήρη ιδιό-

²² Βλέπε "Έκθεση της Επιτροπής του Ευρωκοινοβουλίου για τα δικαιώματα της γυναίκας σχετικά με τη συμμετοχή των γυναικών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων" (27.1.94).

τητα του πολίτη το μισό πληθυσμό.

- Η ανεπαρκής εκπροσώπηση των γυναικών αποτελεί επίσης κίνδυνο για τη νομιμότητα των αποφάσεων εφόσον αυξάνει την απόσταση μεταξύ εκείνων που λαμβάνουν τις αποφάσεις και των πολιτών, κυρίως δε των γυναικών.
- Αποτελεί σημαντική απώλεια ανθρώπινου δυναμικού για κάθε κοινωνία εάν αφήνει αναξιοποίητα τα προσόντα του μισού της πληθυσμού.
- Μια ισόρροπη συμμετοχή γυναικών και αντρών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων ενδέχεται να συμβάλλει στη διαμόρφωση αντιλήψεων, αξιών και συμπεριφορών που θα στοχεύουν σε έναν κόσμο δικαιότερο και πιο ισορροπημένο για τις γυναίκες και τους άντρες.

2.1.3 Θετικές ενέργειες και μέτρα

Στα πλαίσια της προσπάθειας για ισόρροπη συμμετοχή αντρών και γυναικών στα Κ.Λ.Α. ψηφίστηκε ρύθμιση (Ν. 2839/12-9-00, άρθρο 6, παρ. 1) για τη συμμετοχή κατά το 1/3 των γυναικών στα υπηρεσιακά συμβούλια και στα συλλογικά όργανα των δημόσιων οργανισμών και των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Το ΚΕΘΙ (Κέντρο Έρευνας για θέματα Ισότητας) που εποπτεύεται από τη Γενική Γραμματεία Ισότητας προγραμματίζει εκπόνηση μελέτης επισκόπησης για τα ζητήματα φύλου στα Κέντρα Λήψης Αποφάσεων.

Το ΚΕΘΙ, ως Ελληνικός Εταίρος συμμετέχει στο Πρόγραμμα Ευρωπαϊκή Βάση Δεδομένων για τη συμμετοχή των γυναικών στα Κέντρα Λήψης Αποφάσεων το οποίο πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του 4^{ου} Ευρωπαϊκού Μεσοπρόθεσμου Προγράμματος το 1997 και στοχεύει στη συλλογή στοιχείων από εκλογές που διεξάγονται σε χώρες της Ευρώπης, από τα πολιτικά κόμματα, τα Κοινοβούλια κ.λπ. Οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να επισκεπτονται τη βάση μέσω Internet στη διεύθυνση: www.db-decision.de.

Τον Μάρτιο του 2000 η Γενική Γραμματεία Ισότητας σε συνεργασία

με το ΚΕΘΙ κυκλοφόρησε τιμητική έκδοση που συμπεριλαμβάνει όλες τις γυναίκες βουλευτίνες οι οποίες τίμησαν με την παρουσία τους και τη δράση τους το Ελληνικό Κοινοβούλιο από το 1952 που αναδείχτηκε η πρώτη βουλευτής γυναίκα μέχρι σήμερα.

Η Γενική Γραμματεία Ισότητας σε συνεργασία με το ΚΕΘΙ και τα συναρμόδια Υπουργεία δημιούργησε τα Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών και προώθησε τη δημιουργία του ολόημερου νηπιαγωγείου, θεσμού που λειτουργεί ήδη και επεκτείνεται διαρκώς σε όλη τη χώρα. Σκοπός είναι να μπορέσουν οι γυναίκες να συνδυάσουν καλύτερα τις οικογενειακές και επαγγελματικές υποχρεώσεις τους και να διευκολυνθούν ώστε να συμμετέχουν στους πολιτικούς θεσμούς της χώρας.

Για τη δημιουργία προϋποθέσεων ώστε να γίνει μαζικότερη και ουσιαστικότερη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική και δημόσια ζωή της χώρας μας η Γενική Γραμματεία Ισότητας συνεργάζεται με τις Γυναικείες Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, Σωματεία, Ομάδες και τα γυναικεία τμήματα των κομμάτων.

Οι συνεργασίες που έχει αναπτύξει έως τώρα γι' αυτό το σκοπό αφορούν τα παρακάτω:

1. Πολιτικός Σύνδεσμος Γυναικών

Ιδρύθηκε τον Ιούνιο του 1998 προκειμένου να αναδειχθεί ο σύγχρονος ρόλος των γυναικών και να ενισχυθεί η συμμετοχή και η εκλογιμότητά τους στα αιρετά όργανα και σε όλα τα Κέντρα Λήψης Αποφάσεων.

Στις 35 Εκλογές Οκτωβρίου 1998

για την ανάδειξη αιρετών οργάνων Τοπικής Αυτοδιοίκησης, πραγματοποιήθηκαν εκδηλώσεις υποστήριξης υποψηφίων γυναικών, έκδοση έντυπου υλικού, περιοδικές, κ.λ.π. για την ενίσχυση των υποψηφίων γυναικών.

Στις Ευρωεκλογές 1999 πραγματοποιήθηκαν τα παρακάτω:

- Παραγωγή τηλεοπτικού spot και ραδιοφωνικών μηνυμάτων τα οποία μεταδόθηκαν ως κοινωνικά μηνύματα

- Συνεντεύξεις Τύπου με στόχο την ενημέρωση της κοινής γνώμης για τις απόψεις και τις σχετικές θετικές δράσεις του Συνδέσμου αλλά και για τις παραλήψεις των κομμάτων
- Έκδοση ενημερωτικού φυλλαδίου

Οι δράσεις αυτές χρηματοδοτήθηκαν μέσω προγράμματος από τη DGX της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Γενικής Γραμματείας Ισότητας.

Στις Εθνικές Εκλογές 2000 έγιναν τα ακόλουθα:

- Προεκλογικό φυλλάδιο και ραδιοφωνικό μήνυμα του Πολιτικού Συνδέσμου Γυναικών για την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του εκλογικού σώματος για την ενίσχυση των υποψηφίων γυναικών, όλων των πολιτικών κομμάτων και την ανάδειξη τους στα βουλευτικά έδρανα.

2. Πανελλήνιο Δίκτυο Αιρετών Γυναικών στην Τοπική Αυτοδιοίκηση

Μέλη του είναι γυναίκες από όλη την Ελλάδα, αιρετές στις διάφορες βαθμίδες της Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Νομαρχίες, Δήμους, Κοινότητες, Διαμερίσματα Δήμων).

Στοχεύει στη στήριξη των γυναικών και την ευρύτερη συμμετοχή τους στα κοινά και τα Κέντρα Λήψης Αποφάσεων.

Έχει ξεκινήσει τη συλλογή στοιχείων για έρευνα καταγραφής με αναλυτικά χαρακτηριστικά του αιρετού γυναικείου δυναμικού στην Τοπική Αυτοδιοίκηση (τετραετία 1998 - 2002).

3. Ευρωπαϊκό Λόμπυ Γυναικών

Συγκροτήθηκε το 1990 και περιλαμβάνει περισσότερες από 2.700 οργανώσεις. Σαράντα δύο από αυτές είναι μέλη του Ελληνικού Τμήματος. Ειδικότερα στο θέμα της συμμετοχής των γυναικών στα Κέντρα Λήψης Αποφάσεων έχει ενεργό δράση σε όλες τις δραστηριότητες που πραγματοποιεί ο Πολιτικός Σύνδεσμος Γυναικών, το Δίκτυο Αιρετών Γυναικών και το Κέντρο Ερευνών για τις Γυναίκες της Μεσογείου (ΚΕΓΜΕ). Στις τελευταίες

ευρωεκλογές του 1999 το Ελληνικό Τμήμα κάλεσε όλες τις Γυναικείες Οργανώσεις και τους αρμόδιους φορείς για να υπερψηφίσουν γυναίκες ευρωβουλευτές.

4. ΚΕΓΜΕ (Κέντρο Ερευνών για τις Γυναίκες της Μεσογείου, 1995 -1999).

Κατά την περίοδο 1995 -1999 το ΚΕΓΜΕ ανέπτυξε πολλαπλές δραστηριότητες για την προώθηση των γυναικείων θεμάτων.

Όσον αφορά το θέμα "Γυναίκες στα κέντρα λήψης αποφάσεων" το ΚΕΓΜΕ διοργάνωσε τις εξής εκδηλώσεις:

- 1996 Επταήμερο σεμινάριο στη Μόσχα 17-21 Απριλίου 1996. Το σεμινάριο ήταν μία από τις δραστηριότητες του διακρατικού Προγράμματος "Establishing and monitoring women's rights in Russia" στα πλαίσια του προγράμματος PHARE DEMOCRACY της Ε.Ε. Στο διακρατικό Πρόγραμμα συνεργάστηκαν το ΚΕΓΜΕ και η Ιταλική οργάνωση AIDoS. Χρηματοδότες του Προγράμματος ήταν η Ε.Ε. και η United Nations Population Fund, UNFPA.
- 1998-2000 Στα πλαίσια του αναπτυξιακού Προγράμματος για τις γυναίκες της Uganda το οποίο υλοποιείται από το ΚΕΓΜΕ σε συνεργασία με την τοπική οργάνωση Uganda Women Tree Planting Movement (UWTPM), δώδεκα επταήμερα εκπαιδευτικά σεμινάρια οργανώθηκαν που ασχολήθηκαν με τα δικαιώματα των γυναικών με έμφαση Γυναίκες στα κέντρα λήψης αποφάσεων. Το πρόγραμμα χρηματοδοτείται από την Ε.Ε., United Nations Population Fund, UNFPA, το Υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδος, και την Τράπεζα Μακεδονίας - Θράκης.
- 1997 17-19 Μαΐου στο Ευρωπαϊκό Συνέδριο "Women, Citizenship and Equal Rights" που διοργανώθηκε στο Βερολίνο, το ΚΕΓΜΕ παρουσίασε τη "θέση της Ελληνίδας στην πολιτική".
- 1998 Ημερίδα ευαισθητοποίησης στις 2 Ιουνίου σε συνεργασία με

το Ευρωπαϊκό Λόμπυ Γυναικών με θέμα: "Ευρωεκλογές 1999, οι Γυναίκες ψηφίζουν: θέσεις και Προτεραιότητες". Η Ημερίδα οργανώθηκε υπό την αιγίδα της **Γενικής Γραμματείας Ισότητας**.

3. ΣΤΟΧΟΣ 3: Προώθηση της ίσης πρόσβασης και ίσης εφαρμογής των κοινωνικών δικαιωμάτων για άνδρες και γυναίκες

Στον στόχο αυτό περιλαμβάνονται δράσεις και ενέργειες στο νομοθετικό πλαίσιο, είτε με συμπλήρωμα της ελληνικής νομοθεσίας ή με νέες ρυθμίσεις, όπου απαιτείται, είτε με εναρμόνιση με την Κοινοτική νομοθεσία για τη διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειας των γυναικών στον ιδιωτικό τους χώρο και το χώρο εργασίας. Βασική ενέργεια του στόχου αυτού είναι η εφαρμογή της νομοθεσίας, η πληροφόρηση, ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των πολιτών για τα θέματα ισότητας. Επίσης περιλαμβάνονται ενέργειες και δράσεις στους τομείς της ποιότητας ζωής, υγείας-πρόνοιας, κοινωνικών υποδομών, περιβάλλοντος, αντιμετώπισης της βίας και διακίνησης γυναικών. Περιλαμβάνει επίσης ειδικές ολοκληρωμένες δράσεις για ευαίσθητες ομάδες γυναικών κοινωνικού αποκλεισμού (παλινοστούσες, τσιγγάνες, μετανάστριες, μονογονεϊκές οικογένειες, φυλακισμένες, απομακρυσμένων περιοχών κ.λπ.).

3.1 ΥΓΕΙΑ – ΠΡΟΝΟΙΑ

Οι γυναίκες για διάφορους λόγους (βιολογικούς, κοινωνικούς, οικονομικούς) αντιμετωπίζουν προβλήματα υγείας είτε διαφορετικά είτε με διαφορετικό τρόπο από τους άντρες. Η οικονομική εξάρτηση, οι εμπειρίες βίας, οι προκαταλήψεις, η έλλειψη αυτονομίας όσον αφορά τη σεξουαλικότητά τους και την τεκνοποιία και η ανεπαρκής συμμετοχή τους στα Κέντρα Λήψης Αποφάσεων είναι παράγοντες αρνητικοί για την υγεία τους. Οι γυναίκες χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες υγείας περισσότερο από τους άντρες είτε ως ασθενείς είτε ως συνοδοί ασθενών (παιδιού, ηλικιωμένου μέλους της οικογένειας). Παρ' όλο που ο τομέας υγείας αποτελεί παραδοσιακά χώρο απασχόλησης γυναικών με αποτέλεσμα το σύστημα υγείας να κυριαρχείται ποσοτικά από γυναίκες η εξουσία του εκφράζεται ανδροκεντρικά. Αυτό οφείλεται στη χαμηλή αντιπροσώπευσή τους σε διευθυντικές θέσεις και γενικά στα κέντρα αποφάσεων, γεγονός που περιορίζει δραματικά την

επιρροή τους στο σχεδιασμό και την ανάπτυξη πολιτικών υγείας.

3.1.1 Μέτρα για την υγεία των γυναικών

Τα ιδιαίτερα προβλήματα της υγείας των γυναικών αντιμετωπίζονται με εξειδικευμένες υπηρεσίες του Υπουργού Υγείας – Πρόνοιας στον τομέα Πρόληψης – Αγωγής Υγείας και Περιθαλψης. Σκοπός είναι η προαγωγή της υγείας με τη λήψη θετικών μέτρων.

Υλοποιήθηκε "Πρόγραμμα πρόληψης καρκίνου στις γυναίκες" (1999) στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης.

Εφαρμόζονται προγράμματα δωρεάν εξετάσεων που περιλαμβάνουν ψηλάφηση μαστού, μαστογραφία, υπερηχογραφήματα μαστού και τεστ ΠΑΠ. Προγράμματα πληθυσμιακού ελέγχου εφαρμόζονται από αρκετούς αντικαρκινικούς φορείς σε συνεργασία με την Τοπική Αυτοδιοίκηση.

Λειτουργούν κινητές μονάδες προληπτικού ελέγχου για τον καρκίνο του τραχήλου της μήτρας και του μαστού όπου κάθε χρόνο εξετάζονται γυναίκες στο χώρο διαμονής τους. Μ' αυτό τον τρόπο επιχειρείται να εξοικειωθούν με την πρόληψη γυναίκες από διαφορετικά κοινωνικά στρώματα και διαφορετική παιδεία.

Το Υπουργείο Υγείας δημιούργησε ειδικά εξωτερικά ιατρεία για την οστεοπόρωση σε περιφερειακά νοσοκομεία του ΕΣΥ. Επίσης χρηματοδοτεί προγράμματα εκπαίδευσης προσωπικού για έγκαιρη διάγνωση, πρόληψη και θεραπεία της μετεμμηνοπαυσικής οστεοπόρωσης.

Η αντιμετώπιση της θυρεοειδοπάθειας, που είναι πέντε περίπου φορές συχνότερη στη γυναίκα απ' ότι στους άντρες, γίνεται στα ενδοκρινολογικά τμήματα των νοσοκομείων του ΕΣΥ. Αυτό έχει συμβάλει στην έγκαιρη διάγνωση και θεραπεία της νόσου.

3.1.2 Οικογενειακός Προγραμματισμός – Σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία

Ο Οικογενειακός Προγραμματισμός θεσμοθετήθηκε στην Ελλάδα με το Ν. 1036/80, ενώ με το Ν. 1397/83 εντάχθηκε στο Εθνικό Σύστημα Υ-

γείας (ΕΣΥ). Αποτελεί σημαντικό στοιχείο των βασικών υπηρεσιών Υγείας και αναπόσπαστο και ακέραιο τμήμα της Πρωτοβάθμιας Φροντίδας Υγείας (Primary health care). Συμβάλλει στη συνειδητή επιλογή της τεκνοποίησης, την αντιμετώπιση των προβλημάτων αναπαραγωγής, την πρόληψη των σεξουαλικά μεταδιδόμενων νοσημάτων, τη μείωση των συνεπειών από ανεπιθύμητες ή πρόωρες κυήσεις, την πρόληψη του καρκίνου στις γυναίκες (μαστού, τραχήλου) και τη σεξουαλική αγωγή.

Στόχος είναι η ισότιμη κάλυψη των αναγκών του πληθυσμού της χώρας με τη λειτουργία Κέντρου Οικογενειακού Προγραμματισμού (ΚΟΠ) σε κάθε Νομαρχιακό Νοσοκομείο και η παροχή συμβουλευτικής και ανάλογων υπηρεσιών οικογενειακού προγραμματισμού από όλα τα Κέντρα Υγείας. Σήμερα λειτουργούν 46 ΚΟΠ, τα περισσότερα στα πλαίσια των Γυναικολογικών – Μαιευτικών Κλινικών των Περιφερειακών και Νομαρχιακών Νοσοκομείων, ενώ μερικά λειτουργούν και μέσα από τις υπηρεσίες του ΙΚΑ και του ΠΙΚΠΑ. Σε νοσοκομεία που δε διαθέτουν ΚΟΠ ο θεσμός εφαρμόζεται στα πλαίσια των εξωτερικών Μαιευτικών Γυναικολογικών Ιατρείων. Επίσης από 60 Κέντρα Υγείας παρέχονται ανάλογες υπηρεσίες.

Στον τομέα της πληροφόρησης και ευαισθητοποίησης σε θέματα σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας σημαντικό ρόλο έχουν διαδραματίσει οι μη κυβερνητικές οργανώσεις.

Η Εταιρεία Οικογενειακού Προγραμματισμού παρέχει δωρεάν σε έλληνες και μετανάστες, ανεξάρτητα κοινωνικοοικονομικού και μορφωτικού επιπέδου, πληροφόρηση, συμβουλευτική και υπηρεσίες οικογενειακού προγραμματισμού.

Συνεργάζεται στενά με οργανώσεις όπως ΟΗΕ (Υπατη Αρμοστεία), Γιατροί χωρίς Σύνορα, Γιατροί του Κόσμου κ.λ.π., με στόχο την κάλυψη αναγκών οικογενειακού προγραμματισμού σε γυναίκες μετανάστριες.

Η Ελληνική Εταιρεία Παιδικής και Εφηβικής Γυναικολογίας οργάνωσε :

- Προγράμματα Αγωγής Υγείας και διαφυλικών σχέσεων σε σχολεία (Γυμνάσιο - Λύκειο) της Αθήνας και της επαρχίας υπό την αιγίδα του Υπουργείου Παιδείας.

- Προγράμματα διαφυλικών σχέσεων στις σχολές Γονέων της Αρχιεπισκοπής της Ελλάδας
- Ενημερωτικές επισκέψεις μαθητριών και μαθητών στο "Αρεταίειο" Νοσοκομείο που περιλαμβάνουν επίσκεψη στο γυναικολογικό ιατρείο στο τμήμα Παιδικής και Νεανικής Γυναικολογίας καθώς και συμβουλευτική ενημέρωση από ιατρούς του τμήματος Παιδικής και Νεανικής Γυναικολογίας και του Οικογενειακού Προγραμματισμού της Β' Μαιευτικής και Γυναικολογικής Κλινικής του Πανεπιστημίου Αθηνών.
- Διεθνές Συνέδριο με θέμα: " Η νέα γυναίκα στην αυγή του 21^{ου} αιώνα - γυναικολογικά και αναπαραγωγικά θέματα στην υγεία και την ασθένεια". Αθήνα, 18-21/11/1998

Η Ένωση Γυναικών Ελλάδας διοργάνωσε συνέδρια και σεμινάρια σχετικά με την υγεία και με τίτλο:

- 1) "Τεχνητή Γονιμοποίηση" (βιολογικές, κοινωνικές, ψυχολογικές και νομικές επιπτώσεις) 1996.
- 2) "Υγεία - Κοινωνικές Παροχές - Οικογενειακός Προγραμματισμός" (1997).

Το **Περιφερειακό Γενικό Νοσοκομείο-Μαιευτήριο "Ελενα Ελ. Βενιζέλου"** οργάνωσε στις 30-31 Οκτωβρίου 1998 στην Αθήνα το 3^ο Μεταπτυχιακό Συνέδριο Μαιευτικής Γυναικολογίας "Νικόλαος Λούρος" για την εμμηνόπαυση.

Ο **Σύνδεσμος για τα Δικαιώματα της Γυναίκας** δημοσίευσε στο περιοδικό του "ΑΓΩΝΑΣ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ" άρθρο με θέμα : "Γυναίκα και Υγεία" (τεύχος 61-62 / 1996) και στο βιβλίο του "Εργασία, Συνδικαλισμός και Ισότητα των Φύλων" άρθρο με θέμα : "Προβλήματα -Υγείας και Ασφάλειας των εργαζομένων γυναικών στο εργασιακό περιβάλλον".

3.2 ΒΙΑ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

Το φαινόμενο της βίας κατά των γυναικών έχει αναγνωριστεί ως μέγιστο παγκόσμιο πρόβλημα. Αποτελεί βασικό κοινωνικό μηχανισμό υπο-

ταγής των γυναικών και συνιστά κατάφορη παραβίαση των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους. Περιλαμβάνει κάθε απειλή ή πράξη σωματικής σεξουαλικής ή ψυχολογικής βίας κατά των γυναικών που εκδηλώνεται στην οικογένεια, στην κοινωνία ή στο χώρο δουλειάς.

3.2.1 Διυπουργική επιτροπή καταπολέμησης της βίας κατά των γυναικών

Βασική προτεραιότητα και άξονας πολιτικής και δράσης της Γενικής Γραμματείας Ισότητας είναι η μελέτη και η αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών. Γι' αυτό το σκοπό η Γ.Γ.Ι. συνέστησε (Ιούλιος 1999) τη Διυπουργική Επιτροπή για την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών.

Η Διυπουργική Επιτροπή αποτελεί το βασικό μοχλό σχεδιασμού και άσκησης πολιτικής για την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών. Συνεστήθη με απόφαση της Υπουργού Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης μετά από πρωτοβουλία της Γενικής Γραμματείας Ισότητας και σε συνεργασία με τα Υπουργεία Υγείας – Πρόνοιας και Δημόσιας Τάξης. Σκοπό έχει το συντονισμό, την εξειδίκευση και την άμεση υλοποίηση δράσεων για την καταπολέμηση του φαινομένου. Αποτελείται από ένα πολιτικό και ένα υπηρεσιακό στέλεχος, των συναρμόδιων υπουργείων και του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ), καθώς και από εμπειρογνώμονες υψηλού κύρους στην Πανεπιστημιακή Κοινότητα όσο και στο Γυναικείο Κίνημα.

Στο πλαίσιο της Διυπουργικής Επιτροπής έχει ξεκινήσει η **καταγραφή των υπάρχουσών δομών** υποδοχής και φροντίδας γυναικών θυμάτων βίας. Σημειώνεται ότι για τις δομές που λειτουργούν στο πλαίσιο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης συνεργάζεται με την Ελληνική Εταιρεία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης Α. Ε η οποία διεξάγει ανάλογη έρευνα.

3.2.2 Μέτρα – δράσεις αντιμετώπισης της βίας κατά των γυναικών

- Σχεδιάσθηκε και λειτουργεί **τηλεφωνική γραμμή SOS**, με στόχο τη παροχή ψυχολογικής και νομικής υποστήριξης σε θύματα

βίας, καθώς και τη παραπομπή τους όπου αυτό κρίνεται αναγκαίο.

- Εκδόθηκαν **φυλλάδια** απευθυνόμενα τόσο στα θύματα με πληροφορίες για τις υπηρεσίες στις οποίες μπορούν ν' απευθυνθούν, όσο και στους εμπλεκόμενους επαγγελματίες (αστυνομικούς, κοινωνικούς λειτουργούς κλπ) με σύντομες οδηγίες για το πώς να χειρίζονται περιστατικά βίας.
- Σχεδιάστηκαν και υλοποιήθηκαν **ειδικά σεμινάρια** επιμόρφωσης και ευαισθητοποίησης αστυνομικών, που χειρίζονται περιστατικά κακοποίησης γυναικών (Αθήνα - Θεσσαλονίκη, Δεκέμβριος 2000).

Η θεματική της ενδοοικογενειακής βίας και της εμπορίας γυναικών με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση περιελήφθη στα **ωρολόγια προγράμματα** των αστυνομικών σχολών.

Οι ίδιες θεματικές περιελήφθησαν σε **τακτικά σεμινάρια** προς αστυνομικούς.

Διεξήχθησαν επίσης **ειδικά σεμινάρια** εκπαίδευσης και επιμόρφωσης των επαγγελματιών των Κέντρων Υποδοχής Κακοποιημένων Γυναικών, της Τηλεφωνικής Γραμμής SOS και των Μονάδων Παρέμβασης Κοινωνικού Αποκλεισμού (Μάρτιος 2000).

Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης.

Στις δεκατρείς Περιφέρειες της χώρας δημιουργήθηκαν περιφερειακά κέντρα ισότητας στις αρμοδιότητες των οποίων περιλαμβάνονται δράσεις προβολής του προβλήματος και στήριξης γυναικών θυμάτων βίας.

Όλα τα προγράμματα γυναικείων οργανώσεων που χρηματοδότησε η Γενική Γραμματεία Ισότητας στα πλαίσια της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας "ΔΑΦΝΗ" περιλαμβάνουν δράσεις ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης της κοινής γνώμης.

Στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής εκστρατείας για την ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης σχετικά με τη βία που ασκείται κατά των γυναικών (1999-2000) πραγματοποιήθηκαν τρία προγράμματα.

1) Το Κέντρο Ερευνών για θέματα Ισότητας, φορέας εποπτευόμενος από τη Γενική Γραμματεία Ισότητας, υλοποίησε πανελλήνια ενημερωτική καμπάνια για τη βία μέσα στην οικογένεια. Είχε τίτλο **"Ανοχή Μηδέν"** και χρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση και τη Γενική Γραμματεία Ισότητας.

2) Το Κέντρο Έρευνας και Υποστήριξης θυμάτων Κακοποίησης και Κοινωνικού Αποκλεισμού υλοποίησε Περιφερειακό πρόγραμμα με τίτλο: **"Ενημερωτική εκστρατεία στη περιοχή της Ηπείρου για τη βία εναντίον των γυναικών"**.

3) Το Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Κρήτης και η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ηρακλείου υλοποίησαν περιφερειακό πρόγραμμα με τίτλο **"Ευαισθητοποίηση εναντίον της βίας που ασκείται στις γυναίκες"**.

Δράση μη κυβερνητικών οργανώσεων

Οι μη κυβερνητικές οργανώσεις υλοποιούν δράσεις για να στηρίξουν τις γυναίκες θύματα βίας και να ευαισθητοποιήσουν την κοινή γνώμη για τη βία κατά των γυναικών. Προσφέρουν δωρεάν υπηρεσίες σε γυναίκες θύματα βίας, νομικές συμβουλές, ψυχολογική στήριξη και υπεράσπιση στο δικαστήριο.

Ο Σύνδεσμος για τα Δικαιώματα της Γυναίκας έθεσε σε λειτουργία τμήμα όπου προσφέρονται νομικές συμβουλές και ψυχοκοινωνική στήριξη σε γυναίκες.

Οργάνωσε μάλιστα τις εξής εκδηλώσεις:

α. Σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σεμινάριο με θέμα: "Σωματεμπορία – Σεξουαλική Εκμετάλλευση Γυναικών: Ένα διεθνές οργανωμένο έγκλημα. Αποτελέσματα νέα σχετικής έρευνας. Προτάσεις και μέτρα για την εξάλειψη του φαινομένου". (21-22/10/1996)

β. Δημόσια συζήτηση με θέμα: "Σεξουαλική ηθική: Διαφορετικά κριτήρια για τα δύο φύλα, σεξουαλική απελευθέρωση της γυναίκας, σεξουαλική διαπαιδαγώγηση" (20-5-1997).

γ. Δημόσια συζήτηση με θέμα: "Η βία κατά των γυναικών και η σεξουαλική εκμετάλλευση τους, βαριές παραβιάσεις των Ανθρώπινων Δικαι-

ωμάτων. Η βία στην τηλεόραση: Νέα στοιχεία πρόσφατης έρευνας" (9-12-1998).

Το 1997 το Παρατηρητήριο για τα Δικαιώματα της Γυναίκας έθεσε σε λειτουργία κοινωνικό γραφείο καταγγελιών με τηλεφωνική γραμμή SOS.

Το 1998 η Πανελλαδική Οργάνωση Γυναικών "Παναθηναϊκή" σε συνεργασία με εκπαιδευτικό φορέα και τη Σχολή της Ελληνικής Αστυνομίας, οργάνωσε συνέδριο με στόχο να ευαισθητοποιήσει τους φοιτητές της αστυνομίας σε θέματα βίας κατά των γυναικών.

Από το 1998 το Κέντρο Έρευνας και Υποστήριξης Θυμάτων Κακοποίησης και Κοινωνικού Αποκλεισμού έχει θέσει σε λειτουργία στα Ιωάννινα Δίκτυο βοήθειας σε Κακοποιημένες Γυναίκες και Παιδιά. Στόχος του είναι να μελετηθεί το φαινόμενο στην περιοχή, καθώς και να παρασχεθεί βοήθεια και υποστήριξη σε κακοποιημένες γυναίκες και παιδιά. Το πρόγραμμα πλαισιώνεται από γιατρούς, ψυχολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς και δικηγόρους και εκτός από τις υποστηρικτικές υπηρεσίες που παρέχει, στοχεύει επίσης να ευαισθητοποιήσει τον πληθυσμό για την έκταση και τη σημασία του φαινομένου.

Από το 1998 επίσης, στη Θεσσαλονίκη, το Μακεδονικό Ινστιτούτο Εργασίας έχει θέσει σε λειτουργία Κέντρο Υποστήριξης Κακοποιημένων Γυναικών και τηλεφωνική γραμμή SOS για κακοποιημένες και βιασμένες γυναίκες. Παρέχει ψυχολογική υποστήριξη, επαγγελματικό προσανατολισμό και νομική συμβουλευτική σε γυναίκες θύματα βίας. Στα πλαίσια δε του προγράμματος Legal Aid συνεργάζεται με τον Δικηγορικό Σύλλογο Θεσσαλονίκης ώστε η παρεχόμενη νομική βοήθεια να περιλαμβάνει και παράσταση συνηγόρου στο δικαστήριο.

Η Φεμινιστική Πρωτοβουλία ενάντια στη Καταναγκαστική Πορνεία Αλλοδαπών Γυναικών εξέδωσε (Απρίλης 2000) ενημερωτικό φυλλάδιο για τις αλλοδαπές στα ελληνικά, αλβανικά, ρουμάνικα, ρώσικα και αγγλικά, με τίτλο "αλληλεγγύη στις γυναίκες θύματα της καταναγκαστικής πορνείας", καθώς και αφίσα που αναρτήθηκε σε δημόσιους χώρους σε όλη την Ελλάδα. Ταυτόχρονα συμπαραστάθηκε ενεργά σε γυναίκες θύματα σωμα-

τεμπορίας, κυρίως διευκολύνοντας την πρόσβαση τους, ή αναλαμβάνοντας τις επαφές με τις διάφορες δομές (Γενική Γραμματεία Ισότητας, προξενία κλπ).

Από το 1999 ιδρύθηκε και λειτουργεί το Δίκτυο για τη Καταπολέμηση της Ανδρικής Βίας κατά των Γυναικών. Σ' αυτό συμμετέχουν γυναικείες οργανώσεις και άτομα απ' όλη την Ελλάδα, όπως γιατροί, ψυχολόγοι, δικηγόροι και άλλοι επαγγελματίες που προσφέρουν εθελοντικά τις υπηρεσίες τους. Στα περιστατικά κακοποίησης που απευθύνονται στο Δίκτυο παρέχεται ψυχοκοινωνική υποστήριξη και νομική βοήθεια, είτε άμεσα είτε έπειτα από παραπομπή στον αρμόδιο φορέα - μέλος του Δικτύου.

Η ομάδα "Τηλεφωνική γραμμή Καισαριανής για κακοποιημένες γυναίκες" διαθέτει τηλεφωνική γραμμή βοήθειας προς γυναίκες θύματα βίας από τις αρχές της δεκαετίας του '90.

Η Γενική Γραμματεία Ισότητας, αναγνωρίζοντας τη δυναμική και τη συνεισφορά των γυναικείων οργανώσεων στην ανάδειξη και αντιμετώπιση του φαινομένου, συνεργάζεται μαζί τους και χρηματοδοτεί δράσεις τους στο πλαίσιο της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας ΔΑΦΝΗ.

Προγράμματα που έχουν υλοποιηθεί:

1997-1998: "Δίκτυο για τη καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών" Περιλαμβάνει δράσεις προβολής του προβλήματος σε συνεργασία με δικαστικούς και αστυνομικούς (σεμινάρια), σύσταση δικτύου καλών πρακτικών (φορέας υλοποίησης: Κίνηση Δημοκρατικών Γυναικών).

1998-1999: "Γυναίκες πρόσφυγες - Σταματήστε τη Σεξουαλική Εκμετάλλευση και Διακίνηση των Γυναικών"

Περιλαμβάνει δράσεις προβολής του προβλήματος, δημιουργία γραφείου στήριξης προσφύγων γυναικών, και διεξαγωγή διακρατικής έρευνας για τις στάσεις και τις απόψεις του πληθυσμού για τη σεξουαλική εκμετάλλευση και διακίνηση γυναικών προσφύγων (Φορέας υλοποίησης: Κέντρο Έρευνας Γυναικείων Θεμάτων).

1999-2000: "Κάνοντας τις φωνές των παιδιών να ακουστούν. Προστασία και ενδυνάμωση κοριτσιών θυμάτων βίας και σεξουαλικής κακοποι-

σης" Περιλαμβάνει δράσεις ευαισθητοποίησης και δημοσιοποίησης του προβλήματος, δημιουργία Συμβουλευτικού Κέντρου για κακοποιημένα παιδιά, έρευνα με αντικείμενο τους τρόπους αναγνώρισης της κακοποίησης, ανάπτυξη των κατάλληλων εργαλείων και μέτρων ώστε να διευκολυνθεί η διαδικασία έγκαιρης αναγνώρισης της κακοποίησης από τα άτομα που βρίσκονται σε συχνή επαφή με παιδιά (φορέας υλοποίησης: Κέντρο Ερευνών για τις Γυναίκες της Μεσογείου).

3.2.3 Κοινωνική υποδομή

Με πρωτοβουλία της Γ.Γ.Ι. έγιναν τα **Κέντρα Υποδοχής Κακοποιημένων Γυναικών** στην Αθήνα και τον Πειραιά με σκοπό την ενημέρωση και τη στήριξη των κακοποιημένων γυναικών ώστε να βρίσκουν τις καλύτερες λύσεις για τη ζωή τους.

Τα κέντρα αποτελούνται από δύο υπηρεσίες:

A) Τα Γραφεία Υποδοχής, που αποτελούν εξ ολοκλήρου υπηρεσίες της Γενικής Γραμματείας Ισότητας και τα οποία προσφέρουν:

- Νομικές συμβουλές
- Ψυχοκοινωνική υποστήριξη
- Πληροφορίες για τη λειτουργία άλλων κοινωνικών υπηρεσιών που μπορούν να τις βοηθήσουν

B) Το Σπίτι Καταφύγιο λειτουργεί σε συνεργασία της Γενικής Γραμματείας Ισότητας με το Δήμο Αθηναίων από το 1993. Προσφέρει σύστημα υποστήριξης και προσωρινή φιλοξενία στις γυναίκες θύματα βίας και στα παιδιά τους που έχουν ανάγκη ν' απομακρυνθούν προσωρινά από το σπίτι τους.

Οι γυναίκες θύματα βίας μπορούν επίσης ν' απευθυνθούν στα νοσοκομεία, στα κέντρα ψυχικής υγιεινής, στις κοινωνικές υπηρεσίες των Νομαρχιών και των Δήμων καθώς και στις Αστυνομικές, Δικαστικές και Ιατροδικαστικές αρχές σ' όλη τη χώρα.

Επίσης οι **Μονάδες Παρέμβασης Κοινωνικού Αποκλεισμού**, που

λειτουργεί το Κέντρο Ερευνών για θέματα Ισότητας σε συνεργασία με τη Γενική Γραμματεία Ισότητας σε πέντε μεγάλες πόλεις της χώρας (Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Πάτρα, Βόλος, Ηράκλειο) απευθύνονται και σε γυναίκες που έχουν υποστεί βία και παρέχουν:

- ◆ Υποστηρικτικές υπηρεσίες προς τις γυναίκες (ψυχοκοινωνική υποστήριξη, κοινωνική εργασία, νομική συμβουλευτική)
- ◆ Εκπόνηση μεθόδων αποτύπωσης των αναγκών των γυναικών (προσωπικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά)
- ◆ Πιλοτική λειτουργία δύο κινητών μονάδων στις Περιφέρειες Κρήτης και Μακεδονίας
- ◆ Νομική και ψυχοκοινωνική υποστήριξη και συμβουλευτική παρέχουν επίσης πολλές μη κυβερνητικές οργανώσεις.

3.2.4 Πορνεία και εμπορία γυναικών

Η είσοδος χιλιάδων μεταναστών στη χώρα μας από οικονομικά ασθενέστερες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης (Ρωσία, Ουκρανία, Γεωργία, Ρουμανία κ.ά.) είχε αποτέλεσμα να αυξηθεί η σωματεμπορία και η σεξουαλική εκμετάλλευση γυναικών και κοριτσιών στην Ελλάδα.

Στην ελληνική νομοθεσία η πορνεία καθεαυτή δεν συνιστά αξιόποινη πράξη. Οι ισχύοντες νόμοι δεν την απαγορεύουν αλλά ορίζουν προϋποθέσεις για την άσκησή της (βλέπε το πρώτο μέρος της παρούσης εργασίας).

Στα πλαίσια της Διυπουργικής Επιτροπής αλλά και πριν την σύστασή της έχουν ληφθεί σειρά μέτρων για τη καταπολέμηση της διακίνησης και εμπορίας γυναικών με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση και συγκεκριμένα:

- Έκδοση και διανομή φυλλαδίων με πληροφορίες και συμβουλές προς τα εν δυνάμει θύματα, γραμμένα στις γλώσσες των χωρών προέλευσης των γυναικών θυμάτων σεξουαλικής εκμετάλλευσης.
- Συνεργασία της Ελλάδας με τα κράτη προέλευσης και τους εμπλεκόμενους φορείς τόσο στις χώρες προέλευσης όσο και στις χώρες υποδοχής.

- Σημαντικό μέτρο προστασίας των αλλοδαπών γυναικών θυμάτων σωματεμπορίας, που απελαύνονται από τη χώρα, αποτελεί απόφαση του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης βάσει της οποίας οι απελάσεις αυτές πραγματοποιούνται αεροπορικά. Προφυλάσσονται έτσι οι γυναίκες αυτές από τα οργανωμένα δίκτυα σωματεμπορίας, που λυμαινονται διάφορους διαμετακομιστικούς σταθμούς.
- Με το Π.Δ. 310/98 ιδρύθηκε το Σώμα Συνοριακής Φύλαξης της Ελληνικής Αστυνομίας με σκοπό μεταξύ άλλων την αποτροπή της παράνομης εισόδου αλλοδαπών στη χώρα, τον εντοπισμό και τη σύλληψη τους καθώς και τον εντοπισμό και τη σύλληψη προσώπων που διευκολύνουν τη παράνομη είσοδο αλλοδαπών. Εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση αστυνομικών σε θέματα βίας και σεξουαλικής εκμετάλλευσης γυναικών. Η θεματική αυτή περιλαμβάνεται σ' όλα τα σεμινάρια αστυνομικών όπως έχουμε ήδη αναφέρει.
- Ιδιαίτερα αναφέρουμε το σεμινάριο "ΑΡΙΑΔΝΗ" που οργάνωσε το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης σε συνεργασία με τη Γενική Γραμματεία Ισότητας και τις γυναικείες οργανώσεις το 1997. Σημαντικό επίσης υπήρξε το Διεθνές σεμινάριο, που οργάνωσε το 2000 στην Αθήνα η Γενική Γραμματεία Ισότητας σε συνεργασία με το Συμβούλιο της Ευρώπης για τη καταπολέμηση της διακίνησης και εμπορίας γυναικών και παιδιών στη νοτιοανατολική Ευρώπη και που κατέληξε στο σχεδιασμό περιφερειακού προγράμματος δράσης.
- Παρέχεται ψυχοκοινωνική και νομική υποστήριξη των θυμάτων σωματεμπορίας από τις κοινωνικές υποδομές καταπολέμησης της βίας κατά των γυναικών οι οποίες παραπέμπουν σε ιατρική περίθαλψη όπου αυτή απαιτείται.
- Στη Θεσσαλονίκη στα πλαίσια του Κοινοτικού Προγράμματος "Ομπρέλα" λειτουργεί πρόγραμμα γι' αλλοδαπά, εκδιδόμενα άτομα, που περιλαμβάνει μέτρα ενημέρωσης και πρόληψης για τα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα, διάθεση προφυλακτι-

κών, πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας και ενημέρωση των πελατών (βλ. περισσότερα στον ΣΤΟΧΟ 3). Η πόλη της Θεσσαλονίκης επελέγη γιατί τα τελευταία χρόνια έχει γίνει διαμετακομιστικός σταθμός αλλοδαπών γυναικών θυμάτων παράνομης διακίνησης με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση από τις χώρες της ανατολικής Ευρώπης προς τις υπόλοιπες πόλεις της Ελλάδας.

3.3. ΔΡΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΥΑΙΣΘΗΤΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ

3.3.1 Μονογονεϊκές οικογένειες

Το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ) σε συνεργασία με τη Γενική Γραμματεία Ισότητας (Γ.Γ.Ι.) έχει θέσει σε λειτουργία **Μονάδες Παρέμβασης Κοινωνικού Αποκλεισμού** σε πέντε μεγάλες πόλεις της χώρας (Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Πάτρα, Βόλος, Ηράκλειο) οι οποίες απευθύνονται και σε γυναίκες αρχηγούς μονογονεϊκών οικογενειών και παρέχουν:

- Υποστηρικτικές υπηρεσίες προς τις γυναίκες (ψυχοκοινωνική υποστήριξη, κοινωνική εργασία, νομική συμβουλευτική)
- Εκπόνηση μεθόδων αποτύπωσης των αναγκών των γυναικών (προσωπικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά)
- Πιλοτική λειτουργία δύο κινητών μονάδων στις Περιφέρειες Κρήτης και Μακεδονίας.

Λειτουργούν επίσης **προγράμματα οικονομικής ενίσχυσης** και στήριξης μονογονεϊκών οικογενειών με χαμηλό εισόδημα, που σκοπό έχουν την υποστήριξη των γονιών με κοινωνικοοικονομικά προβλήματα, ώστε να κρατήσουν κοντά τους τα παιδιά τους και ν' αποφευχθεί η εγκατάλειψη τους ή ο εγκλεισμός τους σε ιδρύματα. Οι Δ/νσεις Πρόνοιας των Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων καταβάλλουν μηνιαίο επίδομα 15.000 δραχμών σε κάθε απροστάτευτο παιδί ηλικίας μέχρι 16 ετών με την προϋπόθεση ότι το μηνιαίο εισόδημα της οικογένειας που διαμένει το παιδί δεν υπερβαίνει για τριμελή οικογένεια τις 80.000 δραχμές προσαυξανόμενο κατά 7.000 δραχμές για κάθε επιπλέον μέλος πέραν του τρίτου. Με τις ίδιες προϋπο-

θέσεις ο ΕΟΚΦ – ΠΙΚΠΑ χορηγεί επίδομα στις μονογονεϊκές οικογένειες που ανέρχεται σε 36.000 δραχμές μηνιαίως για ένα παιδί και 50.500 δραχμές μηνιαίως για δύο ή περισσότερα παιδιά.

Για τη συστηματική προστασία της άγαμης μητέρας λειτουργεί ειδικό τμήμα στο **Κέντρο Βρεφών "ΜΗΤΕΡΑ"**, στο οποίο εισάγονται άγαμες μητέρες από τον 7^ο μήνα της κύησης μέχρι τον τοκετό. Παρέχεται ψυχολογική στήριξη και οικονομική βοήθεια μέχρι να διαπιστωθεί ότι μπορεί να ζήσει μόνη της και ν' αναλάβει την ανατροφή του παιδιού της.

3.3.2 Μουσουλμάνες γυναίκες

Υλοποιείται πρόγραμμα κοινωνικής ένταξης μουσουλμάνων γυναικών και παιδιών περιοχής Μεταξουργείου από το Κέντρο Παιδαγωγικής και Καλλιτεχνικής Επιμόρφωσης "ΣΧΕΔΙΑ" και την "Κοινωνική και Εκπαιδευτική Δράση" υπό την εποπτεία της Γ.Γ.Ι. και του Κ.Ε.Θ.Ι.

Στόχος του προγράμματος είναι η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των μουσουλμάνων γυναικών της περιοχής του Μεταξουργείου (συνοικία της Αθήνας), οι οποίες είναι αναλφάβητες σε ποσοστό 99% και το κοινωνικοοικονομικό τους επίπεδο είναι κάτω από το όριο της φτώχειας.

Περιλαμβάνει έρευνα για την καταγραφή των αναγκών των οικογενειών αυτών, των υπάρχουσών δομών απασχόλησης και εκπαίδευσης των παιδιών τους, των μαθησιακών τους αναγκών και των κατάλληλων ψυχοπαιδαγωγικών μεθόδων καθώς και του ισχύοντος νομικού - θεσμικού πλαισίου σχετικά με το συγκεκριμένο πληθυσμό. Οι δράσεις του προγράμματος αφορούν:

- ◆ Πρόγραμμα στήριξης και ενθάρρυνσης των γυναικών από ειδικευμένο προσωπικό (κοινωνική λειτουργό, ψυχολόγο, νομική σύμβουλο, επισκέπτρια υγείας).
- ◆ Πρόγραμμα αλφαριθμητισμού των γυναικών, που περιλαμβάνει τόσο την άσκηση τους στον προφορικό και γραπτό λόγο, όσο και την εκπαίδευση τους σε θέματα καθημερινής υγιεινής και περιποίησης του σώματος.

- ◆ Δημιουργία εκπαιδευτικού εργαστηρίου ραπτικής με στόχο τον επαγγελματικό προσανατολισμό των γυναικών στην παραγωγή και το εμπόριο ρούχων ή χειροτεχνημάτων με βάση το ύφασμα, για το οποίο οι ίδιες έχουν εκφράσει το ενδιαφέρον τους.
- ◆ Πρόγραμμα δημιουργικής απασχόλησης παιδιών, στο οποίο συμμετέχουν τόσο παιδιά προσχολικής ηλικίας όσο και παιδιά 6-8 χρόνων που δεν είχαν την ευκαιρία να φοιτήσουν στο σχολείο. Στοχεύει στην ανάπτυξη των κινητικών, γνωστικών και κοινωνικών δεξιοτήτων των παιδιών με έμφαση στην εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας.
- ◆ Πρόγραμμα σχολικής στήριξης παιδιών ώστε να αποφευχθεί η διακοπή της σχολικής τους φοίτησης.

3.3.3 Ναρκομανείς

Στα πλαίσια των πολιτικών για την καταπολέμηση του φαινομένου χρήσης και εξάρτησης από ναρκωτικές ουσίες που έχουν ανατεθεί στον Οργανισμό Καταπολέμησης των Ναρκωτικών (ΟΚΑΝΑ) υλοποιείται ένα **ειδικό για γυναίκες πρόγραμμα απεξάρτησης** από το Μάρτιο του 1997. Συγκεκριμένα λοιπόν στο πλαίσιο του προγράμματος της Μονάδας Απεξάρτησης (Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Αττικής) "18 ΑΝΩ".

Οι παράγοντες που κατέδειξαν την ανάγκη να δημιουργηθεί αυτό το πρόγραμμα ήταν η γνώση και εμπειρία της μικρής σχετικά προσέλευσης εξαρτημένων γυναικών και της ακόμη μικρότερης ένταξής τους στα μικτά θεραπευτικά προγράμματα.

Το πρόγραμμα είναι 6/μηνο, 10 θέσεων και περιλαμβάνει εσωτερική διαμονή σε ξενώνα. Η θεραπεία περιλαμβάνει ατομική και ομαδική ψυχοθεραπεία, ψυχοεκπαιδευτικές δραστηριότητες, παρέμβαση στην οικογένεια.

4. ΣΤΟΧΟΣ 4: Προώθηση της αλλαγής του ρόλου και των στερεοτύπων των δύο φύλων

Στο στόχο αυτό περιλαμβάνονται δράσεις και ενέργειες για τη συμφιλίωση οικογενειακών και επαγγελματικών ευθυνών, για τα πρότυπα που προβάλλονται από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, με ειδικές παρεμβάσεις και μέτρα ευαισθητοποίησης στους τομείς της εκπαίδευσης, του πολιτισμού και κάθε έκφρασης της ζωής.

Είναι γενικά αποδεκτό ότι η πλήρης και ουσιαστική ισότητα γυναικών και αντρών δεν μπορεί να έλθει μόνο με νομοθετικές και θεσμικές παρεμβάσεις. Η παρέμβαση της πολιτείας δηλαδή στο νομοθετικό ή θεσμικό πλαίσιο δράσης δεν αρκεί για να εξαλείψει τους παραδοσιακούς στερεοτυπικούς ρόλους, τις στάσεις και τις νοοτροπίες. Απαιτείται ποιοτική παρέμβαση και στην κοινωνική συνείδηση, τη συμπεριφορά και τη στάση των ανθρώπων απέναντι στα πράγματα προκειμένου να αλλάξουν προκαταλήψεις και αντιλήψεις μιας πατριαρχικής κοινωνίας που για αιώνες τοποθετούσε τις γυναίκες σε κατώτερη θέση.

Για το σκοπό αυτό σημαντικοί τομείς παρέμβασης είναι η οικογένεια, η εκπαίδευση και τα Μ.Μ.Ε. Μάλιστα τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, κυρίως η τηλεόραση και το ραδιόφωνο, αποτελούν τους βασικότερους πομπούς παιδαγωγικών ερεθισμάτων, κύρια μέσα ψυχαγωγίας, εκπαίδευσης, πληροφόρησης και επηρεασμού του κοινού.

4.1 ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΩΝ ΕΥΘΥΝΩΝ

Προκειμένου να υπάρξει συνάρτηση οικογενειακών και επαγγελματικών ευθυνών κάτω από το πρίσμα της Ισότητας των φύλων αλλά και της αναγνώρισης στις γυναίκες του δικαιώματός τους να είναι ταυτόχρονα μητέρες και εργαζόμενες, η ελληνική πολιτεία έλαβε τα παρακάτω μέτρα και διαμόρφωσε το θεσμικό πλαίσιο ως εξής:

A. ΑΔΕΙΕΣ ΑΠΟΥΣΙΑΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ

α. Άδειες Μητρότητας

β. Γονικές άδειες

γ. Άδειες Πατρότητας

(βλέπε αναλυτικά στο Πρώτο Μέρος 4.3 – Μητρότητα)

B. ΦΥΛΑΞΗ ΠΑΙΔΙΩΝ

Οι θεσμοί φύλαξης παιδιών έχουν αναπτυχθεί τόσο για να διευκολύνουν τη συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας όσο και για να συμβάλλουν στη σωστή ψυχοσωματική ανάπτυξη των παιδιών και στην ποιότητα ζωής τους.

α) Παιδικοί και Βρεφονηπιακοί σταθμοί

◆ Κρατικοί παιδικοί και βρεφονηπιακοί σταθμοί

Έχουν ιδρυθεί 1306 κρατικοί παιδικοί σταθμοί δυναμικότητας 78.000 νηπίων και 131 κρατικοί βρεφονηπιακοί σταθμοί δυναμικότητας 10.000 βρεφών και νηπίων.

Σκοπό έχουν την ημερήσια διατροφή, διαπαιδαγώγηση και ψυχαγωγία βρεφών και νηπίων εργαζομένων γονέων αλλά και οικογενειών που αντιμετωπίζουν κοινωνικά προβλήματα.

Στους κρατικούς Παιδικούς Σταθμούς γίνονται δεκτά παιδιά ηλικίας από 2½ ετών μέχρι την εγγραφή τους στο δημοτικό σχολείο και στους κρατικούς βρεφονηπιακούς σταθμούς από 8 μηνών μέχρι την εγγραφή τους στο δημοτικό σχολείο.

Σύμφωνα με τους Νόμους 2218/94 και 2503/97 οι κρατικοί παιδικοί και βρεφονηπιακοί σταθμοί μεταβιβάζονται στην Τοπική Αυτοδιοίκηση.

◆ Παιδικοί και βρεφονηπιακοί σταθμοί φορέων εποπτευόμενων από Υπουργεία.

Τα ιδρύματα βρεφονηπιακών σταθμών Αθηνών, Θεσσαλονίκης και Λάρισας λειτουργούν συνολικά 47 βρεφονηπιακούς σταθμούς ενώ ο Εθνικός Οργανισμός Κοινωνικής Φροντίδας (ΕΟΚΦ) λειτουργεί συνολικά 143 παιδικούς σταθμούς για τη φιλοξενία παιδιών εργαζομένων γονέων και οι-

κονομικά αδύνατων οικογενειών. Προβλέπεται η μεταβίβαση και των σταθμών αυτών στην Τοπική Αυτοδιοίκηση (Ν. 2646/98).

Με πρωτοβουλία φιλανθρωπικών σωματείων, συλλόγων, επιχειρήσεων και οργανισμών κοινής ωφελείας λειτουργούν 39 σταθμοί μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα.

Η Εργατική Εστία λειτουργεί 22 βρεφονηπιακούς σταθμούς που απευθύνονται σε παιδιά εργαζομένων στον ιδιωτικό τομέα με προτεραιότητα στις οικογένειες των πολυτέκνων, των μονογονεϊκών και των οικογενειών με ιδιαίτερα κοινωνικοοικονομικά προβλήματα.

Από το Υπουργείο Γεωργίας οργανώνονται εποχιακοί παιδικοί σταθμοί σε αγροτικές περιοχές, όπου δεν λειτουργούν παιδικοί σταθμοί κατά τη διάρκεια εποχιακών αγροτικών εργασιών. Σκοπό έχουν τη διευκόλυνση της γυναικείας απασχόλησης στις αγροτικές εργασίες, τη βελτίωση της παρεχόμενης φροντίδας παιδιών, τη βελτίωση του κοινωνικοοικονομικού επιπέδου της αγροτικής οικογένειας.

♦ Δημοτικοί Βρεφονηπιακοί Σταθμοί ή Παιδικοί Σταθμοί:

Η Τοπική Αυτοδιοίκηση στα πλαίσια των ενεργειών της για την εναρμόνιση του επαγγελματικού και κοινωνικού βίου των ζευγαριών πραγματοποίησε (1999 - 2000) την επέκταση και δημιουργία 30 βρεφονηπιακών, 11 βρεφικών και 59 παιδικών σταθμών (Ε.Π. "Συνεχιζόμενη Κατάρτιση και Προώθηση της Απασχόλησης").

♦ Παιδικοί σταθμοί των Επιχειρήσεων:

Οι επιχειρήσεις που απασχολούν περισσότερα από 300 άτομα είναι υποχρεωμένες να δημιουργήσουν και να λειτουργούν με έξοδα τους παιδικούς σταθμούς για τους εργαζόμενους σ' αυτές (Ν. 2082/92). Ο αριθμός των επιχειρήσεων αυτών είναι πολύ μικρός και δεν υπάρχουν στοιχεία για αυτούς τους παιδικούς σταθμούς.

β) Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών (ΚΔΑΠ)

Λειτουργούν (122) ΚΔΑΠ στα πλαίσια της Τοπικής Αυτοδιοίκησης

(Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση. Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων 2000). Δημιουργήθηκαν για να καλύψουν την ανάγκη των παιδιών για απασχόληση και δημιουργία τις ελεύθερες από σχολικές υποχρεώσεις ώρες τους και να διευκολύνουν την είσοδο και παραμονή των γονιών, ιδιαίτερα των γυναικών, στην αγορά εργασίας.

Δέχονται παιδιά ηλικίας 5-12 ετών και τα βοηθούν να κοινωνικοποιηθούν και να αναπτύξουν την προσωπικότητά τους μέσα από την επαφή τους με τον πολιτισμό, την τέχνη, τις φυσικές επιστήμες, με ταυτόχρονη καλλιέργεια του πνεύματος ισότητας των δύο φύλων και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αποφορτίζουν το πιεσμένο πρόγραμμα των εργαζομένων, εξασφαλίζουν ελεύθερο χρόνο για όλα τα μέλη της οικογένειας και απαλλάσσοντας τις εργαζόμενες μητέρες από το άγχος της επιλογής μεταξύ των οικογενειακών και επαγγελματικών τους υποχρεώσεων, δημιουργούν κίνητρα για την επαγγελματική τους ανέλιξη.

γ) Ολοήμερο σχολείο (Ν. 2525/97)

Λειτουργούν 700 νηπιαγωγεία και 1500 δημοτικά σχολεία με ειδικά προγράμματα διευρυμένου ωραρίου, στα οποία οι μικροί μαθητές έχουν τη δυνατότητα να παραμείνουν στο σχολείο και να μελετούν τα μαθήματά τους υποβοηθούμενα από εκπαιδευτικό προσωπικό και να ασχολούνται με καλλιτεχνικές, παιδαγωγικές και αθλητικές δραστηριότητες (Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση. Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων 2000).

Ο θεσμός καθιερώθηκε για να διευκολύνει τους εργαζόμενους με οικογενειακές υποχρεώσεις. Η συμβολή τους στην ένταξη των γυναικών στην αγορά εργασίας είναι σημαντική δεδομένου ότι αφενός απελευθερώνει την εργαζόμενη μητέρα από την ανάγκη πρόωρης διακοπής της εργασίας της για την παραλαβή των νεαρών παιδιών της και αφετέρου δίνει τη δυνατότητα στη μη εργαζόμενη μητέρα να εργασθεί.

Γ. ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΑΝΗΜΠΟΡΩΝ ΑΤΟΜΩΝ

Στη διευκόλυνση της εισόδου και παραμονής των γυναικών στην α-

γορά εργασίας, καθώς και στην εναρμόνιση του επαγγελματικού με τον κοινωνικό τους βίο, δεδομένου ότι οι κοινωνικές δομές και οι δομές στην αγορά εργασίας εξακολουθούν να θεωρούν τη φροντίδα των παιδιών και των ηλικιωμένων υπόθεση κυρίως των γυναικών, συμβάλλουν επίσης τα προγράμματα "βοήθεια στο σπίτι" και "tele - alarm".

ΔΡΑΣΕΙΣ ΜΚΟ - ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ

Σημαντική είναι η συμβολή των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ) στην αλλαγή των στερεότυπων ρόλων και στην από κοινού ανάληψη από τους δύο συντρόφους των ευθυνών της οικογένειας.

Η Κίνηση Δημοκρατικών Γυναικών υλοποίησε (1999-2000) πρωτοποριακό πρόγραμμα για την εναρμόνιση επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής, με τίτλο: "Μια νέα ποιότητα ζωής: Άνδρες και γυναίκες έχουν τους ίδιους ρόλους, στην οικογένεια και στην άσκηση του επαγγέλματος".

Σκοπός του προγράμματος ήταν η εξάλειψη των στερεοτύπων των δύο φύλων και η ενδυνάμωση του ρόλου του πατέρα, προς όφελος της οικογένειας και ιδιαίτερα των παιδιών.

4.2 ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Η Γ.Γ.Ι. προκειμένου να εφαρμόσει με αποτελεσματικότητα την πολιτική της στον τομέα της ισότητας μεταξύ αγοριών και κοριτσιών στην εκπαίδευση έχει προβεί στις εξής ενέργειες:

A. Εφαρμόζοντας τα πορίσματα του συνεδρίου που οργάνωσε το 1994 η ΓΓΙ και η Επιτροπή της Ευρωπαϊκής Ένωσης το Κέντρο Ερευνών για θέματα Ισότητας και η ΓΓΙ σε συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, δημιούργησε ένα πρόγραμμα ευαισθητοποίησης των εκπαιδευτικών σε θέματα ισότητας, στις πέντε περιφέρειες της Ελλάδας. Επίσης, σε συνεργασία με πανεπιστημιακούς, ειδικευμένους σε θέματα ισότητας, σχεδίασε εκπαιδευτικό υλικό για την ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών. Το πρόγραμμα συγχρηματοδοτήθηκε από την Επιτροπή της Ευρωπαϊκής Ένωσης και έτυχε Ευρωπαϊκής συνεργασίας.

Β. Σε συνεργασία με το ΚΕΘΙ και το Υπουργείο Παιδείας, σχεδίασε και πραγματοποίησε ένα Πρόγραμμα ευαισθητοποίησης για τους εκπαιδευτικούς που εργάζονται στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη.

Γ. Με βάση τα πορίσματα του προηγούμενου προγράμματος διαμορφώθηκε νέο επίπεδο δράσης. Το πρόγραμμα αφορά την επιμόρφωση και ευαισθητοποίηση σε θέματα ισότητας φύλων των εκπαιδευτικών της προσχολικής, στοιχειώδους και μέσης εκπαίδευσης. Περίπου 350 εκπαιδευτικοί συμμετείχαν στη διαδικασία επιμόρφωσης και στην πειραματική εφαρμογή της. Από αυτούς, το 18,5% απασχολείται στη στοιχειώδη και προσχολική εκπαίδευση και το 81,5% στη μέση εκπαίδευση.

Έτσι λοιπόν μέσα στο 1999 και βάσει του αρχικού σχεδιασμού υλοποιήθηκαν οι δράσεις που προέβλεπαν την ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών σε θέματα Ισότητας (ΕΚΕΑΕΚ) σε τέσσερις πόλεις Αθήνα - Θεσσαλονίκη - Πάτρα - Ηράκλειο.

Πιο συγκεκριμένα:

- Επιλέχθηκαν συγκεκριμένες σχολικές μονάδες -11- και εκπαιδευτικοί -45- από τις παραπάνω πόλεις. Περίοδος Φεβρουαρίου 1999.
- Στην κάθε πόλη συστάθηκε ομάδα πανεπιστημιακών ερευνητών/τριών η οποία υποστήριξε την ομάδα των εκπαιδευτικών στη διεξαγωγή της ερευνητικής της εργασίας. Περίοδος Φεβρουαρίου 1999.
- Πραγματοποιήθηκαν σεμινάρια για τις ομάδες των εκπαιδευτικών (συνολικά 45 άμεσα επωφελούμενοι/ες) και καθορίστηκε το πλαίσιο της ερευνητικής εργασίας που ακολούθησε. Περίοδος Φεβρουαρίου - Απριλίου 1999.
- Πραγματοποιήθηκαν οι κατά τόπους ερευνητικές εργασίες. Περίοδος Μαρτίου - Σεπτεμβρίου 1999.
- Πραγματοποιήθηκαν τρεις ανοικτές εκδηλώσεις σε χώρους σχολείων στις πόλεις Αθήνα, Θεσσαλονίκη και Πάτρα, με τη συμμετοχή εκπαιδευτικών και γονέων όπου παρουσιάστηκαν τα αποτελέσματα της ερευνητικής εργασίας των τοπικών ομάδων. Περίο-

δος Οκτωβρίου – Νοεμβρίου 1999.

- Πραγματοποιήθηκε διήμερο συνέδριο στο Ηράκλειο της Κρήτης με τίτλο "Εκπαίδευση και Φύλο: Ο ρόλος των Εκπαιδευτικών", όπου έγινε συνολική παρουσίαση των αποτελεσμάτων του προγράμματος και τέθηκαν οι μελλοντικοί στόχοι της Γενικής Γραμματείας Ισότητας, του ΚΕΘΙ και του Υπουργείου Παιδείας. Δεκέμβριος 1999.

4.3 ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ – ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ – ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗ ΓΙΑ ΘΕΜΑΤΑ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ

Στο πλαίσιο της πολιτικής που ασκεί η Γενική Γραμματεία Ισότητας στοχεύει να επηρεάσει τα μέσα ενημέρωσης ώστε να προσαρμοστούν στις κοινωνικές αλλαγές που συμβαίνουν ως προς την Ισότητα των φύλων στους νέους κοινωνικούς ρόλους ανδρών και γυναικών, στην ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης για θέματα Ισότητας ώστε να προωθηθεί η συμμετοχή των γυναικών σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής. Με τη συμμετοχή της Γενικής Γραμματείας Ισότητας έχουν πραγματοποιηθεί οι εξής δράσεις:

- Στα πλαίσια του Κοινοτικού Προγράμματος WOMED " Γυναίκες στα ΜΜΕ" διοργανώθηκαν 3 ημερίδες:
 - 1) 28-2-00 θέμα: "Γυναίκες και ΜΜΕ - Παρούσα Κατάσταση"
 - 2) 14-5-00 θέμα: "Προτάσεις Καλών Πρακτικών στα ΜΜΕ - Η πρακτική της Πορτογαλίας"
 - 3) 28-6-00 θέμα : "Προτάσεις καλών Πρακτικών στα ΜΜΕ - Η πρακτική της Ισπανίας".
- Η Γενική Γραμματεία Ισότητας είναι εταίρος του Προγράμματος NOW (Ερμείας) και έχει χρηματοδοτήσει όλες τις δράσεις του όπως:
 - Δομή Συμβουλευτικής για γυναίκες δημοσιογράφους μέσω του Κέντρου Επαγγελματικής Συμβουλευτικής Πληροφόρησης και Τεκμηρίωσης Γυναικών Δημοσιογράφων (ΕΡΜΕΙΑΣ)
 - Ηλεκτρονική βάση δεδομένων για Ελληνίδες Δημοσιογράφους

υς. Οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να το επισκέπτονται μέσω Internet στη διεύθυνση www.hermeias.gr

- Πρόγραμμα επαγγελματικής ένταξης και κατάρτισης Γυναικών Δημοσιογράφων που υλοποιήθηκε για την προώθηση στην Απασχόληση είτε υπό μορφή ετερο-απασχόλησης είτε υπό μορφή αυτοαπασχόλησης στο πλαίσιο του Μέτρου Προώθησης στην Απασχόληση όπου δημιουργήθηκε και λειτουργεί από τον Αύγουστο 1999 Γυναικείο Πρακτορείο Τύπου "INFO FEMMINA" στελεχωμένο από ομάδα ανέργων γυναικών δημοσιογράφων που καταρτίστηκαν από το Κέντρο "ΕΡΜΕΙΑΣ".
- Οδηγός Καλών Πρακτικών για ΜΜΕ, έκδοση ενημερωτικού φυλλαδίου, που εκδόθηκε τον Μάιο του 2000 και στοχεύει στη βελτίωση της εικόνας των γυναικών στα ΜΜΕ.
- Ευρωπαϊκή Συνάντηση με θέμα: "Γυναίκες και Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας", η οποία πραγματοποιήθηκε στις 15 Μαΐου 2000.

Διακρατικά προϊόντα του Προγράμματος που αναπτύχθηκαν κατά τη διάρκεια υλοποίησης από το 1998 και έφτασαν στην τελική τους μορφή στο τέλος του α' εξαμήνου του 2000 είναι:

- A. "Women in culture, media and Communication"
- B. "Women in culture. Media and Communication: A Transactional Guide"

- Τέλος, έχει προγραμματισθεί από το Κέντρο Έρευνας για θέματα Ισότητας, μελέτη επισκόπησης για τα ζητήματα φύλου και ΜΜΕ και η οποία θα ολοκληρωθεί μέχρι το τέλος του β' εξαμήνου του 2001.

Άλλες δράσεις ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης της κοινής γνώμης για θέματα ισότητας αφορούν:

Εκδόσεις (Έτος 1995-1996):

1. Εθνική Έκθεση της Ελλάδας (ελληνικά - αγγλικά)
2. CEDAW (ελληνικά)

3. Τέταρτη Παγκόσμια Διάσκεψη του ΟΗΕ για τις Γυναίκες - Πεκίνο 15 Σεπτεμβρίου 1995 (φυλλάδιο)
4. Εκπαίδευση και φύλο (ειδική βιβλιογραφία)
5. Πρακτικά συνεδρίου - Ημερίδα για την Ημέρα των Γυναικών
6. «Δημιουργική Απασχόληση και Ισότητα Ευκαιριών». Έκδοση Υπουργείου Προεδρίας, Γενικής Γραμματείας Ισότητας και ΚΕΘΙ.
7. «Δημιουργία Επιχειρήσεων Γυναικών». Έκδοση Υπουργείου Προεδρίας, Γενικής Γραμματείας Ισότητας, ΚΕΘΙ.
8. «Εκπαίδευση και Ισότητα των Ευκαιριών» Έκδοση Υπουργείου Προεδρίας, Γενικής Γραμματείας Ισότητας και ΚΕΘΙ
9. Ευρωπαϊκός Οδηγός: «Η αναζήτηση εργασίας στο Βέλγιο, τη Γαλλία, την Ελλάδα και την Πορτογαλία» (γαλλικά)
10. Φυλλάδιο: (ΚΕΘΙ: Κέντρο Ερευνών για θέματα Ισότητας)
11. Φυλλάδιο (Πρόγραμμα NOW) Μονάδα Πληροφόρησης Γυναικών σε θέματα Απασχόλησης και Επαγγελματικής Κατάρτισης
12. Φυλλάδιο (Πρόγραμμα NOW) Μονάδα Πληροφορικής Ανάλυσης της Απασχόλησης και της Επαγγελματικής Κατάρτισης των Γυναικών

Έρευνες - Μελέτες;

«ΟΛΥΜΠΙΑΣ» Πρόγραμμα για 12 Περιφέρειες της Ελλάδας

Έτος 1995 - 1996 Συνέδρια:

1. Ημερίδα για την ημέρα της Γυναίκας: 8 Απριλίου 1995
Τίτλος: «Το Μέλλον μας ενώνει - Οι γυναίκες συζητούν»
(φάκελος + πρόγραμμα + αφίσα + αυτοκόλλητο)
2. Συνέδριο 4 - 5 Δεκεμβρίου 1995
Συμβούλιο Απόδημου Ελληνισμού
Forum Απόδημων Ελληνίδων
(φάκελος + πρόγραμμα + αφίσα + αυτοκόλλητο)
3. Συνέδριο Αθήνα, 16-17 Μαρτίου 1995, Ξενοδοχείο TITANIA
Ανάπτυξη Επιχειρηματικότητας Γυναικών

Δημιουργία Δικτύου Πρωτοβουλιών Αυτοαπασχόλησης
Πρόγραμμα NOW

ΓΓΙ και ΚΕΘΙ

(φάκελος + πρόγραμμα + αφίσα + αυτοκόλλητο + ντισιέ με όλα
τα προγράμματα)

4. Διημερίδα
«Δημιουργική Απασχόληση Παιδιών & Ισότητας των Ευκαιριών:
Προγράμματα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών - Κέντρα
Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών - Πρωτοβουλίες Τοπικής
Αυτοδιοίκησης Γονέων»

ΕΚΔΟΣΕΙΣ (ΕΤΟΣ 1996 – 1997)

1. CEDAW (αγγλικά)
2. Φυλλάδιο Βίας μέσα στο σπίτι
3. Γυναίκα & η Κοινωνική Πολιτική. Συλλογή διατάξεων Εργατι-
κού Δικαίου και Δικαίου των Κοινωνικών Ασφαλίσεων
4. «Γυναίκες σε αναζήτηση απασχόλησης - Ευρωπαϊκός Οδηγός»
ΓΓΙ – ΚΕΘΙ
5. Παραγωγή παρεμβατικού - μη σεξιστικού εκπαιδευτικού υλι-
κού στο πλαίσιο του ΕΠΕΑΕΚ, Γενική Γραμματεία Ισότητας,
ΚΕΘΙ
6. «Παρατηρητήριο αναζήτησης εργασίας. Στατιστική επεξεργασία
των κοινωνικοοικονομικών χαρακτηριστικών των άνεργων γυνα-
ικών». (Μελέτη) ΚΕΘΙ.
7. Φυλλάδιο ΚΕΘΙ
8. Φυλλάδιο
Μονάδα τεκμηρίωσης για την Απασχόληση και Επαγγελματική
Κατάρτιση των Γυναικών
9. Φυλλάδιο
Μονάδα Πληροφόρησης Γυναικών σε θέματα Απασχόλησης και
Επαγγελματικής Κατάρτισης

ΣΥΝΕΔΡΙΑ (ΕΤΟΣ 1996 - 1997)

1. Ημερίδα: 4η Παγκόσμια Διάσκεψη του ΟΝΕ για τις Γυναίκες (ΓΓΙ), Ζάππειο Μέγαρο, 6 Μαρτίου 1996 (φάκελος + πρόγραμμα + αυτοκόλλητο)
2. Ημερίδα: Κοινωνικός Διάλογος - Γυναικεία Διάσταση: Αθήνα, Ιούλιος 1997 (φάκελος + πρόγραμμα) (ΓΓΙ)
3. Διοργάνωση συνάντησης με γυναίκες δημοσιογράφους
4. Δράσεις Πληροφόρησης για το 4ο Μεσοπρόθεσμο Πρόγραμμα Δράσης για την Ισότητα των Ευκαιριών μεταξύ Αντρών και Γυναικών (1996-2000) ΓΓΙ - ΚΕΘΙ.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ (ΕΤΟΣ 1997 - 1998)

1. Εθνική Έκθεση της Ελλάδας (ελληνική επανέκδοση)
2. Εθνική Έκθεση της Ελλάδας (αγγλική επανέκδοση)
3. CEDAW (ελληνική επανέκδοση)
4. CEDAW (αγγλική επανέκδοση)
5. Φυλλάδιο Βιβλιοθήκης Νέα Αποκτήματα 3 τεύχη κόκκινο - πράσινο - μπλε
6. «Συγκριτική μελέτη της εξέλιξης της απασχόλησης του εργατικού δυναμικού κατά φύλο για τα έτη 1993 - 96 στο σύνολο της χώρας και ανά περιφέρεια» (Μελέτη) ΚΕΘΙ
7. «Μελέτη διασύνδεσης των υποσυστημάτων επαγγελματικής κατάρτισης και αγοράς εργασίας» (Μελέτη) ΚΕΘΙ
8. «Κατάσταση της απασχόλησης των Γυναικών (93-96) στο πλαίσιο κατάρτισης του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Απασχόληση» (Μελέτη) ΚΕΘΙ
9. «Έρευνα για την κοινωνική ένταξη μουσουλμάνων γυναικών περιοχής Μεταξουργείου» (Μελέτη) ΚΕΘΙ
10. «Μελέτη Δικτύωσης Κέντρων Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών και Πιλοτική Εφαρμογή» (Μελέτη) ΚΕΘΙ
11. Εκπαιδευτικό πακέτο «Τέχνη και Διαπολιτισμική Εκπαίδευση. (Μελέτη) ΚΕΘΙ

12. Όλα τα έντυπα του ΚΕΘΙ Αθηνών - Θεσσαλονίκης - Πάτρας
Επιστολόχαρτα, κάρτες ΚΕΘΙ, κάρτες προέδρου και συμβούλων, φάκελοι αλληλογραφίας.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ (ΕΤΟΣ 1998 – 1999)

1. Κάρτες - μπλοκ - φάκελοι αλληλογραφίας - κάρτες Γ Γ Ι και αυτοκόλλητα για τα καινούργια γραφεία
2. CEDAW ελληνική επανέκδοση 1η Έκθεσης
3. CEDAW αγγλική επανέκδοση 1ης Έκθεσης
4. Έκδοση παρουσίασης 2ης και 3ης Εθνικής Έκθεσης της Ελλάδας (κείμενο + ερωτηματολόγιο) αγγλικά
5. Εκπαίδευση και φύλο - Νέες Τεχνολογίες - Πρακτικά Συνεδρίου (ΚΕΘΙ - ΓΓΙ)
6. «Μελέτη αξιολόγησης των μη αναγνωρισμένων εμπειριών και δεξιοτήτων των γυναικών» (Μελέτη - ΚΕΘΙ)
7. «Η αναγκαιότητα της εφαρμογής των πολιτικών της Ισότητας των δύο φύλων σε όλους τους τομείς (Μελέτη - ΚΕΘΙ)
8. «Γυναίκα το δικαίωμα σου στην απασχόληση - Βοήθεια και Αυτοβοήθεια – ΚΕΘΙ
9. Η Γυναίκα στην Εργασία (Νέες Επαγγελματικές Ευκαιρίες για Γυναίκες Επιστήμονες (NOW - ΓΓΙ)

ΣΥΝΕΔΡΙΑ (ΕΤΟΣ 1998- 1999)

1. Συνέδριο «Εκπαίδευση και φύλο-Νέες Τεχνολογίες» (Θεσσαλονίκη, Μάρτιος '98)
2. Διημερίδα «Διαφοροποίηση των επαγγελματικών επιλογών των γυναικών -Πολιτικές παρέμβασης - Μέσα - Καλές Πρακτικές» (Αθήνα, Ιούνιος '98)
Α' Ενότητα: «Γυναίκες και νέες προσεγγίσεις στην αγορά εργασίας»
Β' Ενότητα: «Συμβουλευτική Διαδικασία για την προώθηση των γυναικών στην απασχόληση: α. Μεθοδολογία

β. Όρια και δυνατότητες μιας δομής στήριξης των γυναικών για την απασχόληση - Μιλούν οι ίδιες οι γυναίκες»

3. Συνέδριο «Ισότητα των φύλων - Ο ρόλος του εκπαιδευτικού» (Ηράκλειο, 17- 18/12/99) . «Ανοιχτή Πόρτα στην Απασχόληση» (Αθήνα 6-11/10/99) - Υπουργείο Εργασίας
4. Συνέδριο 16-18 Σεπτεμβρίου 1999 "Mainstreaming" - "Ενσωμάτωση της Ισότητας σε όλες τις πολιτικές"

Φιλμάκια για ΓΓΙ

1. Φιλμ για Δημοτικές εκλογές. Η συμμετοχή των Γυναικών στον α' και β' βαθμό Τοπικής Αυτοδιοίκησης
2. Φιλμ για ΓΓΙ: Ισότητα: μύθος ή πραγματικότητα
3. Φιλμ για ΓΓΙ: Εκλογές για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. ΓΓΙ - Ευρωπαϊκή Ένωση.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

- Η ελληνική νομοθεσία όσον αφορά την ισότητα των φύλων έχοντας ως εφαλτήριο το Σύνταγμα του 1975 έχει διαμορφωθεί ως μία από τις πλέον προηγμένες της Δύσης εφόσον βασικές ρυθμίσεις που αφορούν όλους τους τομείς της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής ζωής έχουν προωθηθεί σύμφωνα με τις Διεθνείς Συμβάσεις και τις Κοινοτικές Οδηγίες και Συστάσεις. Αναγνωρίζεται ωστόσο σήμερα ότι μια ισότητα δικαιωμάτων (de jure) δεν οδηγεί σε μια πραγματική ισότητα (de facto). Παρόλη την πρόοδο που έχει σημειωθεί στην κατάσταση των γυναικών, η ισότητα των φύλων στην καθημερινή ζωή εξακολουθεί να υπονομεύεται από το γεγονός ότι γυναίκες και άνδρες δεν απολαμβάνουν τα ίδια δικαιώματα στην πράξη. Η συνεχιζόμενη υποεκπροσώπηση και η βία εναντίον των γυναικών δείχνουν ότι εξακολουθούν να υφίστανται διαρθρωτικές ανισότητες.

- Ένα από τα μέσα για την επίτευξη της ισότητας μεταξύ των γυναικών και των ανδρών είναι η στρατηγική της ενσωμάτωσης της αρχής της ισότητας (mainstreaming). Αυτό σημαίνει την αναδιοργάνωση, τη βελτίωση, την εξέλιξη και την αξιολόγηση των διαδικασιών λήψης απόφασης, προκειμένου να ενσωματωθεί η προοπτική ισότητας μεταξύ των γυναικών και των ανδρών σε όλους τους τομείς και σε όλα τα επίπεδα από τους μετόχους οι οποίοι εμπλέκονται στην εφαρμογή των πολιτικών. Συγκεκριμένα αυτό προϋποθέτει ότι οι ανάγκες, τα συμφέροντα, οι αρμοδιότητες και τα ταλέντα τόσο των γυναικών όσο και των ανδρών θα ληφθούν υπόψη. Η ενσωμάτωση της αρχής της ισότητας είναι μια σημαντική στρατηγική διότι χρησιμοποιεί πλήρως όλους τους ανθρώπινους πόρους.

- Βέβαια η ενσωμάτωση δεν μπορεί να αντικαταστήσει τους μηχανισμούς και τις πολιτικές που υπάρχουν σε θέματα ισότητας μεταξύ των γυναικών και των ανδρών, αλλά μπορεί να λειτουργήσει ως ένα συμπλήρωμα. Δηλ. τόσο οι παραδοσιακές πολιτικές όσο και το mainstreaming πρέπει να διεξάγονται παράλληλα έως ότου υπάρξει πραγματική ισότητα των φύλων στην κοινωνία. Στην περίπτωση αυτή οι μηχανισμοί, οι πολιτικές και οι θετικές δράσεις δεν θα έχουν λόγο ύπαρξης. Έως τότε όμως θα

αποβλέπουν στην άμβλυση των ανισοτήτων που υπάρχουν μεταξύ των δύο φύλων στους διάφορους τομείς της κοινωνικής και πολιτικής ζωής. Δεν πρόκειται περί προνομίων των γυναικών αλλά πρόκειται για μέτρα που αποσκοπούν στην ουσιαστικοποίηση της ισότητας των φύλων.

- Στην Ελλάδα, παρ' όλες τις συνταγματικές και νομοθετικές κατοχυρώσεις των δικαιωμάτων των γυναικών υπάρχει ανισότητα στην παρουσία των δύο φύλων στα Κέντρα Λήψης Αποφάσεων (Κ.Λ.Α.) Η συνεχιζόμενη υποεκπροσώπηση των γυναικών λοιπόν σημαίνει ότι οι γυναίκες απουσιάζουν την κρίσιμη ώρα των αποφάσεων. Το γεγονός αυτό αποτελεί σημαντική δημοκρατική ανεπάρκεια, εφόσον το 50% του πληθυσμού εκπροσωπείται συστηματικά σε μικρότερο βαθμό με αποτέλεσμα να μη λαμβάνονται πλήρως υπόψη τα συμφέροντα και οι ανάγκες του συνόλου του πληθυσμού. Αυτό το έλλειμμα δημοκρατίας αναδεικνύει την αδυναμία ενός συστήματος που, παρά τη θέσπιση της ισονομίας και της καθολικής ψήφου, αποκλείει από την πλήρη ιδιότητα του πολίτη το μισό πληθυσμό. Επίσης αποτελεί σημαντική απώλεια ανθρώπινου δυναμικού για κάθε κοινωνία εάν αφήνει αναξιοποίητα τα προσόντα του μισού πληθυσμού της. Γι' αυτό μια ισόρροπη συμμετοχή γυναικών και αντρών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων ενδέχεται να συμβάλλει στη διαμόρφωση αντιλήψεων, αξιών και συμπεριφορών που θα στοχεύουν σε ένα κόσμο δικαιότερο και πιο ισορροπημένο για τις γυναίκες και τους άντρες. Στην παρούσα φάση και με δεδομένη την σημερινή ανισότητα στην παρουσία των γυναικών στα Κ.Λ.Α. η καθιέρωση της ποσόστωσης σε διοικητικό και πολιτικό επίπεδο μπορεί να βοηθήσει στην κατεύθυνση της ισόρροπης συμμετοχής.

- Η αύξηση του αριθμού των γυναικών στα Κέντρα Λήψης Αποφάσεων δεν σημαίνει από μόνη της και ανατροπή των ανδροκρατικών δομών γιατί οι γυναίκες που θα ενταχθούν στο πολιτικό σύστημα θα το κάνουν με τους όρους του. Εκείνο που πραγματικά χρειάζεται και που θα βοηθήσει ουσιαστικά στην προώθηση της ισότητας των φύλων είναι η αλλαγή στους ρόλους και στα στερεότυπα των δύο φύλων. Υπάρχει δηλαδή ανάγκη αλλαγής συμπεριφορών, τάσεων, κανόνων και αξιών που ορίζουν και επηρεάζουν τους ρόλους των δύο φύλων στην κοινωνία μέσω της εκπαίδευσης, της

κατάρτισης και της επιστήμης. Οι βιομηχανίες των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης και του πολιτισμού πρέπει, ως διαμορφωτές της κοινής γνώμης και ως μέσα διαμόρφωσης αξιών, να παρέχουν σαφή και ρεαλιστική εικόνα των πολλαπλών ρόλων των γυναικών και των ανδρών καθώς και της συμβολής τους σε έναν μεταβαλλόμενο κόσμο βοηθώντας έτσι στην αλλαγή των στερεοτύπων. Επίσης είναι απαραίτητη η παρέμβαση σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης έτσι ώστε τα σχολεία από χώροι δημιουργίας και διατήρησης των στερεοτύπων να εξελιχθούν σε χώρους καταπολέμησης των διακρίσεων και διόρθωσης της υπάρχουσας ιεραρχίας.

- Ένας άλλος στόχος συνυφασμένος με την ισότητα έχει να κάνει με την οικονομική ανεξαρτησία των γυναικών. Αυτό επιτυγχάνεται με τους θεσμούς των ίσων αμοιβών, της ίσης πρόσβασης στην πίστωση, στην καθιέρωση μιας ίσης κατάστασης στην αγορά εργασίας αλλά επίσης και με μια κατανομή των προσόντων και των γνώσεων που λαμβάνει υπόψη τις διαφορές τις συνυφασμένες με κάθε φύλο στον ιδιωτικό βίο.

- Σημαντικός τομέας πολιτικής παρέμβασης για την ισότητα και συμπληρωματικός του προηγούμενου στόχου είναι η εναρμόνιση επαγγελματικών και οικογενειακών ευθυνών. Προκειμένου να υπάρξει συνάρτηση οικογενειακών και επαγγελματικών ευθυνών υπό το πρίσμα της ισότητας των φύλων είναι αναγκαία η βελτίωση των προβλεπομένων υποδομών για την φροντίδα του παιδιού και των ηλικιωμένων. Αυτό θα διευκολύνει την είσοδο και παραμονή των γυναικών στην αγορά εργασίας καθώς και την εναρμόνιση του επαγγελματικού με τον κοινωνικό τους βίο, δεδομένου ότι οι κοινωνικές δομές και οι δομές στην αγορά εργασίας εξακολουθούν να θεωρούν την φροντίδα των παιδιών και των ηλικιωμένων υπόθεση κυρίως των γυναικών.

- Αναπόσπαστο μέρος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελεί η αναγνώριση και ο πλήρης σεβασμός των δικαιωμάτων των γυναικών. Αυτό προϋποθέτει την προστασία και την προώθηση των παραχωρημένων δικαιωμάτων στο κάθε φύλο και την παράθεση των κατάλληλων μέτρων τα οποία θα επιτρέψουν και στα δύο φύλα να χαιρούν αυτών των δικαιωμάτων. Αυτό προϋποθέτει την αντιμετώπιση του συνόλου των προσβολών για την

ελευθερία και αξιοπρέπεια των γυναικών (τη βία, την εμπορία, την πορνεία), την προώθηση του δικαιώματος για ελεύθερη επιλογή σε θέματα αναπαραγωγής (τεκνοποίησης) και τρόπου ζωής, καθώς και την αντιμετώπιση των ειδικών προβλημάτων των απόδημων γυναικών που ανήκουν σε μειονότητες.

- Τέλος θα ήθελα να επισημάνω ότι είναι αναγκαίος ένας μηχανισμός παρακολούθησης και αξιολόγησης της εφαρμογής και υλοποίησης των πολιτικών ισότητας. Δηλαδή θα πρέπει ανεξάρτητοι εμπειρογνώμονες να αξιολογούν το εύστοχο και την αποτελεσματικότητα των δράσεων που εφαρμόζονται για την επίτευξη των στόχων που αναφέρονται. Επίσης θα πρέπει να εξετάζεται ο αντίκτυπος των πολιτικών ως σύνολο, αλλά και η συμπληρωματικότητα που έχουν μεταξύ τους προκειμένου να επιτευχθεί ο απώτερος στόχος της ισότητας των φύλων.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΠΙΝΑΚΩΝ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. ΔΟΥΛΚΕΡΗ ΤΕΣΣΑ: Η συμμετοχή της Ελληνίδας στην οικογένεια και την εργασία, ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ 1986.
2. ΕΘΝΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ για την εφαρμογή του "ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΔΡΑΣΗΣ" της 4^{ης} Παγκόσμιας Διάσκεψης για τις Γυναίκες, Ιούνιος 1999.
3. ΕΘΝΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ για το 4^ο Παγκόσμιο Συνέδριο του ΟΗΕ για τις Γυναίκες, ΠΕΚΙΝΟ 1995.
4. ΕΘΝΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΟΥ ΟΗΕ για την εξάλειψη κάθε μορφής διάκρισης σε βάρος των γυναικών, Αθήνα 1996.
5. ΕΘΝΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ 4^η και 5^η Προς την Επιτροπή του ΟΗΕ για την εξάλειψη κάθε μορφής διάκρισης σε βάρος των γυναικών, ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1994-2000.
6. ΕΘΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ, Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων.
7. ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ: ΠΡΑΣΙΝΟ ΒΙΒΛΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, Λουξεμβούργο 1993.
8. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ, Ανακοίνωση (COM (2000) 335 τελικό) προς μια κοινοτική ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ – ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΟΤΗΤΑ των φύλων (2001-2005).
9. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ: Η Συνθήκη του Άμστερνταμ.
10. ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ 27.1.1994 Α₃-0035/94 "Εκθεση της Επιτροπής για τα δικαιώματα της γυναίκας σχετικά με τη συμμετοχή των γυναικών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων" υπό J. Larive.
11. Η Ενσωμάτωση της Αρχής της Ισότητας μεταξύ Γυναικών και Ανδρών. ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ, 1999.
12. ΚΑΚΛΑΜΑΝΑΚΗ ΡΟΥΛΑ: Η θέση της Ελληνίδας στην οικογένεια, την κοινωνία, την πολιτική, ΕΚΔ.: ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ.
13. ΚΟΥΚΟΥΛΗ – ΣΠΗΛΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ ΣΟΦΙΑ: "Ισότητα των φύλων

στην απασχόληση και την Κοινωνική Ασφάλιση" Από το σεμινάριο ΕΡΓΑΣΙΑ, ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΕΚΔ.: ΟΔΥΣΣΕΑΣ.

14. ΜΟΥΣΟΥΡΟΥ Λ.: Γυναίκα και Απασχόληση ΕΚΔ.: GUTENBERG.
15. ΝΟΜΟΙ:
 - υπ' αριθμόν 1329/83 "Για τον εκσυγχρονισμό του οικογενειακού Δικαίου"
 - υπ' αριθμόν 1414/84 "Εφαρμογή της αρχής της ισότητας των φύλων στις εργασιακές σχέσεις"
 - υπ' αριθμόν 1483/84 "Προστασία και διευκόλυνση των εργαζομένων με οικογενειακές υποχρεώσεις – τροποποιήσεις και βελτιώσεις των εργατικών νόμων".
16. ΣΤΡΑΤΗΓΑΚΗ ΜΑΡΙΑ: "Φύλο, Εργασία και Τεχνολογία", ΕΚΔ.: ΠΟΛΙΤΗΣ, Αθήνα 1996.
17. ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ, "Εργασία, Συνδικαλισμός και Ισότητα των Φύλων", ΕΚΔ.: ΟΔΥΣΣΕΑΣ.